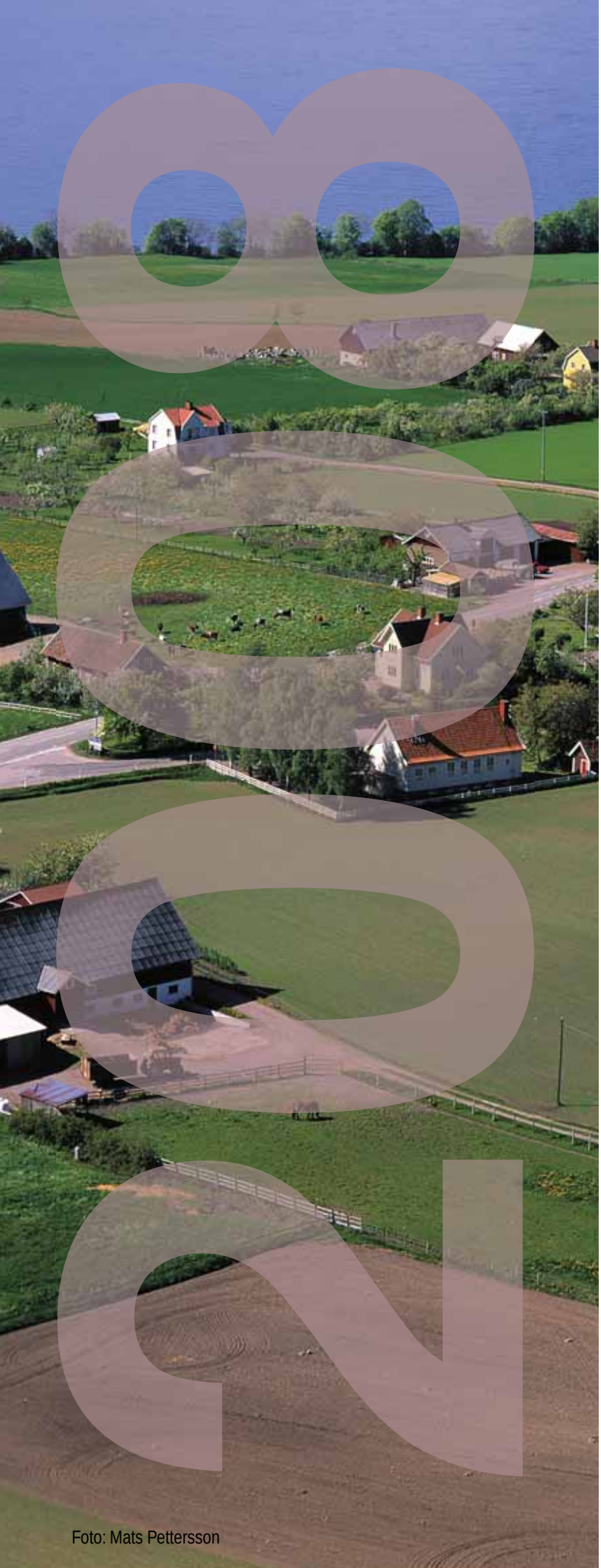

Foto: Mats Pettersson

Prisutveckling och lönsamhet inom ekologisk produktion

JORDBRUKS VERKET

Rapport 2008:10

Prisutveckling och lönsamhet inom ekologisk produktion

Marknadsavdelningen
2008-06-27

Referens:
Gabriella Cahlin
Anna Clarin
Bengt Johnsson
Christina Winter
Johan Ascard

Innehåll

Sammanfattning **5**
1 Inledning **7**
1.1 Bakgrund och syfte 7
1.2 Omfattning och avgränsning 7
1.3 Metod och källor 9
1.4 Disposition 10
2 Prisutveckling och produktion **11**
2.1 Översikt – ekologisk produktion 11
2.2 Spannmål och oljeväxter 13
2.2.1 Produktion 13
2.2.2 Prisutveckling 18
2.3 Potatis 21
2.3.1 Produktion 21
2.3.2 Prisutveckling 21
2.4 Mjölk 22
2.4.1 Produktion 22
2.4.2 Prisutveckling 24
2.5 Nötkött 26
2.5.1 Produktion 26
2.5.2 Prisutveckling 27
2.6 Griskött 29
2.6.1 Produktion 29
2.6.2 Prisutveckling 30
2.7 Lammkött 31
2.7.1 Produktion 31
2.7.2 Prisutveckling 32
2.8 Ägg 33
2.8.1 Produktion 33
2.8.2 Prisutveckling 34
2.9 Trädgårdsprodukter 36
2.9.1 Produktion 36
2.9.2 Prisutveckling 42
2.10 Sammanfattning 45

2.10.1 Produktion 45
2.10.2 Prisutveckling 47
3 Analys av det ekonomiska resultatet 51
3.1 Ekonomiska kalkyler för växtodling och husdjur 51
3.1.1 Risker och hinder 51
3.1.2 Möjligheter för ekologisk produktion 53
3.1.3 Tidigare gjorda beräkningar över lönsamheten i den ekologiska odlingen 54
3.1.4 Lönsamhetsberäkning 56
3.1.5 Intäkter 57
3.1.6 Kostnader 60
3.1.7 Resultat av gjorda beräkningar 61
3.2 Ekonomiska kalkyler för trädgårdsprodukter 67
3.2.1 Risker och hinder 67
3.2.2 Möjligheter för ekologisk odling 67
3.2.3 Växthusodling 68
3.2.4 Frilandsodling 71
3.2.5 Sammanfattande orsaksanalys 77
4 Intervjuundersökning 81
4.1 Intervjuundersökning bland jordbrukare 81
4.1.1 Generella intryck från intervjuundersökningen 81
4.1.2 Mjölkproduktion 82
4.1.3 Nötkött 83
4.1.4 Växtodling 84
4.1.5 Potatis- och grönsaksodling 85
4.1.6 Lammproduktion 86
4.1.7 Grisproduktion 87
4.2 Intervjuundersökning bland rådgivare 88
4.2.1 Allmänna rådgivare 88
4.2.2 Rådgivare specialiserade på ekologisk produktion 89
5 Slutsatser 91
6 Källförteckning 95
7 Bilagor 97
7.1 Mötesanteckningar 97
7.2 Intervjuundersökning 98
7.2.1 Intervjuundersökning bland ekologiska producenter 98

7.2.2 Intervjuundersökning bland konventionella producenter 99
7.2.3 Intervjuundersökning bland rådgivare 101
7.3 Analys av det ekonomiska resultatet 102
7.3.1 Växtodling och husdjur 102
7.3.2 Växthusodling 107
7.3.3 Frilandsodling 112

Sammanfattning

Det senaste årets stigande världsmarknadspriser på jordbruksprodukter har medfört prisstegringar för såväl ekologiska som konventionella jordbruksprodukter. **Producentpriset** för ekologiskt producerade jordbruksprodukter har varit och är betydligt högre än för konventionellt producerade produkter. Det i högre grad ökande priset för ekologiska produkter kan ses som en konsekvens av den starka efterfrågan på ekologiska produkter som finns på marknaden idag.

De produktionsgrenar där omställningen till ekologisk produktion är svårare och mer kostsam är också där prisskillnaden i procent mellan ekologiskt och konventionellt producerade produkter är som störst. Växthusodlade grönsaker och grönsaker odlade på friland är de vegetabiliska jordbruksprodukter där prisskillnaden är som störst. Dessa två produktionsgrenar kräver kostsamma åtgärder i form av mekanisk ogräsbekämpning, stora arbetskraftsinsatser osv. På det animaliska området är det framförallt priserna på ägg och griskött där skillnaderna är stora. För att lägga om till ekologisk produktion krävs för dessa två områden oftast nya investeringar i form av byggnader med möjlighet till utomhusvistelse m.m. De metoder som används i konventionell nötkötts- och lammproduktion skiljer sig förhållandevis lite jämfört med den ekologiska och där är också skillnaderna i pris mindre.

Lönsamhetsanalyserna som gjorts i rapporten baseras på typgårdar. Analyser har gjorts för växtodling, mjölkproduktion, växthusodling samt grönsaker odlade på friland.

Beräkningarna visar att lönsamheten är betydligt bättre i ekologisk växtodling jämfört med konventionell uttryckt i kronor per hektar. Även för mjölkproduktionen får de ekologiska gårdarna bättre lönsamhet än de konventionella. Den ekologiska mjölkproduktionen gynnas av högre avräkningspris men har lägre avkastning.

Lönsamheten i växthusodling varierar mycket beroende på avkastningsnivå, arbetsprestation, bränsle för uppvärmning och priser. Enligt den analys som gjorts skulle den ekologiska produktionen av tomat kunna ge ett överskott jämfört med konventionell produktion uttryckt i kr per kg. Odlingen av grönsaker på friland ger inget eller litet överskott uttryckt i kronor per kg. Miljöersättningen till ekologisk produktion har liten betydelse för lönsamhet och pris i odlingen av grönsaker på friland.

Orsakerna till varför den ekologiska produktionen i Sverige inte ökar i sådan takt att den kan möta den inhemska efterfrågan idag kan vara flera. Av den intervjuundersökning som Jordbruksverket genomfört bland ekologiska och konventionella jordbrukare framkom flera skäl som hindrar en omläggning till ekologisk produktion. Några av dessa är; naturliga förutsättningar såsom jordart samt förhållandet mellan åker/bete och de investeringar som redan finns i form av byggnader m.m., ogräs och skadegörare, oro för lägre avkastningsnivåer och i vissa fall uteblivna skördar, brist på betesmark, utformningen av regelverket för ekologisk produktion, lönsamhetsförbättring i den konventionella produktionen samt rådande attityder.

Att lönsamhetsanalysen visar på att lönsamheten är god i ekologisk produktion och i vissa fall bättre än konventionell produktion behöver inte innebära att fler jordbrukare i Sverige idag överväger att ställa om till ekologisk produktion. Gårdens naturliga förutsättningar och de investeringar som redan gjorts i kombination med ett stort engagemang hos jordbrukaren är pusselbitar som måste falla på plats samtidigt för att en övergång till ekologisk odling ska ske.

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Genom ett politiskt beslut[1] har det fastlagts att den certifierade ekologiska produktionen vid utgången av år 2010 bör uppgå till minst 20 % av landets jordbruksmark. Den certifierade produktionen av mjölk, ägg och kött från idisslare bör öka markant samtidigt som den certifierade produktionen av griskött och matfågel bör öka kraftigt. Dessutom bör 25 % av den offentliga konsumtionen av livsmedel utgöras av ekologiska livsmedel.[2] I december 2007 överlämnade Ekologiskt forum vid Kungliga Skogs- och Lantbruksakademin en aktionsplan till regeringen, Aktionsplan 2010, för hur man kan öka produktionen och konsumtionen av ekologiska livsmedel.[3]

De senaste årens marknadsutveckling för ekologiska livsmedel har lett till att efterfrågan, såväl internationellt som nationellt, ökat kraftigt. Detta har skett samtidigt som priserna på jordbruksprodukter har ökat både för ekologiska och andra producenter. Den svenska produktionen av ekologiska livsmedel har dock inte ökat i samma utsträckning utan idag överstiger efterfrågan tillgången inom de flesta produktområden.

Jordbruksverket har mot bakgrund av ovanstående faktorer fått i uppdrag av regeringen att utreda de senaste årens marknadsutveckling av ekologiska livsmedel. Inom uppdragets ramar ska Jordbruksverket;

- Redovisa hur de senaste årens prisutveckling för jordbruksprodukter sett ut samt göra en jämförelse mellan ekologisk och konventionell produktion
- Jämföra det ekonomiska resultatet, med hänsyn taget till produktionskostnader och stöd, för jordbrukare med olika produktionsinriktning
- Analysera orsaker till varför den inhemska produktionen inte ökar i samma takt som marknadens efterfrågan

I uppdraget ingår även att lämna förslag på hur statistiken, inom Jordbruksverkets ansvarsområde, kring ekologiska livsmedel kan förbättras utan att detta negativt påverkar det övergripande arbetet med att minska de administrativa kostnaderna för företagen. Denna del av uppdraget redovisas i en särskild rapport.

1.2 Omfattning och avgränsning

För att redogöra för hur de senaste årens prisutveckling för ekologiska och konventionella jordbruksprodukter sett ut görs en översiktlig presentation av prisbilden. Redogörelsen koncentreras på nedanstående områden;

- Spannmål och oljeväxter
- Potatis
- Mjölk
- Nöt

[1] Regeringens skrivelse 2005/06:88

[2] Regeringens skrivelse 2005/06:88

[3] Aktionsplan 2010

- Gris
- Lamm
- Ägg
- Trädgårdsprodukter

Prisutvecklingen redovisas för tidsperioden 2000-2007 för att visa på en period då prisrörelser kan urskiljas.[4] Det senaste årets världsmarknadsutveckling med kraftigt stigande priser på jordbruksprodukter, framförallt spannmål, ger i sammanhanget inte en rättvis beskrivning av marknadsläget och därför kan en längre tidsperiod ge en mer överskådlig prisbild.

Det finns idag ingen nationell insamling eller sammanställning av ekologisk prisstatistik. Den statistik som redovisas i rapporten sker därmed i stor utsträckning företagsvis dvs. de priser som redovisats av handeln. Priserna hämtas i de flesta fall från de företag som är störst på respektive område exempelvis Scan, Lantmännen och Samodlarna. De priser som samlats in är i första hand producentpriser, alltså det pris producenter verkligen får för sina produkter. Konsumentpriser lämnas således därhän i denna rapport.

Marknaden för de flesta ekologiska produkter är fortfarande ytterst begränsad och omfattar endast några få procent av den totala marknaden. Obalans på marknaden leder därför lätt till stora prisvariationer redan vid små förändringar i utbud och efterfrågan. Prisstatistiken för ekologiska produkter är med andra ord inte lika tillförlitlig som för konventionella. Dessutom kan priserna variera beroende på hur produkterna säljs. Priserna för frukt och grönsaker är betydligt högre för de producenter som säljer direkt till butik eller konsument istället för till grossist. I rapporten analyseras inte importen av ekologiska livsmedel och dess betydelse för den svenska produktionen och prisutvecklingen.

För varje produktområde ges det utöver ett prisutvecklingsavsnitt även ett översiktligt produktionsavsnitt. Att följa produktionsförändringar kan i många fall ge svar på varför priser minskat respektive ökat och är därför av särskilt stor vikt vid analyser av den ekologiska prisutvecklingen. Det är den svenska produktionen som redogörs för, det internationella perspektivet lämnas därhän.

Inom ramen för uppdraget ska även det ekonomiska resultatet för jordbrukare med olika produktionsinriktning jämföras. Jämförelser mellan konventionell och ekologisk produktion görs inom följande områden;

- Växtodling
- Husdjur
- Trädgårdsprodukter

I samband med lönsamhetsberäkningarna finns även en orsaksanalys till varför inte den ekologiska inhemska produktionen ökar i Sverige i samma takt som efterfrågan.

Rapporten gör ingen utvärdering av miljöersättningens betydelse för den ekologiska produktionen. Däremot har miljöersättningen beaktats i lönsamhetsberäkningarna.

[4] För mjölk och ungnöt redovisas även priser för de första månaderna 2008 för att fånga upp de prishöjningar som gjorts på senare tid. Även för grissektorn visas priser för 2008.

1.3 Metod och källor

Rapporten försöker i möjligaste mån ge en aktuell bild av hur priserna på ekologiska jordbruksprodukter har sett ut under en tidsperiod och fokus sätts på de senaste årens prisutveckling. Särskilt stor vikt läggs på hur merbetalningen för ekologiska produkter förändrats. En jämförelse mellan priserna för ekologiskt producerade jordbruksprodukter i förhållande till konventionella är genomgående och viktig i sammanhanget.

Prisuppgifterna hämtas främst på företagsnivå vad gäller ekologiska produkter. Ekologiska Lantbrukarna har varit en viktig källa. För konventionella priser är SCB och Jordbruksverket de viktigaste källorna, men även här har prisuppgifter hämtats på företagsnivå för att kunna få en jämförbar prisbild. Vad gäller produktionsstatistiken för ekologisk och konventionell odling samt djurhållning kommer dessa från Jordbruksverket, SCB, Ekokött och KRAV.[5]

För att bedöma lönsamheten i ekologisk respektive konventionell produktion görs beräkningar och jämförelser utifrån så kallade bidragskalkyler. För växtodlings- och husdjurgårdar görs beräkningar i täckningsbidragskalkyler som sätts samman till en driftskalkyl för hela företaget. Beräkningarna utgår från typföretag som så långt det är möjligt ska avspegla de faktiska förhållanden som råder för det enskilda företaget. Även för växthus- och frilandsodling av grönsaker bedöms lönsamheten i ekologisk respektive konventionell produktion genom bidragskalkyler. Produktionsförhållandena för trädgårdsprodukter skiljer sig väsentligt från de för växtodling och därför kommer även detta avsnitt att skilja sig mot det för växtodling. Kalkylerna för respektive område och företag finns som bilagor till rapporten.

Underlaget till beräkningarna för växtodling- och husdjursgårdar grundas till stor del på redan gjorda kalkyler från bland annat Sveriges Lantbruksuniversitet, Hushållningssällskapen och Länsstyrelserna. När det gäller uppgifter om växtföljder och växtnäring har Jordbruksverkets projekt ”Greppa Näringen” använts. För växthus- och frilandsodling används kalkyler som upprättats av Jordbruksverket under 2007 i samarbete med Sveriges Lantbruksuniversitet, rådgivare och andra aktörer.

Jordbruksverket har även i enlighet med uppdragets direktiv analyserat orsaker till varför den inhemska ekologiska produktionen inte ökar i Sverige i takt med en stark efterfrågan. Det material som redovisas har Jordbruksverket tagit del av genom följande tillvägagångssätt;

- Allmänna synpunkter redovisas som Jordbruksverket tagit del av under arbetets gång dels genom kontakter med rådgivare, organisationer osv., dels genom deltagande på seminarier och olika möten.

- Jordbruksverket anordnade den 14 april 2008 ett möte där berörda myndigheter och organisationer m.fl. bjöds in för att diskutera uppdragets olika delar samt hur Jordbruksverket på bästa sätt ska arbeta med uppdraget. Under mötet gavs synpunkter på varför produktionen av ekologiska livsmedel inte ökar i takt med efterfrågan i Sverige och dessa synpunkter redovisas i orsaksanalysen. Mötesanteckningar bifogas i bilaga 7.1.

- I syfte att få en bild av hur jordbrukarna i praktiken ställer sig till ekologiska produktionsformer har Jordbruksverket under vecka 19 och 20 2008 genomfört en intervjuundersökning där jordbrukare och rådgivare intervjuats. Undersökningen har gjorts

[5] I 2006 och 2007 års statistik ingår alla siffror över KRAV-certifierad produktion (SMAK hade vid denna tidpunkt ingen KRAV-certifierad produktion).

bland jordbrukare som redan ställt om till ekologisk produktion, samt jordbrukare som har konventionell produktion. Undersökningen har gjorts som en telefonintervju.

Jordbrukarna har valts ut med ledning av jordbruksrådgivare på Hushållningssällskapen och Länsstyrelserna. Jordbrukarna som deltagit i undersökningen kommer geografiskt från Östergötland, Örebro, Västmanland, Jönköping, och Skånes län. Undersökningen har medvetet gjorts vid för att fånga in en så bred fördelning som möjligt av jordbruksproduktionen. Jordbrukare inom produktionssektorerna mjölk, dikor, får, gris, spannmål, grönsaksodling och specialgrödor valdes ut. Jordbrukarna som deltog i intervjuundersökningen kontaktades inledningsvis per brev, där det meddelades att Jordbruksverket ville genomföra en telefonintervju. Därefter kontaktades de per telefon. Jordbruksverket utarbetade en enkät, se bilaga 7.2.1 och 7.2.2, som legat till grund för intervjun. Totalt har ca 40 antal jordbrukare intervjuats varav ca 20 har ekologisk produktion.

Jordbruksverket har även genomfört en intervjuundersökning med rådgivare. Undersökningen omfattar fem rådgivare som är specialiserade på ekologisk produktion och fem ”allmänna” rådgivare. Rådgivarna är inriktade mot både växtodling och animalieproduktion och är geografiskt spridda över landet. Rådgivarna kontaktades inledningsvis per telefon alternativt e-post där det meddelades att Jordbruksverket ville genomföra en intervju. Därefter kontaktades de per telefon. Jordbruksverket utarbetade en enkät, se bilaga 7.2.3, som legat till grund för intervjun.

Jordbruksverket har utifrån intervjuerna sammanställt ett underlag, se kapitel 4. Svaren hanteras konfidentiellt och det är således en sammanfattning av de orsaker som framkom under intervjuerna som redovisas.

1.4 Disposition

Rapporten är uppdelad på fem kapitel.

- Det första kapitlet består av en inledning där en redogörelse för bakgrund, syfte och metod görs.
- I det andra kapitlet redovisas och jämförs prisutvecklingen för ekologiska och konventionella jordbruksprodukter. Här finns även ett produktionsavsnitt för respektive jordbrukssektor.
- I kapitel tre görs en ekonomisk jämförelse för jordbrukare med olika produktionsinriktning för växtodling, husdjur, växthusodling samt grönsaker odlade på friland. Här finns även en orsaksanalys.
- I det fjärde kapitlet presenteras resultaten av intervjuundersökningen med jordbrukare och rådgivare.
- Det sista kapitlet ägnas åt slutsatser samt analyserande kommentarer.

2 Prisutveckling och produktion

2.1 Översikt – ekologisk produktion

Ekologiskt lantbruk innebär odling och djurhållning där man strävar efter en hög självförsörjningsgrad. Både när det gäller växtnäring och foder utnyttjas främst lokala och förnyelsebara resurser. Kemiska bekämpningsmedel och lättlöslig handelsgödsel ersätts av andra åtgärder. Den ekologiska produktionen utgör ett led i utvecklingen mot en uthållig livsmedelsproduktion.[6]

Merbetalning för ekologiska produkter finns för att de ekologiska producenterna har lägre avkastningar, högre foder- och uppfödningskostnader, längre karenstider efter behandlingar, det behövs större stallytor, arealer m.m. Merbetalningen finns för att kompensera allt merarbete som det innebär att odla ekologiskt eller driva ekologisk djurhållning.

De ekologiskt odlade arealerna definieras med två olika definitioner;

Det finns certifierade arealer enligt KRAVs och EUs regelverk från vilken produktionen kan säljas med ekologisk märkning. Dessa arealer måste uppfylla EUs alla regler för ekologiskt lantbruk. KRAV öppnade 2007 sitt regelverk för fler kontrollorgan. Det finns idag fyra godkända kontrollorgan i Sverige för ekologisk produktion; Aranea Certifiering AB, SMAK AB, HS Certifiering AB och Valiguard AB.[7] I rapporten är det de arealer certifierade enligt KRAVs regler som redovisas (”KRAV-certifierad areal”, ”KRAV-produktion” och ”KRAV-godkända produkter” innebär genomgående i rapporten de arealer, den produktion samt de produkter som är certifierade och producerade enligt KRAVs regelverk).

Jordbrukare kan få miljöersättning om de åtar sig att odla ekologiskt eller ha ekologisk djurhållning under åtagandeperioden.[8] Odlingen och djurhållningen behöver inte vara certifierad, men produktionen kan då inte heller säljas med ekologisk märkning. Syftet med miljöersättningen är bland annat ett hållbart utnyttjande av jordbruksmarken. Ersättningen kompenserar merkostnader för ekologisk produktion. I det nya Landsbygdsprogrammet 2007-2013 infördes vissa förändringar; certifierad produktion ger högre ersättning och fler djurslag omfattas såsom slaktsvin, slaktkycklingar och värphöns. Ersättningen för djurhållning har sänkts med 100 kr till 1 600 kr per djurenhet, men lämnas å andra sidan för fler växtodlingsgrödor än vall. Även betesmarker och slåtterängar kan ligga till grund för ersättning till ekologisk djurhållning. Ersättningen med 500 kr per hektar för vall har tagits bort. 2006 uppgick arealen i miljöersättningen till ca 19 % av landets åkermark och den certifierade arealen åkermark uppgick samma år till knappt 7 %. 2007 sjönk andelen av åkerarealen med miljöersättning till ca 17 %. Andelen åkerareal med certifierad produktion eller under omställning ökade, till ungefär 7,5 %[9] för 2007.[10]

---

[6] Jordbruksverket

[7] I 2006 och 2007 års statistik ingår alla siffror över KRAV-certifierad produktion (SMAK hade vid denna tidpunkt ingen KRAV-certifierad produktion). HS Certifiering AB och Valiguard AB är nytillkomna kontrollorgan. Mer information om KRAVs regelverk finns på www.krav.se.

[8] Villkoren finns, liksom för andra miljöersättningar i landsbygdsförordningen och i Jordbruksverkets föreskrift. Miljöersättningens regler har hämtats från produktionsreglerna i Rådets förordning (EEG) 2092/91 om ekologisk produktion av jordbruksprodukter och livsmedel. Regler om karens och märkning har tagits bort och vissa villkor har förenklats något.

[9] Jordbruksverket, preliminär uppgift från uttag ur databasen för jordbrukarstöd.

[10] Jordbruksverket och KRAV

Enligt det ekologiska regelverket blir varken grödan eller marken godkänd de två första åren en åker odlas ekologiskt. Det krävs en omställningsperiod (karens) på minst två år för att växtodlingen ska bli certifierad. Djurhållningen blir även den godkänd först efter en viss omställningstid. Statistiken som redovisas för den ekologiska produktionen kan således inkludera eller exkludera areal under omställning.[11]

Den totala åkerarealen har legat på en ganska jämn nivå 2000-2006, men en liten minskning kan skönjas. 2006-2007 minskade arealen ytterligare lite med ca 13 000 hektar. Andelen åkerareal kontrollerad enligt KRAVs regler ökade med ca 58 000 hektar under perioden 2000-2007 och utgjorde 2007 lite mer än 7 % av den totala åkerarealen.

Tabell 1. Total åkerareal samt andelen KRAV-certifierad areal (inkl. karens)* 2000-2007, hektar

År	Total åkerareal**	KRAV-certifierad areal	% andel
2000	2 705 984	136 940	5 %
2001	2 694 184	154 638	5,7 %
2002	2 679 941	183 713	6,9 %
2003	2 668 586	183 519	6,9 %
2004	2 660 643	179 134	6,7 %
2005	2 703 057	178 419	6,6 %
2006	2 660 424	179 740*	6,8 %
2007	2 647 700	194 739*	7,4 %

* Här ingår inte EU-certifierad ekologisk areal (ca 250 ha) 2006. Motsvarande EU-certifierad åkerareal 2007 är ca 29 000 hektar (preliminär uppgift från databas för jordbrukarstöd).
** Avser jordbruksföretag med mer än 2 hektar åkermark.
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), Jordbruksverket (statistiska meddelanden JO 10 SM 0702 & JO 10 SM 0801)

Om man istället ser till de certifierade jordbruksarealerna enligt KRAVs regler har dessa ökat kraftigt 1990-2007 i Sverige, från 28 500 hektar till ca 211 600 hektar. Ekologiskt odlad spannmål upptar ca 25 % av den totala ekologiska odlingen i Sverige. Den miljöersättningsberättigande arealen uppgick 2007 till drygt 448 200 hektar. Gapet mellan certifierad och miljöersättningsberättigad areal visar på att det i Sverige idag finns stort utrymme att snabbt öka den certifierade ekologiska produktionen ytterligare och därmed sälja fler jordbruksprodukter med ekologisk märkning.

[11] Genomgående i texten redovisas statistiken exkl. karensår förutom i tabell 1. SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok 2007)

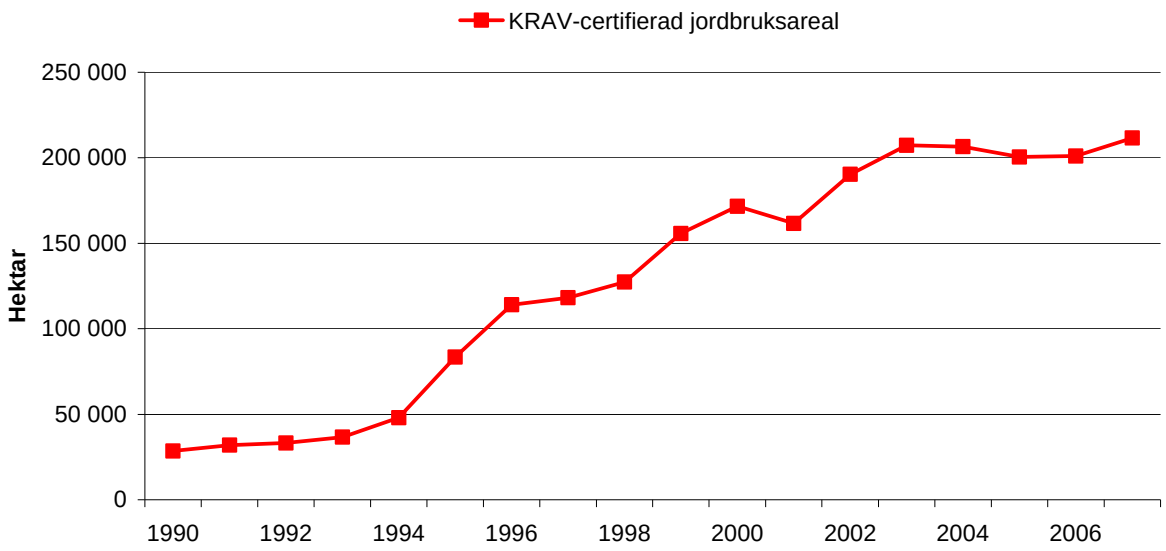

Figur 1. Total KRAV-certifierad jordbruksareal* (exkl. karens) 1990-2007, hektar
* Här ingår inte EU-certifierade areal (ca 250 ha)
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), KRAV

2.2 Spannmål och oljeväxter

2.2.1 Produktion

Spannmålsarealerna i Sverige har under perioden 2000-2007 minskat med ca 19 %. Den främsta orsaken till att arealerna minskat är införandet av det frikopplade stödet 2005 vilket innebar att i princip all mark, både åker och bete, omfattas av stöd oberoende av produktion. Stödets omläggning har påverkat arealens storlek samt hur marken används. Den totala spannmålsarealen ökade dock 2007 jämfört med året dessförinnan med ca 12 000 hektar.

Under de senaste åren har ekologisk odling blivit allt mer utbredd och de KRAV-godkända spannmålsarealerna har ökat med 32 % under perioden 2000-2007. 2006-2007 ökade arealen med 3 000 hektar och majs, havre och vårkorn stod för den största ökningen. Den KRAV-godkända arealen har under perioden utgjort ca 5 % av den totala spannmålsarealen.

Förutom den godkända certifierade ekologiska odlingen av spannmål, baljväxter och oljeväxter i enlighet med KRAVs regelverk finns det stora arealer som brukas ekologiskt och som får miljöersättning för ekologisk produktion, men som inte är certifierad. Den miljöersättningsberättigande arealen för spannmål och oljeväxter uppgick 2007 till ca 83 000 hektar,[12] de KRAV-certifierade arealerna var detta år 30 000 hektar mindre.

[12] Preliminär siffra

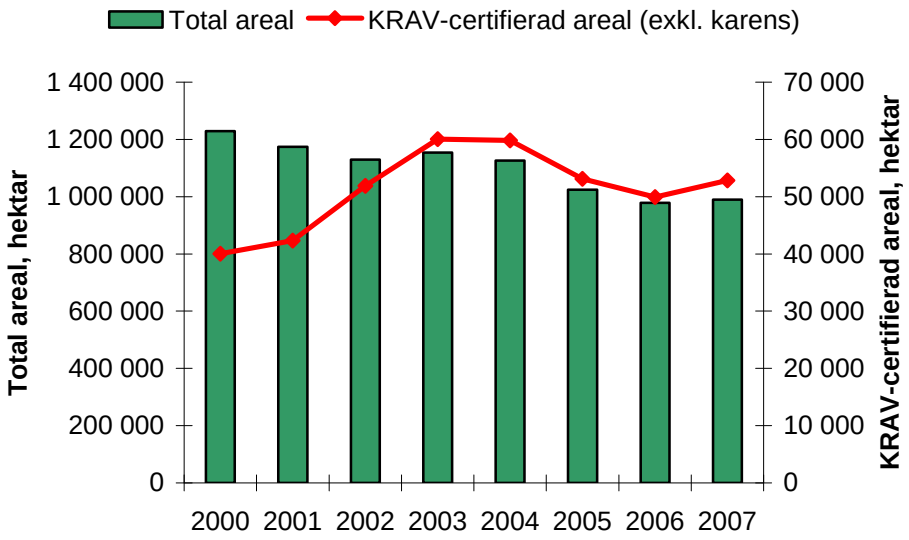

Figur 2. Total areal spannmål samt andelen KRAV-certifierad areal 2000-2007*, hektar
* I spannmålsarealen 2000 ingår arealer av stråsäd till grönfoder och stråsäd/baljväxtblandningar avsedda att skördas som grönfoder. Siffran för KRAV-certifierad areal 2000 är hämtad från Jordbruksstatistisk årsbok, resterande från KRAV.
Källa; SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok) och KRAV

I tabellen nedan framgår hur arealen totalt för spannmål, miljöersättningsberättigad areal samt KRAV-certifierad areal förändrats 2000-2007.

Tabell 2. Spannmålsarealer 2000-2007, hektar

År	Total spannmålsareal	Miljöersättningsberättigande areal	KRAV-certifierad areal (exkl. karens)
2000	1 228 922*		40 006**
2001	1 174 252		42 347
2002	1 129 269		51 887
2003	1 153 890	102 980	60 027
2004	1 125 672	108 480	59 837
2005	1 023 976	104 370	53 121
2006	978 416	94 100	49 943
2007	990 100	82 898 (prel)	52 809

* I spannmålsarealen 2000 ingår arealer av stråsäd till grönfoder och stråsäd/baljväxtblandningar avsedda att skördas som grönfoder.
** Siffra från Jordbruksstatistisk årsbok, resterande från KRAV
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), Jordbruksverket (Statistiska meddelanden JO 10 SM 0702 & JO 10 SM 0801), KRAV

Förutom den ekologiska spannmålen som det handlas med på den svenska marknaden, stannar stor del av produktionen på gårdarna eller går till mellangårdshandel där den används till foder. Den absolut största delen av all ekologisk spannmål som odlas i Sverige förbrukas som foder.

Sveriges totala oljeväxtareal (raps/rybs) har det senaste året minskat med ca 2 400 hektar och därmed bryts en uppgående trend. Den KRAV-certifierade arealen trefaldigades däremot 2000-2006. Det är främst odlingen av höstraps som under denna period ökat mycket. Den ekologiska oljeväxtodlingen är idag dock av liten omfattning. Exempelvis utgjorde de KRAV-godkända arealerna endast 2,5-4,0 % av den totala oljeväxtarealen under perioden 2001-2007.

Den miljöersättningsberättigande arealen för oljeväxter minskade 24 % mellan 2006 och 2007. Etableringsproblem i kombination med vädret anses vara en orsak till detta.

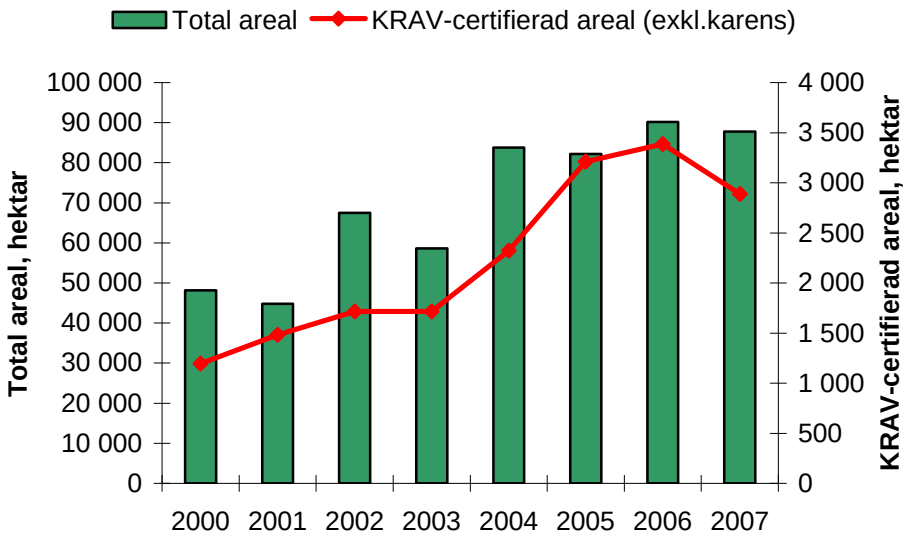

Figur 3. Total areal oljeväxter (raps/rybs) samt andelen KRAV-certifierad areal* 2000-2007, hektar
* Här ingår inte EU-certifierad areal (ca 250 ha). Siffran för 2000 är hämtad från Jordbruksstatistisk årsbok, resterande från KRAV.
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), KRAV

I tabellen nedan framgår hur arealen totalt för oljeväxter, miljöersättningsberättigad areal samt KRAV-certifierad areal förändrats 2000-2007.

Tabell 3. Oljeväxtarealer (raps/rybs) 2000-2007, hektar

År	Total oljeväxtareal	Miljöersättningsberättigande areal	KRAV-certifierad areal (exkl. karens)*
2000	48 168		1 195**
2001	44 774		1 484
2002	67 469		1 715
2003	58 600	1 880	1 715
2004	83 798	3 070	2 324
2005	82 152	4 310	3 210
2006	90 200	4 330	3 387
2007	87 800	3 304 (prel)	2889

* Här ingår inte EU-certifierad ekologisk areal (ca 250 ha)
** Siffra från SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), resterande från KRAV.
Källa: Jordbruksverket (Statistiska meddelanden JO 10 SM 0801), SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), KRAV

I tabellen nedan visas den totala KRAV-godkända arealen för flertalet spannmål och oljeväxter 2001-2007. Spannmålsarealen ökade med 6 % 2007 jämfört med 2006. Den största ökningen stod majs (88 %), råg (35 %) och blandsäd (27 %) för. De KRAV-godkända oljeväxtarealerna har däremot minskat med 15 % 2007 jämfört med 2006. Vårraps odlades på betydligt mindre arealer än tidigare år.

Tabell 4. KRAV-godkänd areal per grödsort* 2001-2007 i hektar samt % förändring åren 2006-2007

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	% förändring 2007 jämfört 2006
Spannmål								
Blandsäd	4 148	138	612	473	416	574	727	+ 27 %
Blandsäd (baljväxt/ stråsäd)	69	4 469	4 247	4 649	4 317	3 106	3 165	+ 2 %
Blandsäd (stråsäd)	8,6	1 788	1 840	1 539	1586	1 351	1 291	- 4, 4 %
Havre	12 080	15 431	17 807	16 175	13 854	14 440	16 757	+ 16 %
Höstkorn	117	102	313	79	67	43	39	- 9 %
Höstvete	8 671	9 256	12 354	11 670	9 643	10 312	10 724	+ 4 %
Majs	67	85	81	71	49	117	220	+ 88 %
Råg	2 032	1 654	2 289	2 987	2 455	2 799	1 818	- 35 %
Rågvete	2 187	2 192	3 190	3 468	2 754	3 226	3 075	- 5 %
Stråsäd till grönfoder	60	202	149	196	153	126	98	- 22 %
Vårkorn	8 414	9 968	8 892	8 504	7 981	6 478	7 180	+ 11 %
Vårvete	4 466	6 505	8 086	9 617	9 302	6808	6 975	+ 2,5 %
Totalt areal	**42 347**	**51 887**	**60 027**	**59 837**	**53 121**	**49 943**	**52 809**	**+ 6 %**
Oljeväxter								
Höstraps	646	918	739	1 118	1 618	2 305	2 020	- 12 %
Höstrybs	293	260	69	186	345	305	263	- 14 %
Vårraps	83	209	365	243	429	265	153	- 42 %
Vårrybs	236	146	346	488	433	351	399	+ 14 %
Total areal	**1 484**	**1 715**	**1 715**	**2 324**	**3 210**	**3 387**	**2 889**	**- 15 %**

* Uppgifter för de största grödsorterna av spannmål och oljeväxter.
Källa: KRAV

Skörden per hektar är högre för konventionell odling än för ekologisk. Detta beror bland annat på att kemiska växtskyddsmedel och lättlöslig handelsgödsel kan används inom konventionell odling, men inte i den ekologiska. En systemeffekt av det ekologiska odlingssystemet är att antalet år då en gröda med skörd kan tas är färre eftersom de ekologiska växtföljderna ofta innehåller gröngödslingsgrödor för att tillföra växtnäring och hämma ogrästillväxt.[13]

Exempelvis uppgår den ekologiska spannmålsavkastningen endast till 50-65 % av den konventionella som illustreras av årliga avkastningsnivåer för ekologisk samt konventionell odling för vissa grödor i figurerna nedan.

[13] Jordbruksverket (Statistiska meddelanden, JO 15 SM 0701)

Figur 4. Hektarskördar för spannmål, ekologisk* resp konventionell odling 2003-2006, kg/ha**

*Uppgifterna avser skörd från arealer som får miljöersättning för ekologisk produktion. Avser vattenhalt 14 %.

** Avser vattenhalt 14 %.

Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok 2007)

2.2.2 Prisutveckling

Priserna för spannmål har stigit kraftigt det senaste året på såväl världsmarknaden som i Sverige beroende på ogynnsamt väder, en växande efterfrågan i utvecklingsländer, ökad användning av spannmål till bioenergisektorn och mindre spannmålslager. Priserna på spannmål har stigit i Sverige från hösten 2006 i linje med prisstegringen på den internationella marknaden. Det har slagits prisrekord för flertalet grödor och prisutvecklingen har också kännetecknats av stora variationer på kort tid.

I likhet med konventionell spannmål har priserna för ekologisk spannmål drivits upp. Lantmännen är idag den största aktören på den ekologiska spannmålsmarknaden och hanterar ca 80-90 % av all godkänd ekologisk spannmål som, i enlighet med KRAVs regelverk, handlas på marknaden.[14] Figuren nedan visar Lantmännens prisutveckling (poolpris) för ekologisk och konventionellt odlat höstvete, foderkorn och foderhavre 1999-2007. Priset för ekologiskt odlad spannmål ligger betydligt högre än konventionellt odlad spannmål. I genomsnitt under perioden har exempelvis priset på ekologiskt odlat höstvete varit 0,67 kr/kg högre, foderkorn 0,73 kr/kg och för foderhavre 0,57 kr/kg högre. För att nämna oljeväxter i sammanhanget så har priset för ekologiskt odlad raps/rybs varit ca 2 kr/kg högre än för konventionellt odlad. Prisskillnaden mellan de olika odlingsformerna var som lägst 2002-2005 men har därefter ökat.

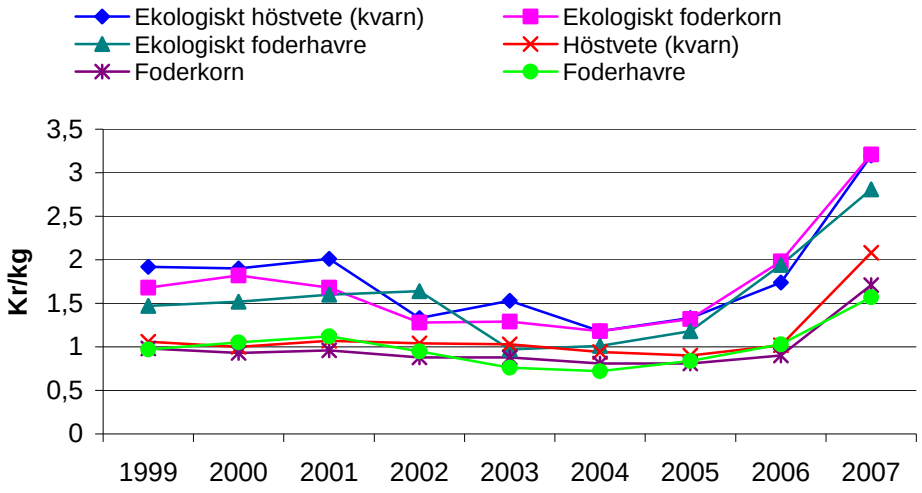

Figur 5. Lantmännens odlarpriser (poolpris vecka 42)* för ekologiskt och konventionellt odlat höstvete, foderkorn och foderhavre 1999-2007, kr/kg

* Inkl. kontrakts- och lagringstillägg (0,05 kr/kg). För de flesta år är det vecka 42 som avses, men för några år hämtas uppgifter från vecka 38, 44 och 53.

Källa: Lantmännen och Ekologiska Lantbrukarna

Priserna på KRAV-godkänd spannmål översteg 2007 väsentligt de för konventionell odlad spannmål. Genomsnittliga prisskillnader framgår av tabellen nedan för några grödor. För de flesta spannmålsslag låg priset på ekologiskt i storleksordningen 65-90 % över det konventionella priset. På raps/rybs var priset nästan det dubbla.

[14] Förutom Lantmännen finns det andra lagerhus, kvarnar och förädlare som har egna ekologiska odlare knutna till sig via kontraktsodling.

Tabell 5. Lantmännens genomsnittliga priser 2007 (poolpris vecka 42) för konventionell resp. KRAV-godkänd odlad spannmål- och oljeväxter*, kr/kg

Produkt	Konventionell	Ekologiskt	Differens	Merbetalning, ekologiskt
Höstvete (kvarn)	2,08	3,2	1,12	54 %
Fodervete	1,93	3,2	1,27	66 %
Råg	1,94	3,2	1,26	65 %
Vårvete (13 %)	2,26	3,75	1,49	66 %
Raps/rybs	2,65	5, 1**	2,45	92 %
Grynhavre	1, 67***	2,95	1,28	77 %
Foderhavre	1,57	2,81	1,24	79 %
Foderkorn	1,71	3,21	1,50	88 %
Foderärt	1,9	3,55	1,65	87 %

*Siffrorna är hämtade ur Jordbruksaktuellt 2008-03-18 (för vecka 42).
**Kontrakt
***Avser sorten Kerstin
Källa: Lantmännen och Jordbruksaktuellt

Merbetalningen för ekologiskt producerat spannmål i enlighet med KRAVs regelverk var högre under perioden 1999-2001 och minskade sedan under perioden 2002-2006, se figur 5. År 2006 steg merbetalningen återigen för ekologisk producerad spannmål och 2007 steg prisskillnaden ytterligare. Priset på ekologisk spannmål har ökat i högre grad än priset för konventionellt odlad spannmål 2007 jämfört med 2006. Exempelvis ökade priset för ekologiskt höstvete med 1,46 kr/kg medan priset på konventionellt odlat höstvete ökade med 1,06 kr/kg. Priset på ekologiskt odlat foderkorn ökade med 1,23 kr/kg medan det konventionella priset ökade med 0,81 kr/kg. Priset på ekologiskt odlade oljeväxter ökade med 1,47 kr/kg medan priset på konventionellt odlat ökade med 0,55 kr/kg. Det i högre grad ökande priset för ekologiskt producerat spannmål och oljeväxter ses som en konsekvens av den starka efterfrågan på ekologiska produkter.

Figur 6 visar Lantmännens prisutveckling (poolpris) för ekologiskt odlad spannmål och oljeväxter 1999-2007. Vårvete är den spannmål, utav de som anges i figuren, som haft den högsta prisnivån under perioden. I genomsnitt har priset för vårvete uppgått till 2,27 kr/kg. Höstvete har haft ett genomsnittligt pris på 1,79 kr/kg medan priset för grynhavre varit 1,71 kr/kg. Däremot har priset för raps/rybs varierat kraftigt under perioden och haft en genomsnittlig prisnivå som väsenligt överstigit spannmålen med 3,97 kr/kg.

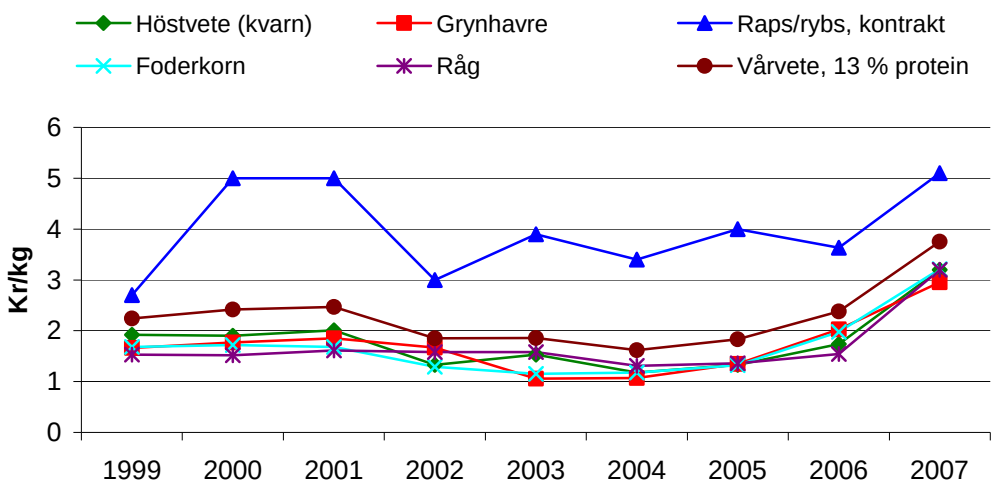

Figur 6. Lantmännens odlarpriser (poolpris vecka 42)* för ekologisk spannmål 1999-2007, kr/kg
* Inklusive kontraktstillägg och lagringstillägg (0,05 kr/kg)
Källa: Lantmännen och Ekologiska Lantbrukarna

Förutom det senaste årets kraftiga prisökning som följde förändringarna på världsmarknaden, har priset på spannmål, både ekologiskt och konventionellt, stigit då produktionen minskat och sjunkit då produktionen ökat. Som figur 6 visar varierade priset på ekologisk spannmål och även merbetalningen. Tabellen nedan visar Lantmännens producentpriser (poolpris) för KRAV-godkänd spannmål och oljeväxter 1999-2007.

Tabell 6. Lantmännens odlarpriser (poolpris vecka 42)* för KRAV-godkänd spannmål och oljeväxter 1999-2007, kr/kg

Gröda	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Höstvete	1,92	1,90	2,01	1,33	1,53	1,18	1,33	1,74	3,20
Fodervete	1,77	1,76	1,77	1,33	1,53	1,18	1,33	1,74	3,20
Råg	1,53	1,52	1,61	1,58	1,58	1,31	1,36	1,54	3,20
Vårvete 13 %	2,42	2,42	2,47	1,85	1,86	1,62	1,83	2,38	3,75
Foderhavre	1,47	1,52	1,60	1,64	0,97	1,01	1,18	1,94	2,81
Grynhavre	1,66	1,77	1,85	1,67	1,06	1,07	1,35	2,03	2,95
USA grynhavre	-	-	-	-	1,17	1,19	1,44	2,07	3,00
Maltkorn	2,26	2,22	2,26	2,19	1,15	1,35	1,48	2,38	3,75
Foderkorn	1,68	1,72	1,68	1,29	1,15	1,18	1,32	1,98	3,21
Matärt	2,43	2,46	2,62	2,38	2,48	2,55	2,52	2,60	3,90/4,30
Foderärt	1,94	1,97	2,02	1,71	1,83	1,53	1,64	1,90	3,55
Åkerböna	1,94	1,97	1,97	1,56	1,69	1,46	1,54	1,90	3,55
Raps/rybs	2,70	5,00	5,00	3,00	3,90	3,40	4,00	3,63	5,10

* Inklusive kontraktstillägg och lagringstillägg (0,05 kr/kg).
Källa: Lantmännen och Ekologiska Lantbrukarna

2.3 Potatis

2.3.1 Produktion

Arealen matpotatis i Sverige uppgick 2007 till 20 450 hektar (se tabell 7). Som synes minskade arealen mellan 2004 och 2007 och likaså har den KRAV-godkända arealen matpotatis minskat. Den sistnämnda har i genomsnitt utgjort 3,5 % av den totala potatisarealen 2001-2007. Spannet mellan miljöersättningsberättigad areal och KRAV-certifierad areal låg 2007 på ca 100 hektar.

Potatis är ur växtskyddssynpunkt en svår gröda och i konventionell odling av potatis används växtskyddsmedel flera gånger under grödans tillväxt. Ekologisk potatis odlas liksom spannmål utan bekämpningsmedel och lättlöslig handelsgödsel. I genomsnitt blir de ekologiska skördarna endast ca två tredjedelar av de konventionella. Ekologisk potatisodling innebär ett stort risktagande för odlaren eftersom bladmögelsangrepp och brunröta i värsta fall kan innebära att skörden uteblir.[15]

Tabell 7. Produktion av matpotatis (ton) och arealer (hektar) 2000-2007

År	Produktion av matpotatis, ton		Potatisarealer, hektar		
	Total produktion	Miljöersättnings-berättigad produktion	Total areal	Miljöersättnings-berättigad areal*	KRAV-certifierad areal (exkl. karens)
2000	654 400		23 610	1 500	
2001	621 900		23 776	1 441	804
2002	612 500		23 142	1 557	902
2003	560 800	10 500	21 923	1 020	861
2004	635 300	12 600	23 015	970	752
2005	622 700	10 800	22 081	960	694
2006	525 300	11 500	20 212	870	693
2007	536 900 (prel)		20 330	790	666

* År 2002 inkluderas vissa arealer matpotatis i potatis för stärkelse. Fram till 2002 avser de ekologiska uppgifterna potatis inkl. fabrikspotatis och sockerbetor, men från och med 2003 avser uppgifterna enbart matpotatis med miljöersättning för ekologisk produktion.
Källa: Jordbruksverket (Statistiska meddelanden JO 10 SM 0801), SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), KRAV

2.3.2 Prisutveckling

Priset på konventionellt odlad matpotatis har varierat mycket 2000-2007. 2005 minskade priset kraftigt med 0,65 kr/kg jämfört med året dessförinnan. Prisnedgången är ett resultat av att importerad potatis hållit ned priserna på den svenska potatisen. Bra skördar i Europa håller således ned priserna på den nationella marknaden.

För ekologisk potatis odlad i enlighet med KRAVs regelverk avspeglar priset skörden, de år då skördarna blivit små på grund av ogynnsamt väder eller skadeangrepp har priserna stigit. Priset på ekologisk potatis var som lägst 2002 då priset uppgick till ca 2 kr/kg och som högst 2007 med 3,60 kr/kg. Priset för ekologisk odlad potatis 2005 och 2006 var ca 1,50 kr/kg högre än för konventionell och 2007 sjönk prisskillnaden till 1 kr/kg. Merbetalningen har dock varierat under perioden och var som lägst 2002 då prisskillnaden endast var 0,30 kr/kg.

[15] Konsumentverket, *Ekologisk potatis*, 2002

Det senaste årens prisstegring för både konventionell och ekologisk potatis verkar relateras till en minskad produktion av matpotatis i Sverige som orsakades av att stora regnmängder medförde problem i odlingarna. Mycket nederbörd innebar att vatten blev stående kvar i fälten och orsakade skador på grödan.[16]

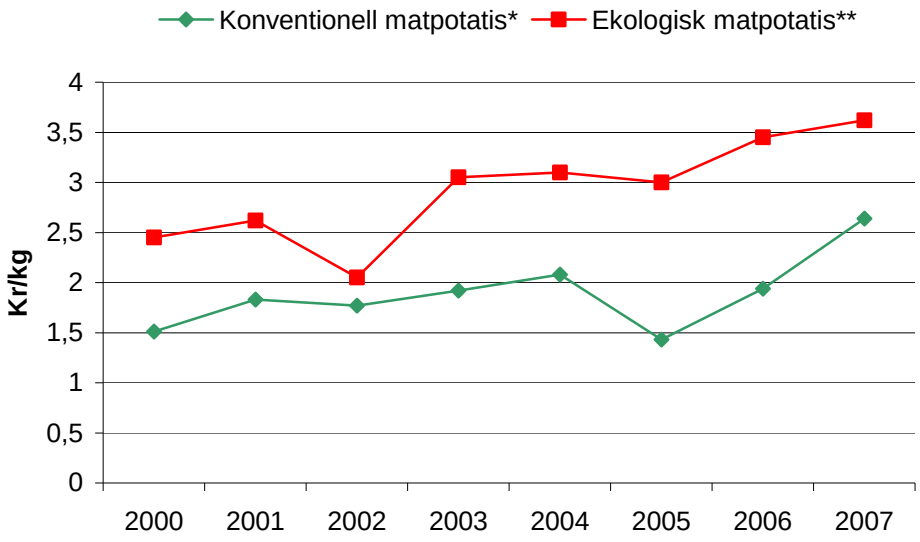

Figur 7. Avräkningspriser för matpotatis, konventionell och ekologisk, 2000-2007, kr/kg
* Södra och mellersta Sverige. Pris redovisas endast för månaderna oktober till april. Genomsnittspriser.
** Genomsnittspriser för vecka 38-40, KRAV-godkänd matpotatis
Källa: SCB/Jordbruksverket, Ekologiska Lantbrukarna

2.4 Mjölk

2.4.1 Produktion

Den totala mjölkinvägningen i Sverige har under perioden 1997-2007 legat på en relativt jämn nivå, en liten minskning kan dock skönjas. Antalet mjölkkor har under 1990-talet uppvisat en stadig neråtgående trend i landet och 2007 minskade antalet med 5 % jämfört med 2006. En ökad avkastning har dock delvis uppvägt färre antalet mjölkkor. Anslutningen till EU har inneburit flera stora förändringar för den svenska mjölk- och mejerisektorn. Sedan 1995 begränsas mjölkproduktionen av ett kvotsystem och införandet av systemet medförde problem och osäkerhet inom sektorn som får anses vara den främsta orsaken till att mjölkproduktionen minskade de åren som följde.[17]

Samtidigt som den totala mjölkinvägningen minskat har andelen ekologisk mjölkinvägning ökat från ca 2 % år 1998 till 6 % år 2007. Ekologisk mjölk är den största ekologiska produkten på den svenska marknaden och idag finns det över 27 000 ekologiskt hållna mjölkkor i landet. I första hand beror detta på att efterfrågan på ekologisk mjölk och mjölkprodukter har ökat.[18]

[16] Jordbruksverket (Statistiska meddelanden JO 17 SM 0701)

[17] Jordbruksverket, *Marknadsöversikt – animalier*, Rapport 2006:35 och Svensk Mjölk

[18] Svensk Mjölk, KRAV

Det finns en stor och snabbt växande marknad för ekologiska mjölkprodukter. Det är ofta den första varugrupp som upphandlas ekologiskt när offentliga storkök ska öka användningen av ekologiska livsmedel som en effekt av det nationella målet att 25 % av alla offentliga livsmedelsinköp ska vara ekologiska till 2010.[19]

Den positiva marknadssituationen som vi idag upplever för ekologiska mejeriprodukter är relativt ny. För några år sedan fanns det ett överskott av ekologisk mjölk på marknaden och därför har rekryteringstakten varit låg under 2000-talet. Mellan 2003 och 2005 förekom ingen nyrekrytering i de olika mejeriföretagen. Efterfrågan på ekologiska mejeriprodukter tilltog markant 2006 och invägningen av ekologisk mjölk ökade därför med 8 % 2007 jämfört med 2006.

Tabell 8. Mjölkinvägning, total och andelen ekologisk mjölk, 1997-2007, ton

År	**Mjölkinvägning**		**Andel invägd ekologisk mjölk (%) av total**
	Total	Ekologisk	
1997	3 276 376	30 576*	0,93
1998	3 277 514	63 492	1,94
1999	3 298 984	77 683	2,35
2000	3 296 747	98 841	3,00
2001	3 290 254	124 300	3,78
2002	3 226 386	140 358	4,35
2003	3 206 420	149 385	4,66
2004	3 229 300	154 356	4,78
2005	3 162 981	154 763	4,89
2006	3 130 273	163 595	5,23
2007	2 985 860	177 095	5,93

* Perioden juli-december
Källa: Svensk Mjölk

Figur 8 visar hur den totala mjölkinvägningen samt andelen ekologisk mjölk sett ut under perioden 1997-2007.

[19] Aktionsplan 2010

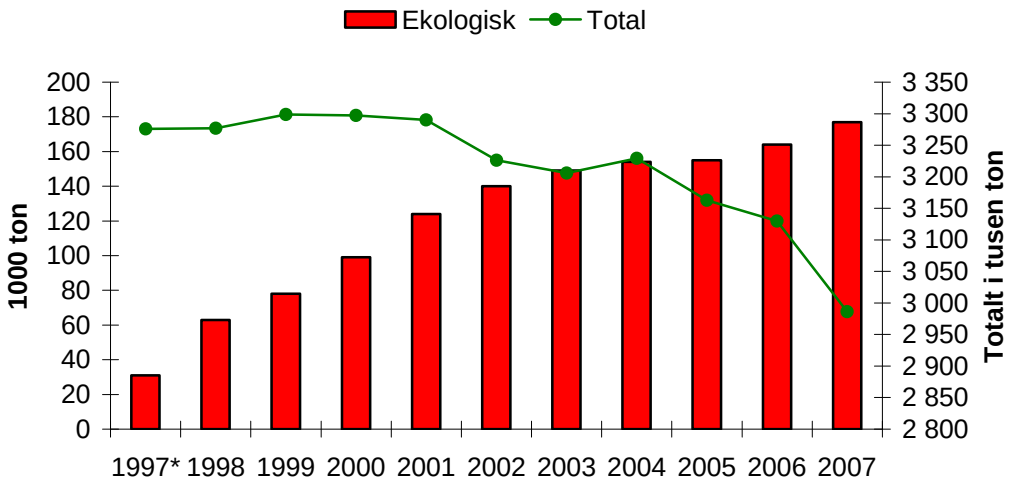

Figur 8. Mjölkinvägning, total och andelen ekologisk, 1997-2007, tusen ton
***** För ekologisk mjölk avser 1997 perioden juli-december
Källa: Svensk Mjölk

Sedan början av 1980-talet har produktionen av konsumtionsmjölk avtagit i Sverige. Å andra sidan har däremot produktionen av ekologisk konsumtionsmjölk ökat fyra gånger så mycket mellan 1997 och 2007. Trots den snabba ökningen motsvarade den ekologiska produktionen endast ca 6 % av den totala mjölkproduktionen 2007. Som ses i tabell 9 har både invägning och produktion av samtliga ekologiska produkter, förutom syrade produkter, ökat mellan 2006 och 2007.

Tabell 9. Produktion av ekologiska mejeriprodukter 1997-2007, ton

År	Invägning	Konsumtionsmjölk	Grädde	Syrade produkter	Ost
1997	30 576*	22 777	185	3 646	275
1998	63 492	30 762	315	3 470	334
1999	77 683	40 345	353	3 258	407
2000	98 841	46 797	476	3 048	647
2001	124 300	54 008	617	3 325	556
2002	140 358	57 724	717	15 678	463
2003	149 385	61 608	713	17 534	336
2004	154 356	64 462	662	17 949	278
2005	154 763	68 059	871	19 916	263
2006	163 595	72 981	1 048	21 118	385
2007	177 095	85 071	1 368	20 837	496

* Avser perioden juli-december
Källa: Svensk Mjölk

2.4.2 Prisutveckling

Avräkningspriset på mjölk har legat stilla under perioden 1994-2003. Därefter sjönk priset vilket delvis kan kopplas till effekten av det nya frikopplade stödsystemet för lantbruket. Priset ökade återigen 2007 som en konsekvens av förändringarna på världsmarknaden. 2008 steg priset ytterligare och nådde en betydligt högre nivå än året dessförinnan. Figuren nedan visar det genomsnittliga avräkningspriset på konventionellt producerad mjölk samt

ekologisk[20] mjölk 1994-2008.[21] Det genomsnittliga priset på konventionell mjölk har under perioden legat på 298 öre/kg medan priset inklusive ekotillägg uppgått till ca 354 öre/kg.

Mjölkpriset steg kraftigt 2007 jämfört med 2006, 24 öre/kg för konventionellt producerad mjölk och 41 öre/kg för ekologisk producerad mjölk inklusive ekotillägg. Inom mjölkproduktionen har lönsamheten förbättrats det senaste året, men förbättringen har delvis reducerats av att kostnaderna på foder ökat drastiskt eftersom priserna på spannmål skjutit i höjden. Det måste dock beaktas att de prishöjningar som gjorts för mjölk inte riktigt hunnit slå igenom i de siffror som redovisas i figuren nedan. Det har hänt mycket på prissidan vad gäller mjölk liksom för spannmål det senaste året. Det kan nämnas att för mars månad 2008 uppgick grundavräkningspriset på mjölk enligt Jordbruksverkets månadsstatistik till 368 öre/kg dvs. en ökning med 73 öre/kg (+ 25 %) jämfört med avräkningspriset 2007 (se figur nedan).[22] Priset inklusive ekotillägg uppgick 2008 till ca 463 öre/kg och ökade med 100 öre/kg jämfört med 2007 års avräkningspris.[23]

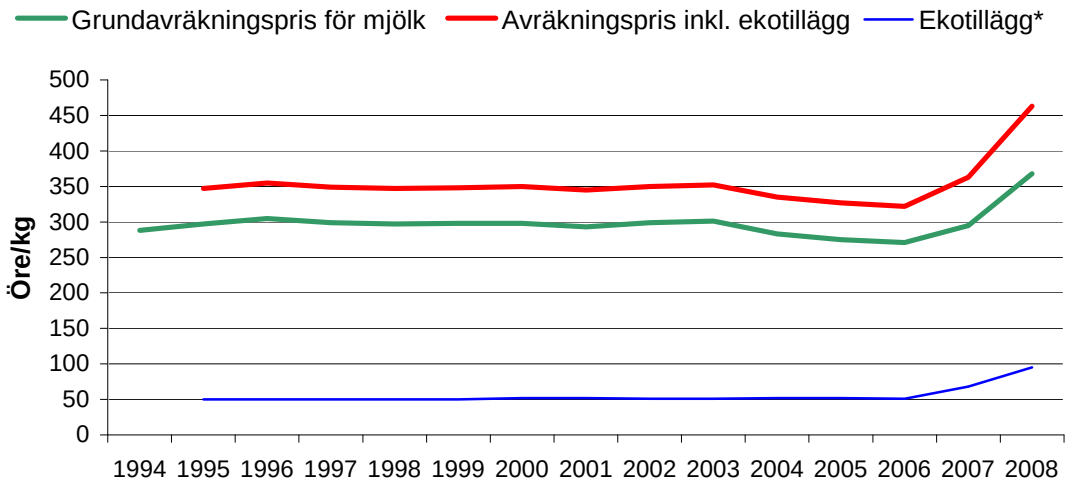

Figur 9. Avräkningspris för ekologisk och konventionell mjölk 1994-2008***, öre/kg**
* Ekotillägget är ett årligt cirka pris baserad på Jordbruksverkets beräkning av genomsnittligt ekotillägg de jämförda åren för Arla Foods, Milko och Skånemejerier. Ekotillägget varierar mellan olika mejerier samt från år till år. Ekotillägget för 2008 avser april månad.
** Pris vid 4,2 % fett och 3,4 % protein
*** Grundavräkningspriset för 2008 avser mars månad och är hämtad från Jordbruksverket (statistiska meddelanden JO 49 SM 0805).
Källa: Svensk Mjölk, Arla Foods, Skånemejerier, Milko, Jordbruksverket

Merbetalning eller det så kallade ekotillägget för ekologisk mjölk finns för att de ekologiska producenterna har en lägre mjölkavkastning per djur, högre foderkostnader, dyrare

[20] Ekotillägget anges som ett årligt cirkapris baserad på Jordbruksverkets beräkning av genomsnittligt ekotillägg de jämförda åren från Arla Foods, Milko och Skånemejerier. Ekotilläggets storlek varierar mellan de olika mejerierna och från år till år.

[21] Grundavräkningspriset för mjölk 2008 avser mars månad och är hämtat från Jordbruksverkets statistiska meddelanden JO 49 SM 0805.

[22] Jordbruksverket, *statistiska meddelanden JO 49 SM 0805*.

[23] Ekotillägget för 2008 avser april månad och är ett genomsnittligt värde som Jordbruksverket beräknat utifrån Arla, Milko och Skånemejeriers ekotillägg.

kalvuppfödning (helmjölk 3 månader) och även längre karenstider efter behandlingar.[24] Merbetalningen per kg mjölk varierar mellan olika mejerier samt från år till år. I tabellen nedan visas ekotillägget för tre av Sveriges största mejeriföretag; Arla Foods, Skånemejerier och Milko. Ekotillägget har inte varierat i märkbar utsträckning de åren som jämförs i tabellen nedan. 2007 sköt dock ekotillägget i höjden och under 2008 har ekotillägget ökat ytterligare. Alla mejeriföreningar har idag brist på ekologisk mjölk och priset har av denna anledning ökat till uppemot en krona per liter.

Tabell 10. Ekotillägg för ekologisk mjölk 1999-2007, öre/kg

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008**
Arla Foods	50	50	50	50	50	50	50	50	61	90,7
Skånemejerier	56	56	53	53	56	53	53	53	62	95
Milko	50	50	50	50	50	50	50	50	80*	100

* Höjdes till 80 öre/kg i oktober 2007.
** Per kilo ECM (0,9768 kr), prisuppgiften för Milko är öre/kg. Siffror för 2008 avser april månad för samtliga mejerier.
Källa: Arla Foods, Skånemejerier, Milko och Ekologiska Lantbrukarna (Ekologiskt lantbruk)

Grundavräkningspriset på mjölk har legat på en relativt jämn nivå under perioden 1994-2003 för att sedan minska 2006, se figur 9. Under denna tid har ekotillägget legat stilla, trots den prisminskning som ägde rum 2004-2006. När sedan avräkningspriset sköt i höjden 2007 ökade också ekotillägget med ca 17 öre/kg (se tabell 10). Grundavräkningspriset och priset på ekologisk mjölk har 1996-2006 ökat och minskat lika med öre per kg. Det var först 2007 som priset på ekologisk producerad mjölk sköt i höjden och översteg höjningen av grundavräkningspriset med 17 öre/kg. 2008 översteg priset på ekologisk producerad mjölk ytterligare höjningen av grundavräkningspriset med 27 öre/kg. Denna drastiska prisstegring torde vara en konsekvens av marknadens ökande efterfrågan på ekologiska produkter.

2.5 Nötkött

2.5.1 Produktion

Antalet nötkreatur[25] minskar stadigt i Sverige. Andelen ekologiskt uppfödda nötkreatur har däremot ökat motsvarande 25 % 2001-2007. År 2007 utgjorde andelen ekologiska hållna nötkreatur ca 7 % av Sveriges nötkreatursbesättning.[26]

En stor del av de kalvar som är födda på ekologiska gårdar går till vidareförsäljning och slaktas sedan konventionellt. 2006 slaktades drygt 12 000 ekologiskt uppfödda ungnöt totalt hos alla slakterier, varav ca 80 % hanteras inom KRAV-godkänd slakt. Det finns således ett stort utrymme i Sverige i dag att öka slakten av KRAV-godkända ungnöt. Scan står för drygt 80 % av den ekologiska ungnötsslakten.[27] I dag är tillgången på ekologiskt ungnötskött på marknaden god.

Figur 10 visar hur antalet slaktade ungnöt har varierat under perioden 2000-2006. Andelen slaktade ekologiskt uppfödda ungnöt ökade i antal mellan 2000-2005. Dock blir jämförelsen mellan 2006 och 2005 haltande eftersom metoden för att samla in slaktstatistiken ändrats hos

[24] Ekologiska Lantbrukarna, *Växande marknad,* 2007

[25] Avser alla nötkreatur inklusive mjölkkor.

[26] Jordbruksverket, KRAV

[27] Ekologiska Lantbrukarna, *Växande marknad*

Ekokött. 2005 slaktades ca 20 290 ungnöt, i denna siffra ingick även de kalvar som är uppfödda ekologiskt men som sedan slaktats konventionellt. 2006 slaktades enligt Ekokött 12 200 KRAV-godkända mellankalvar och för detta år avses endast de kalvar som är uppfödda och slaktade ekologiskt.[28]

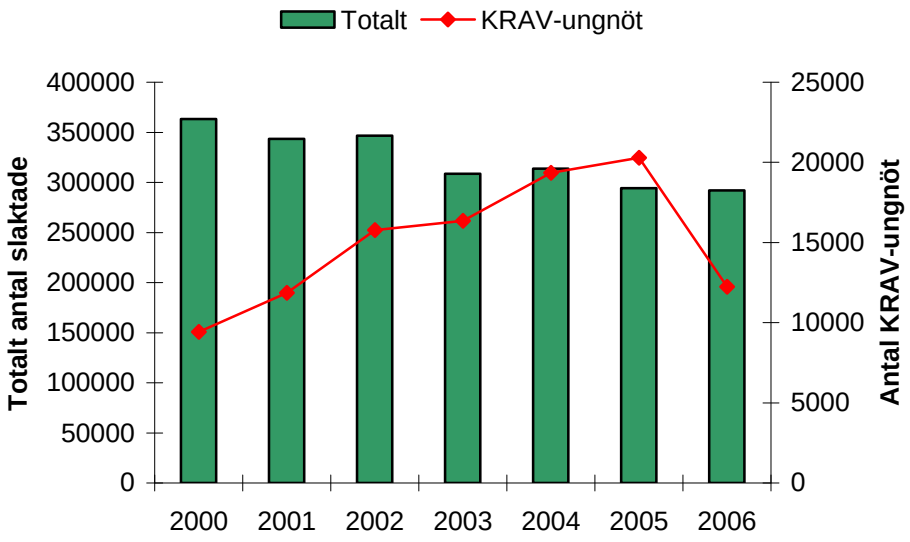

Figur 10. Antal slaktade mellankalvar samt andelen KRAV-godkända ungnöt 2000-2006*
* Under 2006 slaktades 12 234 ekologiska ungnöt, vilket är betydligt färre än tidigare år. Detta beror på att för statistiken 2005 ingick även de kalvar som är födda på en ekologisk gård men vidareuppfödda och slaktade konventionellt, vilket inte görs för 2006.
Källa: Ekokött

Den producerade kvantiteten KRAV-godkänt ungnötsskött motsvarade 2006 endast 4 % av den totala kvantiteten ungnötskött. 2005 utgjorde ekologiskt ungnötskött ca 7 % av den totala volymen. Siffran för 2006 och tidigare år är dock inte helt jämförbar (se resonemang ovan).

Tabell 11. Total kvantitet ungnötskött samt andelen ekologiskt ungnötskött 2000-2006*, ton

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006**
Totalt	-	-	100 534	88 586	90 004	85 376	85 556
KRAV-ungnöt	2 642	3 393	4 574	4 727	5 651	5 985	3 646

* Kvantitet är beräknat utefter Ekokötts slaktvikter för konv. ungnöt och KRAV-ungnöt, medelslaktvikt (Jordbruksverkets beräkning).
** Under 2006 slaktades 12 234 ekologiska ungnöt, vilket är betydligt färre än året dessförinnan. Detta beror på att för 2005 ingick även de kalvar som är födda på en ekologisk gård men vidareuppfödda och slaktade konventionellt, vilket inte görs för 2006.
Källa: Ekokött

2.5.2 Prisutveckling

Grundavräkningspriset för ungnöt 2001-2007 har legat på en jämn nivå med undantag för en liten nedgång 2004 då produktionen av nötkött ökade. Under 2008 har dock avräkningspriset på ungnöt ökar markant och avräkningspriset för vecka 1-20 2008 har stigit till ca 26 kr/kg från 21 kr/kg året dessförinnan.[29] I genomsnitt har grundavräkningspriset uppgått till drygt

[28] Ekokött. För år 2007 finns ingen uppdaterad siffra om antalet slaktade ungnöt.

[29] Scan

22 kr/kg. Avräkningspriset för KRAV-ungnöt har följt samma mönster och under perioden legat på en genomsnittlig nivå på 26 kr/kg. 2008 ökade priset till 30 kr/kg från ca 24 kr/kg år 2007. Den procentuella merbetalningen, dvs. KRAV-tillägget i förhållande till grundavräkningspriset, har under perioden i genomsnitt varit ca 20 % högre än grundavräkningspriset.

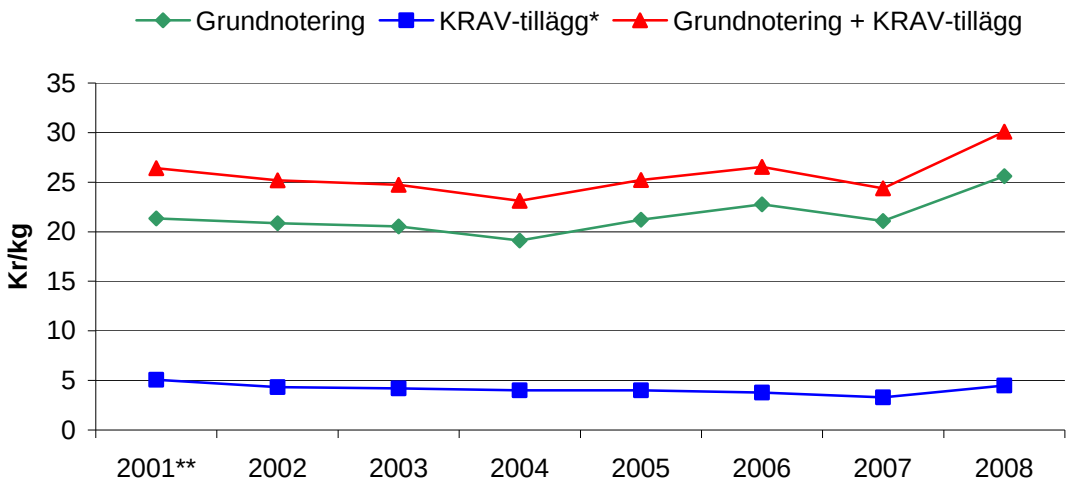

Figur 11. Avräkningspris för ungnöt,* grundnotering och KRAV-tillägg 2001-2008****, kr/kg**
* Scans genomsnittliga högsta KRAV-tillägg
** från vecka 5
*** Ungnöt. Formklass 0+. Grundnotering inkl. Scan-tillägg på 50 öre
**** Siffror för 2008 avser vecka 1-20 2008.
Källa: Scan, Ekologiska Lantbrukarna

Merbetalningen till producenter för uppfödning av KRAV-certifierade djur finns för att kompensera de högre kostnader som uppstår genom KRAV-certifiering dvs. större betesytor, högre foderkostnader, längre uppfödningstider och karenstider osv.[30] KRAV-tillägget för ungnöt minskade från 4 kr/kg 2004/2005 till 3,29 kr/kg 2007. Samtidigt som merbetalningen minskade ökade antalet uppfödda ekologiska ungnöt och kanske var det den goda tillgången som drev ned merbetalningen. KRAV-tillägget för ungnöt har dock stigit väsentligt de första veckorna 2008 jämfört med 2007 och uppgick i genomsnitt till 4,48 kr/kg för vecka 1-20. 2008 översteg höjningen av avräkningspriset för ekologiskt ungnötskött ökningen av grundavräkningspriset med 1,19 kr/kg. Tidigare år har inte en höjning av avräkningspriset för ekologiskt ungnötskött överstigit grundavräkningspriset i denna storlek.

Tabell 12. KRAV-tillägg* 2001-2008, kr/kg

	2001**	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008***
KRAV-tillägg	5,06	4,34	4,2	4	4	3,78	3,29	4,48

* Ungnöt. Formklass 0+. Scans genomsnittliga högsta KRAV-tillägg.
** Från vecka 5.
*** Genomsnittligt KRAV-tillägg vecka 1-20 2008.
Källa: Scan, Ekologiska Lantbrukarna

[30] Ekologiska Lantbrukarna, *Växande Marknad*

2.6 Griskött

2.6.1 Produktion

Grisbeståndet i Sverige minskar stadigt, från drygt 2,3 miljoner 1990 till 1,7 miljoner 2007.[31] När det gäller ekologiskt griskött har efterfrågan de senaste åren, speciellt på charkråvara, varit större än tillgången. Av denna anledning initierades 2004 en rad stimulansåtgärder, vilka har bidragit till ökningen av antalet ekologiskt uppfödda slaktsvin.[32] Det senaste året har det dock uppstått en bristsituation på marknaden på grund av en ökad inhemsk efterfrågan samt en växande export.[33] Antalet ekologiska grisar har ökat med 9 % 2004-2007.[34]

Det slaktades drygt 18 000 färre grisar totalt 2007 jämfört med 2006. I förhållande till total slakt är den ekologiska slakten mycket liten och 2007 utgjorde KRAV-grisar 0,6 % av denna. Slakten av KRAV-grisar vid andra slakterier än Scan är liten och företaget beräknas stå för 95 % av denna.[35]

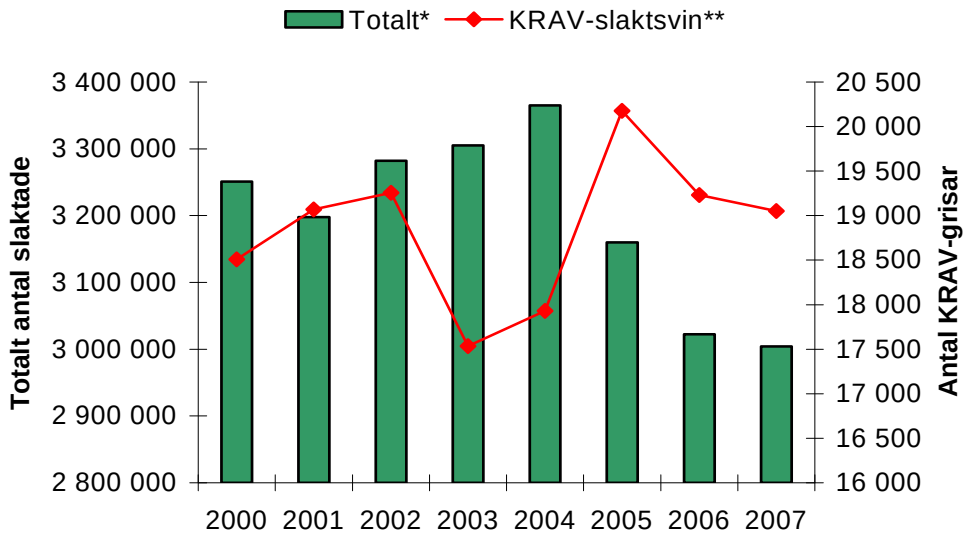

Figur 12. Antalet slaktade grisar samt andelen KRAV-grisar 2000-2007
* Antal slaktade hela kroppar, statistik från Jordbruksverket
** Scan står för ca 95 % av de slaktade KRAV-grisarna. Övriga 5 % är medräknade i figuren (Jordbruksverkets egen bearbetning och beräkning).
Källa: Jordbruksverket, Scan

Den producerade kvantiteten ekologiskt griskött har under perioden i genomsnitt uppgått till 1 530 ton per år medan den konventionella slakten haft en producerad kvantitet på

[31] SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok 2007)

[32] Ekologiska Lantbrukarna, *KRAV-slakten 2005*

[33] Ekologiska Lantbrukarna, *Växande marknad 2007*

[34] KRAV

[35] Scan

278 000 ton per år. Som nämns ovan har således den ekologiska kvantiteten motsvarat ca 0,6 % av den totala kvantiteten griskött under perioden.

Tabell 13. Total kvantitet griskött samt andel ekologiskt griskött 2000-2007, ton

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Totalt*	277 000	275 900	283 800	287 500	294 500	275 100	264 400	264 900
KRAV-grisar**	1 499	1 482	1 537	1 426	1 458	1 647	1 639	1 548

* Siffror är hämtade från Jordbruksverkets statistik.
** Slaktvikterna är uträknade efter Scans medelslaktvikter vardera år för ekologiska grisar.
Källa: Jordbruksverket, Scan

2.6.2 Prisutveckling

Avräkningspriset för griskött har varierat något under perioden 2000-2007, det genomsnittliga avräkningspriset har legat på drygt 11 kr/kg. Under 2007 uppgick det genomsnittliga avräkningspriset till 10,70 kr/kg och 2008 (vecka 1-20) hade detta ökat en aning till ca 10,80 kr/kg. KRAV-tillägget har även det varierat under perioden och avräkningspriset för KRAV-grisar har i genomsnitt uppgått till ca 20 kr/kg. Under år 2007 steg avräkningspriset för KRAV-grisar med 1,50 kr/kg. 2008 (vecka 1-20) steg avräkningspriset ytterligare och uppgick till ca 20,80 kr/kg.

Den procentuella merbetalningen har under perioden i genomsnitt varit ca 75 % högre än grundavräkningspriset. 2007 var priset för KRAV-grisar 90 % högre än grundnoteringen.

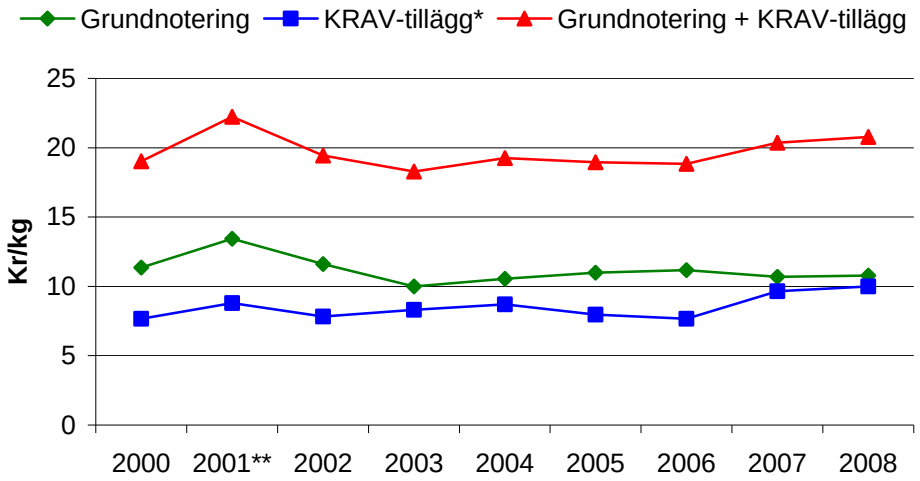

Figur 13. Avräkningspris för griskött,* grundnotering och KRAV-tillägg 2001-2008****, kr/kg**
* Scans högsta genomsnittliga KRAV-tillägg
** Från vecka 5
*** Slaktsvin, köttprocent 57, bästa betalda vikt.
**** Priser för 2008 avser veckorna 1-20.
Källa:Scan, Ekologiska Lantbrukarna

Under perioden 2004-2006 minskade KRAV-tillägget med ca 1 kr/kg och under samma period ökade antalet ekologiskt uppfödda grisar. 2007 steg KRAV-tillägget återigen med drygt 2 kr/kg jämfört med 2006 som en konsekvens av den inhemska bristsituationen och en ökad inhemsk efterfrågan på ekologiskt griskött. 2008 har KRAV-tillägget ökat ytterligare

och har de första 20 veckorna legat på ca 10 kr/kg. Avräkningspriset för KRAV-grisar översteg denna period höjningen av grundavräkningspriset, med 0,34 kr/kg.

Tabell 14. KRAV-tillägg* 2000-2007, kr/kg

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008**
KRAV-tillägg	7,66	8,80	7,83	8,30	8,70	7,97	7,67	9,66	10

* Slaktsvin, köttprocent 57 %, bästa betalda slaktvikt. Högsta genomsnittliga KRAV-tillägg.
** Genomsnittligt KRAV-tillägg för vecka 1-20 2008.
Källa: Scan, Ekologiska Lantbrukarna

2.7 Lammkött

2.7.1 Produktion[36]

Lammproduktion är den husdjurssektor som ökar mest i Sverige och antalet lamm har ökat med 14 % de senaste sju åren. Ekologiskt uppfödda lamm har däremot haft en neråtgående trend under perioden 2001-2006 (-12 %) på grund av en svag marknad och ointresse från mellanleden. 2007 ökade dock produktionen igen. 8 % av det totala antalet lamm i Sverige idag utgörs av ekologiskt uppfödda lamm.

Som framgår av figur 14 har antalet lamm som slaktas i Sverige ökat. Däremot har antalet slaktade KRAV-godkända lamm varierat. 2001 slaktades drygt 14 000 lamm och därefter har antalet minskat till år 2006 då slakten återigen ökade (ca 13 400 lamm slaktades).[37] Ca 25 % av den ekologiska lammslakten sker på mindre slakterier och en betydligt större andel säljs som lokalproducerat genom mindre grossister. Scan står idag för ca 75 % av den ekologiska lammslakten i Sverige. 2006 slaktades 7 029 KRAV-godkända lamm hos Scan och 2007 minskade antalet till 6 983 stycken. Liksom för nötkött finns det inom lammköttsproduktionen ett stort spann mellan andelen ekologiskt uppfödda lamm samt andelen som hanteras inom KRAV-godkänd slakt. Ekologiskt uppfödda lamm överstiger antalet som slaktas som ekologiska. Tillgången på ekologiska lamm är idag dock god på den svenska marknaden.

[36] Ekokött, KRAV, Scan, statistik från Jordbruksverket

[37] För år 2007 har Ekokött ingen uppdaterad siffra för antalet slaktade KRAV-godkända lamm.

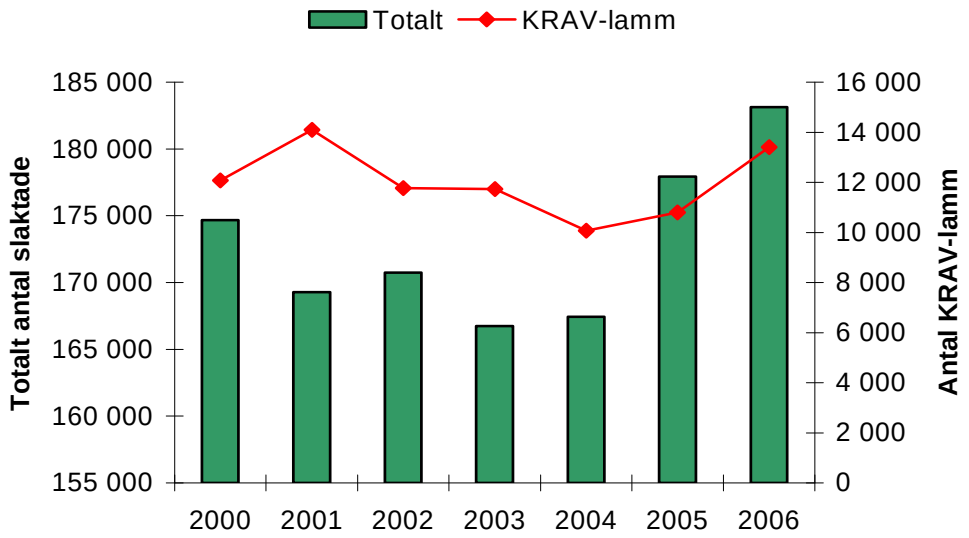

Figur 14. Antal slaktade lamm samt andelen KRAV-lamm 2000-2006*
* Ekokött har i dagsläget inga uppdaterade siffror för antal slaktade KRAV-godkända lamm 2007.
Källa: Ekokött

Den producerade kvantiteten ekologiskt lammkött har under perioden 2000-2006 uppgått till 217 ton per år i genomsnitt medan den totala kvantiteten producerat lammkött har uppgått till 3 232 ton per år. Den ekologiskt producerade kvantiteten lammkött har motsvarat ca 7 % av den totala kvantiteten.

Tabell 15. Total kvantitet lammkött samt andel ekologiskt lammkött 2000-2006, ton

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Totalt*	3 196	3 125	3 244	3 001	3 014	3 203	3 370
KRAV-lamm*	226	234	220	218	185	204	251

* Kvantitet är uträknat utefter Ekokötts slaktvikter för konv. lamm och KRAV-lamm, medelslaktvikt (Jordbruksverkets beräkning).
Källa: Ekokött, Scan, Jordbruksverket

2.7.2 Prisutveckling[38]

Marknaden för lammkött ökar i Sverige men den växande konsumtionen står idag en ökad import för.[39] Grundavräkningspriset för lamm har 2002-2007 i genomsnitt legat stabilt på ca 32 kr/kg. Avräkningspriset för KRAV-lamm har följt samma mönster som ovan och i genomsnitt under perioden legat på en nivå på 35 kr/kg.

[38] Scan, Ekologiska Lantbrukarna, *Krav-slakten 2005*,

[39] Land, Lantbruk (14/5 2008)

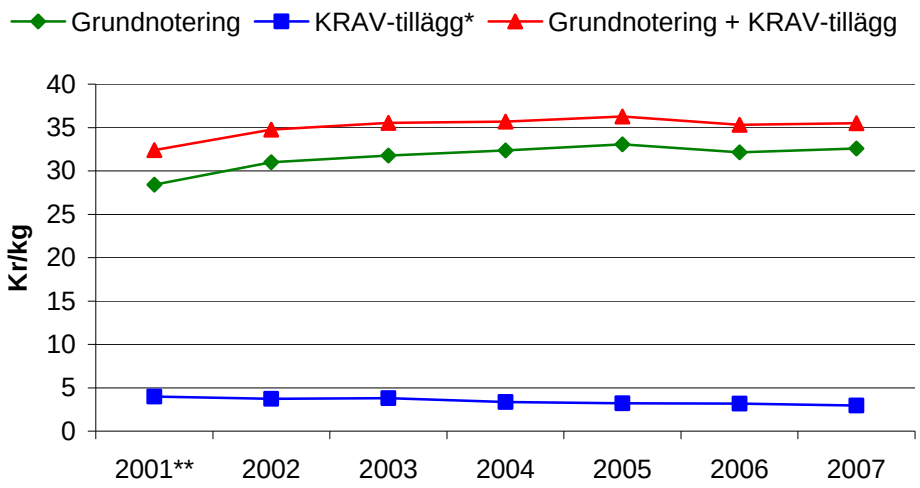

Figur 15. Avräkningspris för lammkött*, grundnotering och KRAV-tillägg 2001-2007, kr/kg**
* Scans genomsnittliga högsta KRAV-tillägg
** Från vecka 5
*** Lamm, formklass R-, märkeskvalitet, fettgrupp 2+. Grundnotering inkl. Scan-tillägg och säsongstillägg. Siffran för 2007 har hämtats från Scans noteringar respektive vecka under året, inkluderar Scan-tillägg.
Källa: Scan, Ekologiska Lantbrukarna, Jordbruksverket

Inom lammslakten finns en betydande säsongsvariation i volymen och denna variation svarar dåligt mot marknadens behov. Slakterierna försöker därmed styra med priset vilket innebär att KRAV-tillägget är som högst under våren, då samtidigt volymerna är som minst. År 2007 varierade Scans KRAV-tillägg mellan 2 kr och 4 kr/kg. Som högst var tillägget vecka 19-29 och som lägst vecka 39-52.

KRAV-tillägget har minskat med drygt 1 kr/kg mellan 2001 och 2007. Det genomsnittliga KRAV-tillägget har dock för årets första veckor 1-20 (2008) ökat till 3,35 kr/kg. Den procentuella merbetalningen för KRAV-lamm var 2001 14 % och år 2007 hade denna minskat till 9 %.

Tabell 16. KRAV-tillägg* 2001-2007, kr/kg

	2001**	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008***
KRAV-tillägg	3,99	3,74	3,79	3,35	3,22	3,18	2,95	3,35

* Scans genomsnittliga högsta KRAV-tillägg (Lamm, formklass R-, märkeskvalitet, fettgrupp 2+).
** Från vecka 5
*** Genomsnittligt KRAV-tillägg för vecka 1-20 2008.
Källa: Scan, Ekologiska Lantbrukarna

2.8 Ägg

2.8.1 Produktion

Antalet värphöns i Sverige har varit i stort sett oförändrat under åren 1999-2001. För 2002 konstaterades dock en kraftig nedgång, med 17 %, för att sedan återigen stiga till 2007. Minskningen 2002 beror på att de gamla bursystemen fasades ut och ett stort antal dispenser löpte ut detta år. KRAV-certifierade höns har ökat i antal och mellan 2000-2007 trefaldigades nästan produktionen. Åren 2006-2007 steg antalet KRAV-certifierade värphöns med drygt

10 % som en konsekvens av att efterfrågan på ekologiska ägg ökat de senaste åren. Vissa veckor under 2006 uppstod det även brist på ekologiska ägg hos packerierna.[40]

2007 utgjorde den ekologiska äggproduktionen ca 7 % av den totala äggproduktionen i Sverige.

Tabell 17. Antal värphöns samt andelen KRAV-certifierade värphöns 2000-2007

År	Antal höns av värpras*	KRAV-certifierade värphöns**	% andel
2000	5 669 655	144 058	2,5 %
2001	5 696 984	186 092	3,3 %
2002	4 731 837	247 683	5,2 %
2003	4 497 678	323 620	7,2 %
2004	4 995 014	349 798	7 %
2005	5 056 258	365 362	7,2 %
2006	4 542 040	360 093	8 %
2007	5 327 507	395 600 (ca uppgift)	7,4 %

* Höns, 20 veckor eller äldre
** Avser antal godkända KRAV-certifierade djur. Här ingår inte EU-certifierade ekologiska djur
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), KRAV

2.8.2 Prisutveckling

Både priset på konventionella samt ekologiska ägg sjönk rejält 2004/2005, samtidigt ökade antalet värphöns med 12 respektive 13 % 2005 jämfört med 2003. 2006 ökade priserna återigen och 2007 uppgick genomsnittspriset på konventionella ägg till ca 10 kr/kg och för ekologiska till 18 kr/kg. Under perioden har det genomsnittliga avräkningspriset för ekologiska ägg varit ca 9 kr/kg högre än för de konventionella.

Figur 16 visar prisutvecklingen (avräkningspris) för ägg 2000-2007 för konventionella[41] och ekologiska ägg samt merbetalningen för ekologiska ägg.

[40] KRAV, Jordbruksverket, *Marknadsöversikt – animalier* och Ekologiska Lantbrukarna

[41] Priset på osorterade ägg är ett vägt genomsnittligt pris av bur- och frigående höns klass A, tvättade ägg (bur- och frigående) och ekologiska ägg.

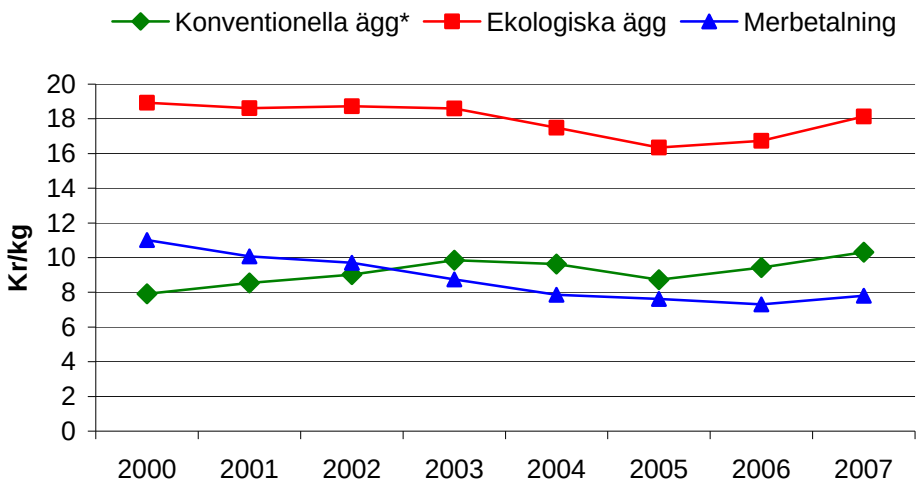

Figur 16. Avräkningspris, vägt medelpris, konventionella* och ekologiska ägg 2000-2007, kr/kg
*Priset på osorterade ägg är ett vägt genomsnittligt pris av bur- och frigående höns klass A, tvättade ägg (bur- och frigående) och ekologiska ägg. Klass A ägg avser konsumtionsägg.
Källa: Jordbruksverket

Figur 17 visar hur avräkningspriserna för ägg från bur- och frigående höns varierat 2000-2007. Trenden med en rejäl nedgång 2004 och 2005 samt en ökning 2006 är tydlig för alla typer av ägg. Skillnaderna i priset 2007 är som högst mellan ekologiska- och burägg med en differens på 8,60 kr/kg och som lägst mellan ekologiska och ägg från frigående höns med 7,60 kr/kg.

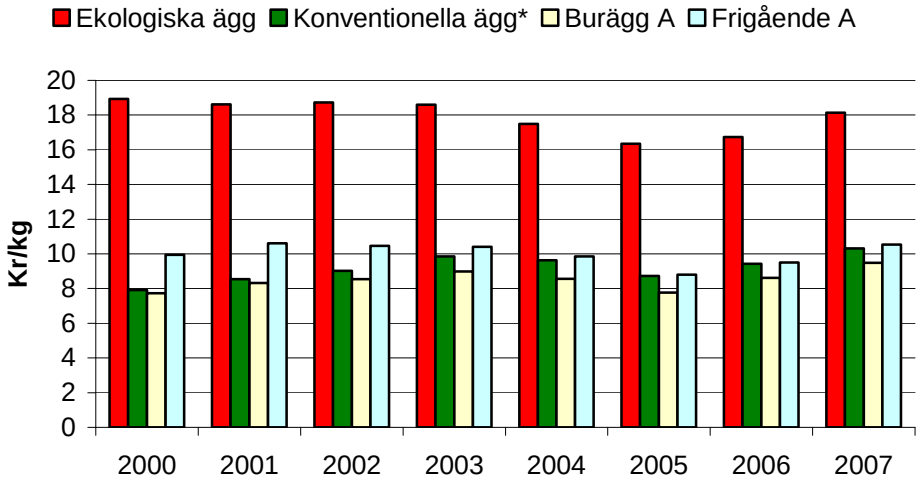

Figur 17. Avräkningspris, vägt medelpris, ekologiska- och konventionella* ägg, bur- och frigående höns klass A 2000-2007, kr/kg.
* Priset på osorterade ägg är ett vägt genomsnittligt pris av bur- och frigående höns klass A, tvättade ägg (bur- och frigående höns), klass B-ägg och ekologiska ägg.
Källa: Jordbruksverket

I Sverige finns tre huvudkategorier av godkända inhysningssystem för att hålla höns för äggproduktion. Dessa är inredda burar, envånings- och flervåningssystem för frigående höns. Ekologiska värphöns är frigående och ska dessutom ha möjlighet att gå ut på en bevuxen yta

sommartid. Antalet höns per kvadratmeter är mindre än vad som är fallet i konventionell produktion och hönsen utfodras med ekologiskt foder. Merbetalningen för ekologiska ägg ska täcka producenterna för högre kostnader för foder, djurinköp, byggnader, utomhusytor samt merarbete.

Merbetalningen på ekologiska ägg har som tabell 18 visar sjunkit med lite mer än 3 kr/kg mellan 2000-2007. Merbetalningen var som högst 2000, men har därefter minskat stadigt. 2007 jämfört med 2006 ökade dock merbetalningen med 0,50 kr/kg, priset för ekologiska ägg ökade denna period med 1,40 kr/kg och för konventionella ägg med 0,90 kr/kg. Att priset för ekologiska ägg ökat mer än för konventionella torde vara en konsekvens av den starka efterfrågan på ekologiska ägg som funnits på den svenska marknaden det senaste året.

Tabell 18. Merbetalning för ekologiska ägg* 2000-2007, kr/kg

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Merbetalning för ekologiska ägg	11,02	10,07	9,70	8,74	7,86	7,62	7,31	7,81

* Avräkningspris, vägt medelpris. Merbetalningen för ekologiska ägg är uträknat efter mellanskillnaden mellan priset på osorterade ägg (ett vägt genomsnittligt pris av bur- och frigående höns klass A, tvättade ägg (bur- och frigående), klass B-ägg och ekologiska ägg).
Källa: Jordbruksverket

2.9 Trädgårdsprodukter

2.9.1 Produktion

Ekologiska frukter och grönsaker är en produktgrupp i dagligvaruhandeln där försäljningen växt snabbt de senaste åren och är även den produktgrupp som växt kraftigast bland alla ekologiska produkter. I slutet av 1990-talet minskade produktionen av ekologiska grönsaker och jordgubbar men produktionen har återigen börjat öka.

2.9.1.1 Grönsaker

Den totala arealen grönsaker[42] på friland i Sverige har ökat med 15 % 2005 jämfört 1999. Det är framförallt arealen med lök och isbergssallat som ökat. Morot är den gröda som idag odlas på störst arealer. Den KRAV-certifierade arealen ökade under 1990-talet fram till 1996, då den var som störst, nära 700 hektar. Därefter minskade arealen under några år fram till 1999 med 150 hektar. Under 2000-talet har arealen legat mellan 500-600 hektar med en svag ökning 2002-2003, följt av en nedgång 2004 och därefter återigen en ökning de senaste fyra åren. De senaste åren är det framförallt odlingen av lök, morötter och rödbetor som ökat.

Den ekologiska odlingen av grönsaker på friland är ca 8 % av den totala odlingen i Sverige.

[42] Trädgårdsväxter exkl. frukt och bär. Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok).

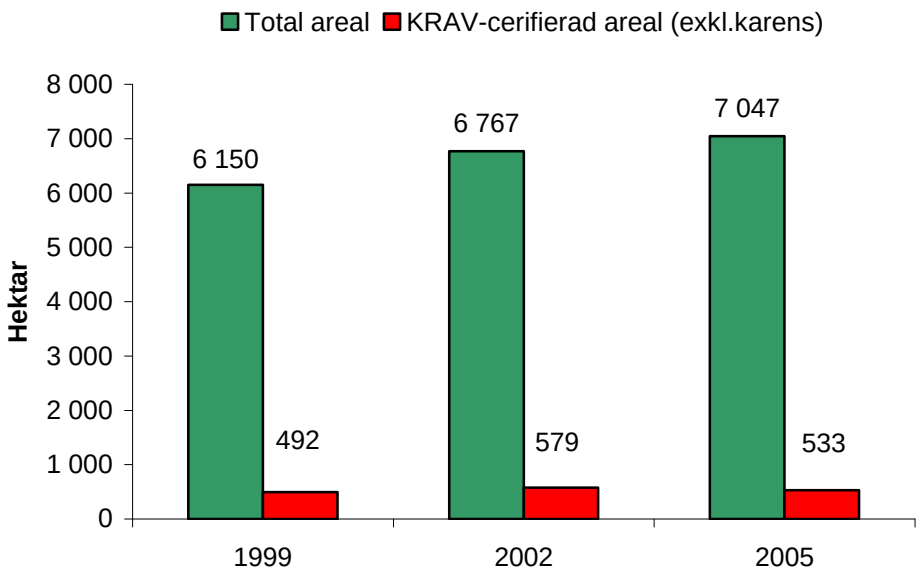

Figur 18. Total grönsaksareal* samt andelen KRAV-certifieradareal 1999, 2002 och 2005, hektar**
* Trädgårdsväxter exkl. frukt och bär.
** I statistiken för KRAV-certifierad areal/yta ingår inte EU-certifierad ekologisk areal (vilken i princip dock var obefintlig).
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistiks årsbok)

I ett lite längre perspektiv har den ekologiska grönsaksarealen på friland varierat under perioden, se figur 19. Som störst var grönsaksarealen 1996 då den uppgick till 696 hektar, sedan minskade arealerna för att återigen öka de senaste åren. År 2007 var arealen 611 hektar.

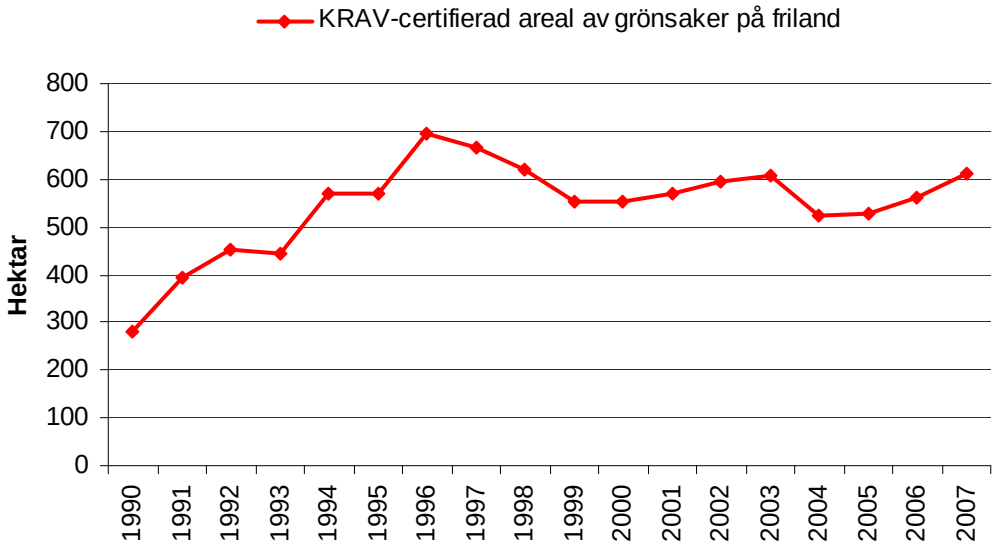

Figur 19. KRAV-certifierad areal* (exkl. karens) för köksväxter 1990-2007, hektar**
* EU-certifierad areal ingår inte
** För grönsaker, trädgård- och örtkryddor från år 2005.
Källa: KRAV

Som framgår av figuren ovan har den ekologiska odlingen av grönsaker på friland ökat 2004-2007. Detta är odlingen av morötter ett exempel på. Den KRAV-certifierade arealen morötter

var som lägst år 2004 då arealerna uppgick till 123 hektar och som störst 2007 då de KRAV-certifierade arealerna uppgick till 183 hektar,[43] en ökning med 50 %. Morot är den gröda som idag odlas på störst arealer.

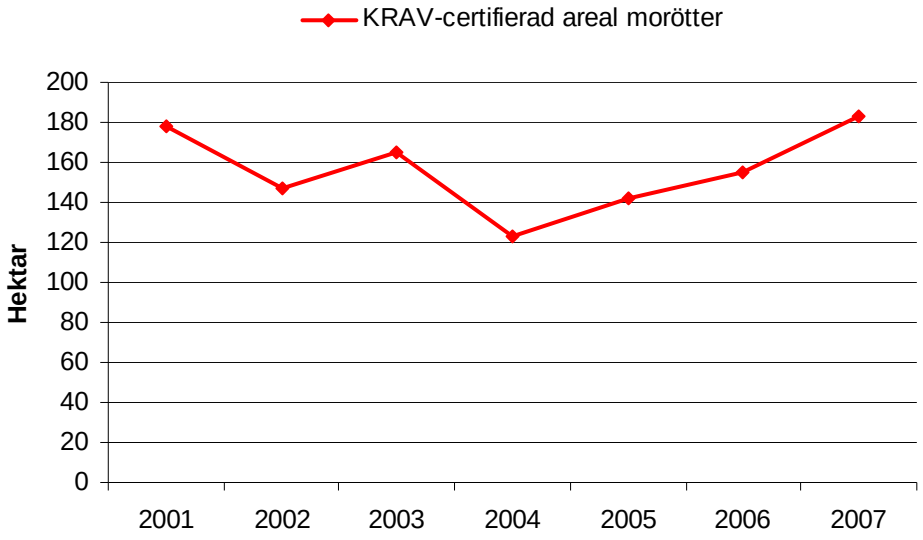

Figur 20. KRAV-certifierad areal (exkl. karens)* för morötter 2001-2007, hektar
* Här ingår inte EU-certifierad areal
Källa:SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok), KRAV

Till skillnad mot odlingen av grönsaker på friland har den totala växthusytan[44] i Sverige minskat med 8 % 2005 jämfört med 1999 och antal företag har minskat från 1 264 till 971 stycken. Även den KRAV-certifierade växthusodlingen minskade i omfattning 1999-2005 med 18 %. För konventionell odling var det främst tomat- och gurkodlingarna som minskade medan däremot sallatsodlingen ökade. En anledning till den minskade produktionen är energikostnaderna som stigit kraftigt. Samtidigt som flertalet producenter rationaliserat sin produktion med ökade skördar så har även flera producenter upphört med produktionen.

Den KRAV-certifierade odlingen av grönsaker i växthus utgjorde 2005 ca 3 % av den totala växthusodlingen, en andel som inte förändrats något sedan 2002.

[43] Dessutom tillkommer mer morotsareal i de 261 hektaren ”övriga trädgårdsväxter” som till största delen utgörs av blandade grönsaker, varav en del är morötter.

[44] I siffrorna för växthusodling ingår även krukväxter, både för total yta och KRAV-certifierad yta.

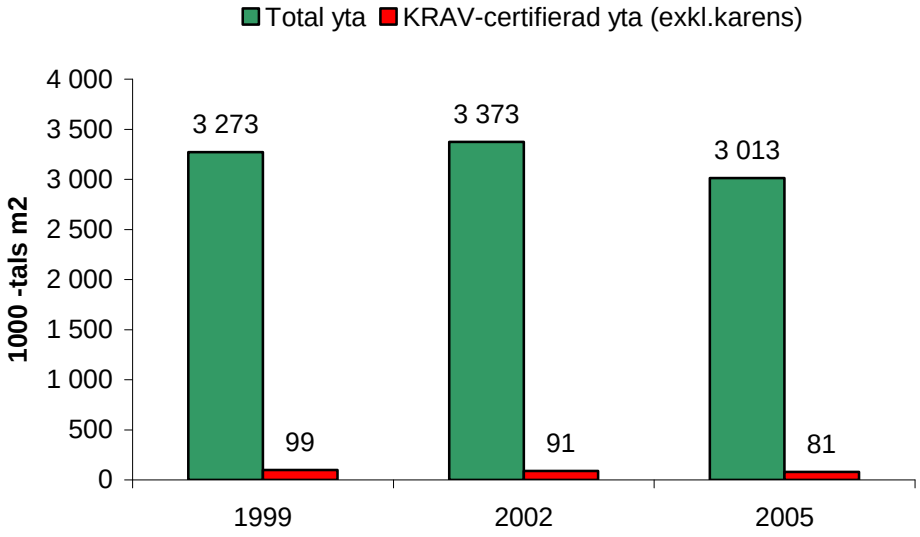

Figur 21. Total växthusyta samt andelen KRAV-certifierad yta 1999, 2002 och 2005, m^2
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok)

Den ekologiska odlingen i växthus av tomat, gurka och kryddväxter har varierat 1997-2007 (se figur 22). Tomat och kryddor i kruka är de ekologiska grönsaker som odlas i störst utsträckning och 2007 uppgick odlingsytan till ca 24 000 m^2 vardera för dessa två kulturer.

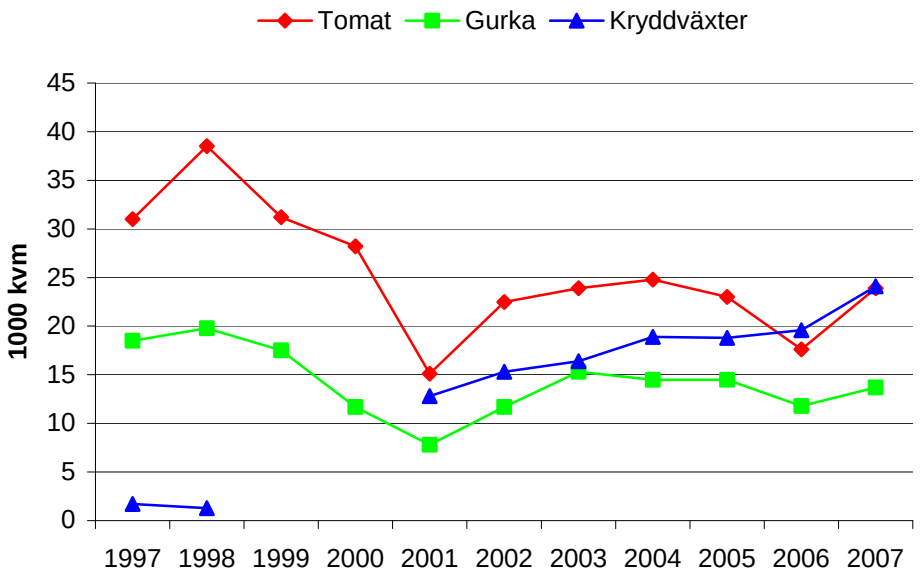

Figur 22. Grödfördelningen i växthusodling, tomat, gurka och kryddväxter 1997-2007, 1000 m^2
Källa: KRAV, Jordbruksverket

2.9.1.2 Frukt

Inom ekologisk fruktodling är det främst äpplen som odlas, och i mindre utsträckning päron, körsbär och plommon. Den totala fruktarealen i Sverige minskade under perioden 1999-2005, med 7 %. De KRAV-certifierade fruktarealerna och de miljöersättningsberättigande arealerna ökade däremot med 127 % respektive 192 %. Det är äpplen som står för den största ökningen.

Den ekologiska produktionen av frukt uppgick 2007 till 92 hektar, varav merparten är äpple, vilket innebär att den ekologiska äppelarealen är ca 6 % av den totala äppelodlingen i Sverige.[45] Den mesta ekologiska frukten som säljs i Sverige är idag importerad.

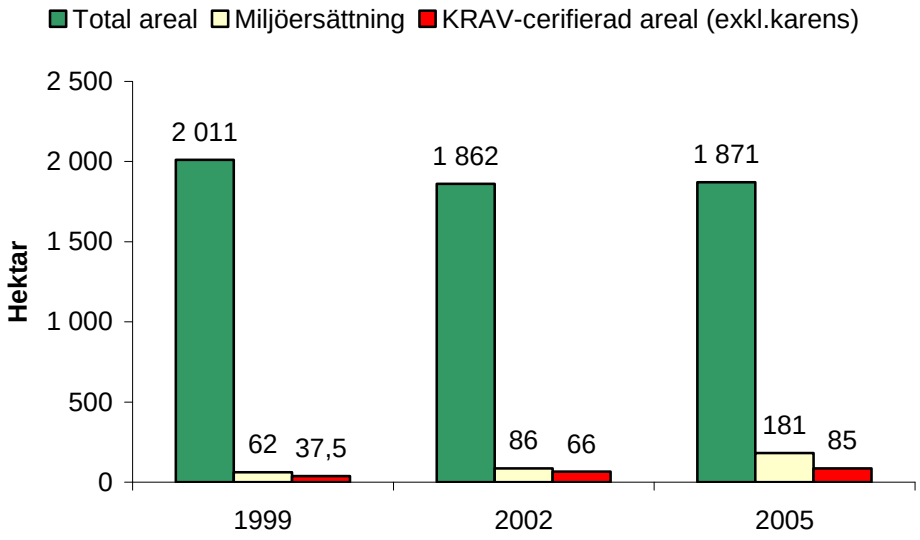

Figur 23. Total fruktareal, andelen miljöersättningsareal för ekologisk odling samt andelen KRAV-certifierad (exkl. karens)* areal 1999, 2002 och 2005, hektar
* I statistiken för KRAV-certifierad areal/yta ingår inte EU-certifierad ekologisk areal.
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok)

Den KRAV-certifierade fruktarealen ökar hela tiden, medan fruktarealen med miljöersättning ökade fram till 2005 och har därefter minskat. 2007 uppgick den totala miljöersättningsberättigande arealen till 130 hektar och den KRAV-certifierade till 92 hektar. Det finns idag således utrymme att odla mer certifierad ekologisk frukt som får säljas som ekologisk.

[45] KRAVs statistik har 47 hektar övrig fruktodling, varav merparten också är äpple. Det beror på att många odlare som har flera fruktslag inte särredovisar äpple utan anger allt som ”övrig fruktodling”.

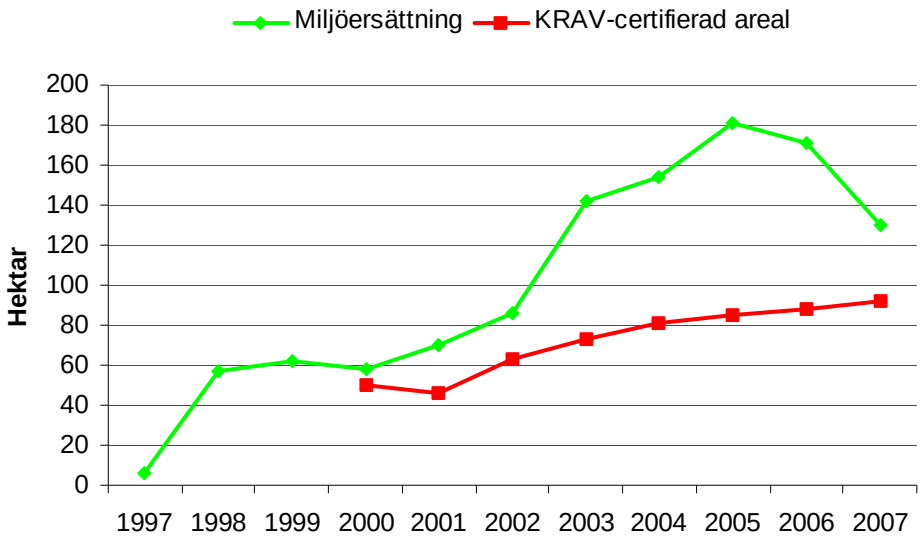

Figur 24. Miljöersättningsberättigad areal för ekologisk fruktodling samt KRAV-certifierad areal (exkl. karens) 1997-2007, hektar
Källa: Jordbruksverket, KRAV

2.9.1.3 Bär

De bär som odlas på friland i Sverige är främst jordgubbar, hallon och svarta vinbär. Totala arealerna bär i Sverige har minskat med 5 % 2005 jämfört med 1999. Arealerna med svarta vinbär och hallon har ökat medan jordgubbsarealerna däremot har minskat. De KRAV-certifierade bärarealerna fördubblades nästan 2005 jämfört med 1999. Svarta vinbär är de bär som främst odlas ekologiskt idag. Odlingen av svarta vinbär har ökat under perioden medan arealerna jordgubbar minskat stadigt sedan i slutet på 1990-talet.

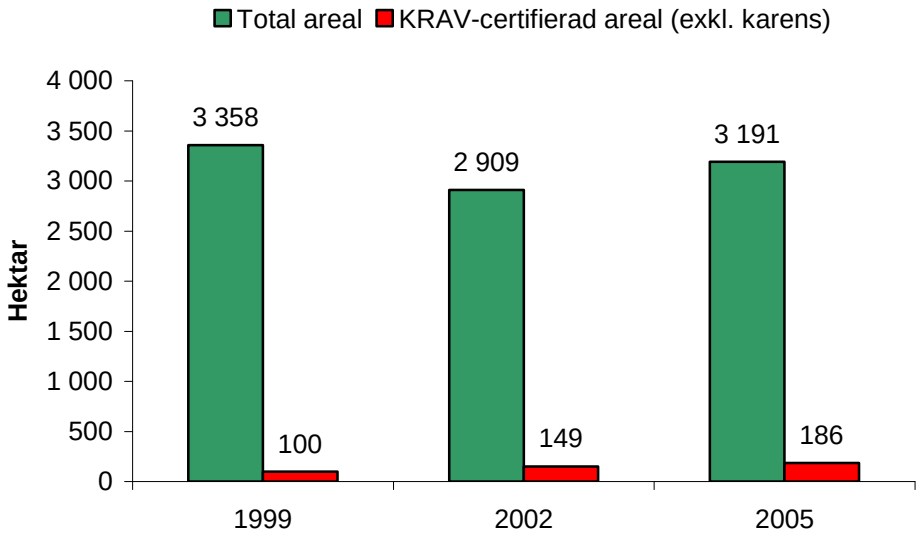

Figur 25. Total bärareal samt andelen KRAV-certifierad* areal 1999, 2002 och 2005, hektar
* I statistiken för KRAV-certifierad areal/yta ingår inte EU-certifierad ekologisk areal.
Källa: SCB/Jordbruksverket (Jordbruksstatistisk årsbok)

2.9.2 Prisutveckling

Priserna på frukt och grönsaker varierar väsentligt mellan olika producenter beroende på odlingsareal, försäljningssätt samt förpacknings- och sorteringskostnader osv. Detta måste tas med i beaktandet i jämförelser av prisutvecklingen för frukt och grönsaker. Priserna för frukt och grönsaker är betydligt högre för de producenter som säljer direkt till butik eller konsument istället för till grossist.

2.9.2.1 Morot

I figuren nedan är det priser från ett stort företag[46] som visas, både för konventionellt och ekologiskt odlade morötter. Priset på morötter har legat nästan stilla under perioden 2000-2005. Under 2006 och 2007 steg dock priset och det genomsnittliga priset på färdigpackade morötter 2007 var 3,81 kr/kg, en prisökning med 0,34 kr/kg jämfört med 2005. Priset på ekologiska morötter steg mer under samma period och hamnade 2007 på 7,64 kr/kg, en prisökning med 1 kr/kg. Samtidigt som priserna ökat kraftigt för ekologiska morötter har produktionen ökat, med nästan 50 % 2007 jämfört med 2004. De senaste årens stigande priser på morötter är en konsekvens av marknadens ökande efterfrågan på ekologiska produkter. De flesta morötter på den svenska marknaden idag är svenskodlade och konsumenterna vill helst köpa närproducerade ekologiska produkter.

Som framgår av figur 26 har merbetalningen för ekologiska morötter legat på samma nivå som priset för konventionellt odlade morötter, priset för ekologiska morötter har således varit dubbelt så högt. I genomsnitt under perioden som jämförs har merbetalningen för ekologiska morötter uppgått till 3,40 kr/kg.

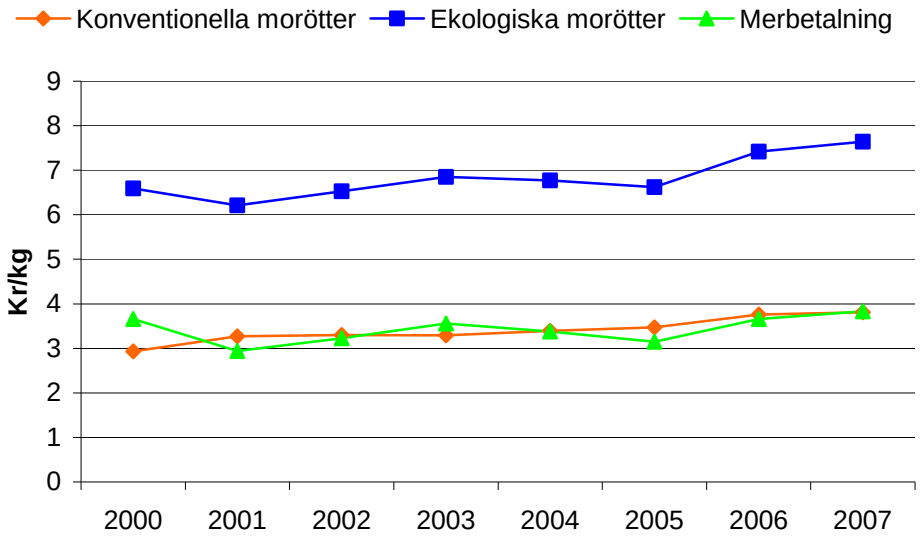

Figur 26. Priser för färdigpackade morötter i 1 kg plastpåse, ekologiska och konventionella, 2000-2007, kr/kg
Källa: Mariannes Farm AB

[46] Det största och markledande företaget inom morotsodling (Icas enda leverantör av ekologiska morötter), Mariannes Farm AB.

2.9.2.2 Tomat

Priserna för konventionella tomater har under tidsperioden 2000-2003 varit relativa stabila på i genomsnitt 11-12 kr/kg. 2004 sjönk priset kraftigt, men därefter har en återhämtning skett och 2007 uppgick priset till närmare 12 kr/kg. Volymerna för ekologisk tomat i grossistledet har under perioden varit små och därför finns inte tillförlitlig prisstatistik på samma sätt som för konventionell tomat. Även priset på ekologiska tomater minskade kraftigt 2004 med ca 2 kr/kg jämfört med 2003. Samtidigt ökade produktionen av ekologiska tomater med ca 4 % 2004 jämfört med 2003. Prisnivån har sedan dess legat på en konstant nivå på drygt 19 kr/kg trots en minskad produktion i Sverige. Att priserna kan ligga på samma nivå kan bero på en ökad import.

Vid försäljning direkt till butik med ”lokalodlad” profil har prisutvecklingen varit mer positiv och återspeglar bättre de senaste årens ökande efterfrågan på ekologiska produkter. Efter en nedgång 2004 har priset till odlaren här stigit från drygt 20 kr till över 26 kr/kg.

Merbetalningen för ekologiska tomater har under perioden i genomsnitt legat på en nivå på ca 7,25 kr/kg. Merbetalningen har sedan 2004 minskat, från ca 10,50 kr/kg till 7,30 kr/kg år 2007. Det innebär att merbetalningen för ekologiska tomater 2007 var ca 60 % högre än priset för konventionellt odlade tomater.

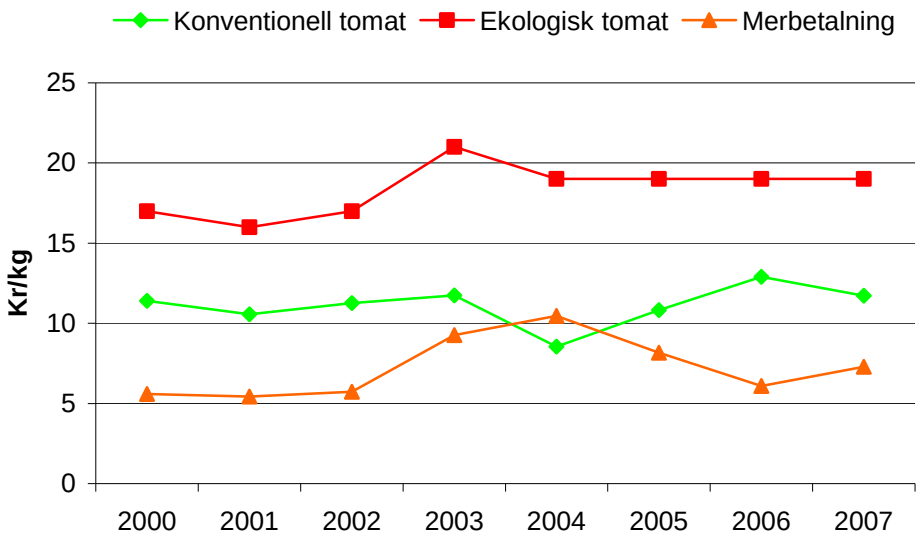

Figur 27. Priser för tomat*, ekologiskt och konventionellt odlade, 2000-2007, kr/kg
* Avser runda tomater, kvalitet 1. I priserna inkluderas transportkostnad, kostnad för sortering och paketering. I priset på konventionella tomater inkluderas försäljningsavgiften. För priset på ekologiska tomater har en uppskattad försäljningsavgift på 6 % lagts till odlarpriset för att priserna ska bli jämförbara.
Källa: Blekingegrönt och Samodlarna

2.9.2.3 Gurka

Priset på konventionellt odlad gurka har liksom för tomat legat stilla på ca 8 kr/kg i genomsnitt under 2000-2007. Att priset kunnat hålla sig så stilla beror på att priserna pressats ned på marknaden samtidigt som importen av gurka ökat. Dessutom har den totala produktionen av gurka i Sverige minskat. Liksom för tomat finns det små volymer av ekologisk gurka i grossistledet. I figuren nedan visas priset på ekologisk gurka dels från en odlarförening dels från en enskild odlare. Priset på ekologisk gurka har rört sig något mer än för konventionellt odlad, men inte heller här har det skett några drastiska prissvängningar.

Den största förändringen i odlarföreningens pris inträffade mellan 2003 och 2004 då priset sjönk med 2 kr/kg, samtidigt minskade produktionen av ekologisk gurka med ca 800 m^2. Prisutvecklingen för ekologisk gurka från enskild odlare har haft en något bättre utveckling än gurkan från odlarföreningen. Priset har ökat med 32 % under perioden 2000-2007.

Merbetalningen[47] för ekologisk gurka har i genomsnitt legat på ca 9 kr/kg. Priset för ekologisk gurka har med andra ord under perioden varit dubbelt så högt som för konventionell. Merbetalningen har under perioden ökat med ca 3,50 kr/kg.

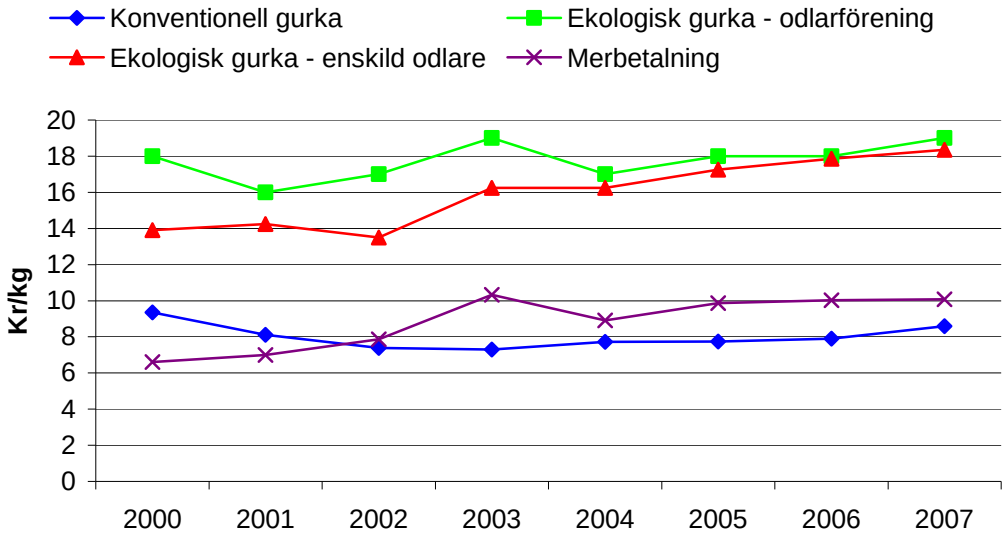

Figur 28. Priser för gurka*, ekologisk och konventionell, samt merbetalning 2000-2007, kr/kg
* Avser gurka kvalitet 1, med film. I priserna inkluderas transportkostnader, kostnader för sortering och paketering. I priserna ingår försäljningsavgift. För priset på ekologisk gurka, odlarförening, har en uppskattad försäljningsavgift på 6 % lagts till odlarpriset för att priserna ska bli jämförbara.
Källa: Svenska Odlarlaget, Samodlarna, Enskild odlare

2.9.2.4 Äpplen[48]

Den ekologiska produktionen av äpplen har ökat men utgör ändå endast några procent av den totala äppelodlingen i Sverige. De flesta ekologiska äpplen säljs lokalt via andra kanaler än de stora livsmedelskedjorna, och det är således en mycket liten andel av den svenska ekologiska frukten som säljs via dagligvaruhandeln. Äppelriket, Österlen, som ägs av 11 fruktpackerier i Skåne, har idag endast några enstaka ekologiska fruktodlare. De producerar ca 20 ton ekologiska äpplen jämfört med ca 7 000- 9 000 ton konventionellt odlad frukt. Priserna i figur 29 är hämtade från Äppelriket. Eftersom volymerna ekologiska äpplen är betydligt mindre än för konventionellt odlad frukt och inte lika konkurrensutsatt är priserna inte jämförbara fullt ut.

Priset för de ekologiskt odlade äppelsorterna ökade med 102 % (Rubina) respektive 39 % (Santana) 2007 jämfört med 2004. Priset för Rubina respektive Santana uppgick 2007 till ca 10,70 kr/kg samt 9,90 kr/kg. De konventionellt odlade äppelsorterna har inte ökat i denna utsträckning, priset för röd Aroma har ökat med 39 % medan priset för röd Gravensteiner ökat

[47] Merbetalningen för gurka är differensen mellan priset på konventionell gurka samt ekologisk gurka (Priset på ekologisk gurka är ett beräknat medelvärde mellan ekologisk gurka från odlarförening samt från enskild odlare).

[48] Äppelriket

med 5 %. Skillnaden mellan priset på ekologiskt odlade äpplen och konventionellt odlade var 2007 ca 6 kr/kg. Priset för ekologiska äpplen är således mer än dubbelt så högt som för konventionella.

En anledning till att priserna på ekologiska odlade äpplen måste vara högre än för konventionella är att skördenivån är betydligt lägre och vissa år kan skörden utebli på grund av skadegörare, t.ex. fick en av Äppelrikets ekologiska odlare nästan ingen säljbar skörd 2006.

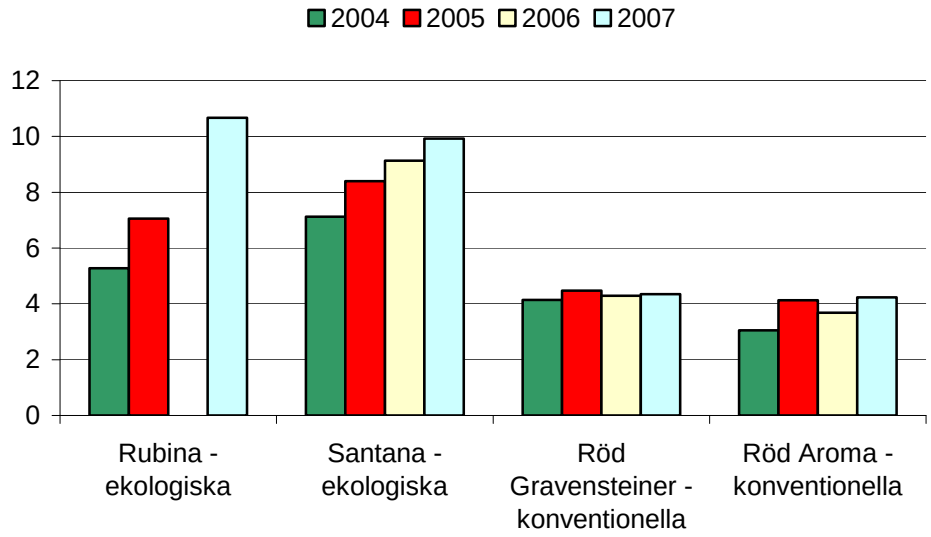

Figur 29. Avräkningspriser på äpplen, ekologiska och konventionella, 2004-2007*, kr/kg
* Det fanns ingen ekologisk frukt i föreningen Äppelriket tidigare än 2004.
Källa: Äppelriket

2.10 Sammanfattning

2.10.1 Produktion

Den ekologiska produktionen[49] utgör idag endast några få procent av den totala produktionen i Sverige. För en majoritet av de ekologiska jordbruksprodukter som analyseras i denna rapport kan en ökning av produktionen skönjas 2000-2007, se figur 30. Enligt KRAV ökar mark under omställning både vad gäller åkermark (ca 45 %) och betesmark (ca 78 %). På djursidan har även antalet djur under omställning ökat kraftigt, främst för nötkreatur och får. Detta kan således medföra att den ekologiska produktionen ökar ytterligare under 2008.[50]

[49] Certifierad produktion enligt KRAVs regelverk.

[50] KRAV

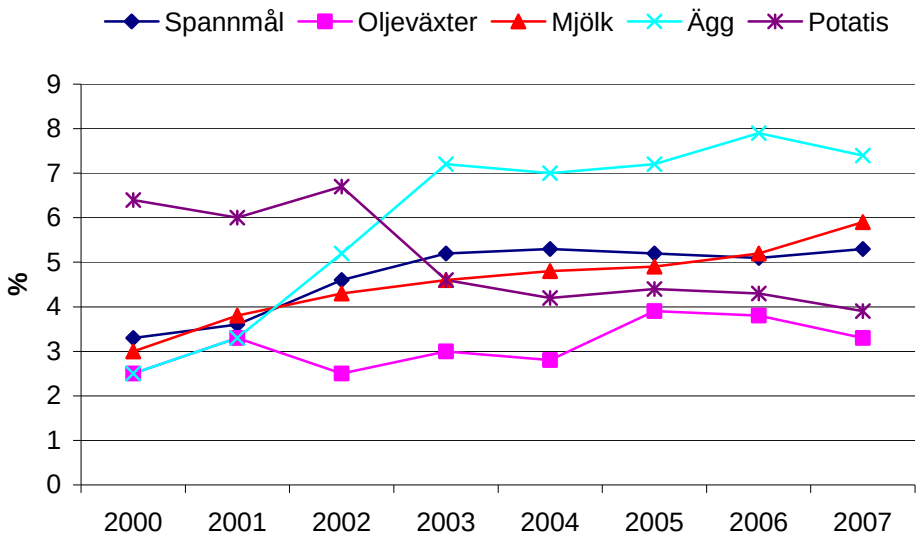

Figur 30. Produktionsutveckling för KRAV-godkända jordbruksprodukter, som andel* av total produktionsökning inom respektive område, 2000-2007, %
* andel (%) beräknat utifrån hektar för spannmål, oljeväxter och potatis, 1000-tals ton för mjölk samt antal värphöns för ägg.
Källa: Jordbruksverket

Produktionen av framförallt ekologisk mjölk och ägg har ökat kraftigt med 79 % respektive 175 %[51] 2000-2007. En produktionsökning har även skett för husdjurssektorn, gris-, lamm-, och ungnötskött, om än i försiktigare grad. Slakten av ekologiska grisar är fortfarande mycket liten och motsvarar knappt en procent av den totala slakten.

Den KRAV-certifierade spannmåls- och oljeväxtarealen utgjorde 2007 ca 5 % respektive 3 % av total areal. Oljeväxtarealerna har ökat i betydligt större omfattning 2000-2007 än spannmålsarealerna där tillväxten varit blygsammare. Samtidigt som en ökning har skett av de KRAV-certifierade arealerna har de miljöersättningsberättigande arealerna minskat.

Den totala arealen KRAV-certifierade grönsaker på friland ökar i Sverige och 2005 utgjorde denna ca 8 % av den totala grönsaksodlingen. Däremot har den KRAV-certifierade växthusytan i Sverige minskat, liksom den totala odlingen, och uppgick samma år till endast några få procent av total produktion i växthus. Ett skäl till denna minskning anges vara energikostnaderna som stigit kraftigt.

Den KRAV-certifierade arealen frukt och bär har tilltagit och de KRAV-certifierade arealerna frukt ökade med 127 % 2005 jämfört med 1999 medan de miljöersättningsberättigande arealerna ökade med 192 %.

Potatis är den enda jordbruksprodukt där en minskning av den KRAV-certifierade arealen skett, med 17 % mellan 2001 och 2007. Minskningen beror bland annat på svårigheten att odla ekologisk potatis där odlingen innebär ett stort risktagande för odlaren i form av bladmögelsangrepp som kan leda till att skördar uteblir. 2007 utgjorde den KRAV-certifierade potatisarealen ca 3 % av den totala arealen.

Figuren nedan visar hur stor andel av total produktion som utgjordes av KRAV-certifierad produktion 2007. Som nämndes ovan är fortfarande den ekologiska produktionen i Sverige

[51] Avser KRAV-certifierade värphöns.

mycket liten och ingen av de jordbruksprodukter som analyseras i rapporten överstiger idag 10 % av total produktion.

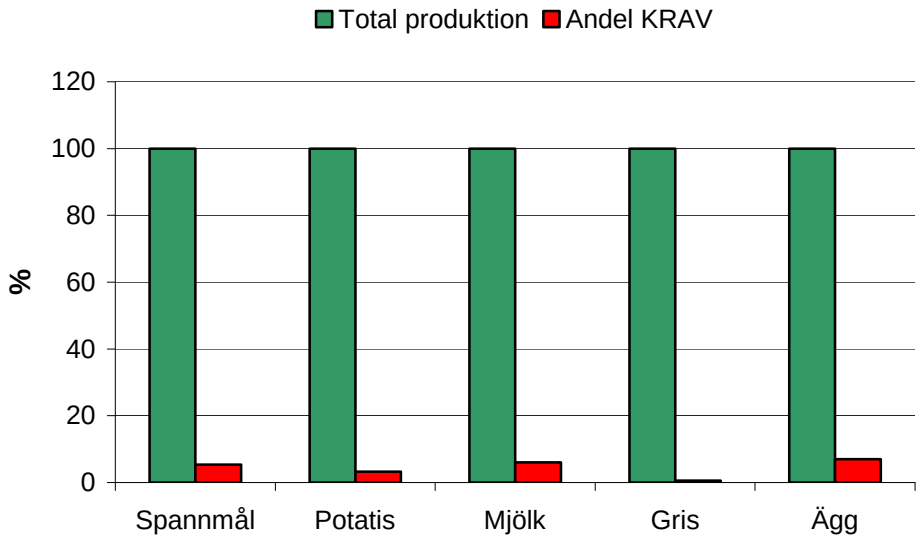

Figur 31. Konventionell produktion (100 %)* och andelen ekologisk produktion av denna 2007, %**
* För spannmål och potatis avses areal (hektar), mjölk (1000-tals ton), gris (antal slaktade) och ägg (antal värphöns).
** Med andelen ekologisk produktion avses produktion godkänd enligt KRAVs regelverk.
Källa: Jordbruksverket

2.10.2 Prisutveckling

För flertalet ekologiskt odlade och producerade jordbruksprodukter i enlighet med KRAVs regelverk har priset 2000-2007 varit betydligt högre än för konventionella produkter. Det kan även skönjas att prisskillnaden för ekologiskt producerade produkter ökat i större utsträckning än konventionella 2007. Det i högre grad ökande priset för ekologiskt producerade produkter kan ses som en konsekvens av den starka efterfrågan på ekologiska produkter som finns på marknaden idag.

2.10.2.1 Vegetabilier

Priset på ekologisk spannmål och oljeväxter odlade i enlighet med KRAVs regelverk har under perioden 2000-2007 varit betydligt högre än för konventionell odlade. Priset har stigit ytterligare i takt med ökade världsmarknadspriser och 2007 ökade priset för KRAV-godkänd spannmål i högre grad än för konventionell spannmål. Samma förhållande gäller för oljeväxter. Priset 2007 för KRAV-godkänd spannmål och oljeväxter låg i storleksordningen 65-90 % över det konventionella priset.

Priset för KRAV-godkänd matpotatis har varierat 2000-2007 och detta beror delvis på skördarnas storlek som varierar mycket beroende på väderförhållanden och skadeangrepp. 2007 var priset för KRAV-odlad potatis knappt 1 kr högre än för konventionellt odlad potatis.

Priset för ekologiskt odlad gurka har 2000-2007 i princip varit dubbelt så högt som konventionell odlad gurka. Priset för ekologisk odlad tomat har däremot varierat i högre grad, från ca 5,50-10,50 kr/kg högre än priset för konventionell tomat. Ekologisk odlade morötter har stigit i pris 2000-2007 och priset har under perioden i genomsnitt varit ca 3,50 kr/kg högre än för konventionella morötter.

I figuren nedan visas det ekologiska priset i förhållande till konventionellt pris 2007 för några vegetabilieprodukter. Prisskillnaden var som störst för gurka, morot och oljeväxter detta år. Däremot har prisskillnaden varit som lägst för potatis.

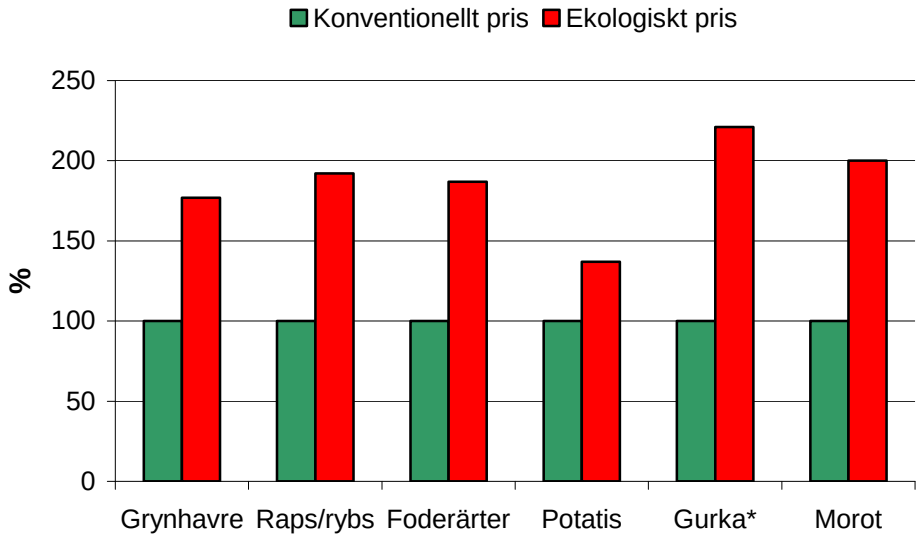

Figur 32. Pris för ekologiska utvalda jordbruksprodukter i förhållande till konventionellt pris 2007, %**
* Priset på ekologisk gurka avser pris från odlarförening (se avsnitt 2.9.2.3)
** Avser pris i kr/kg
Källa: Jordbruksverket

2.10.2.2 Animalier

Merbetalningen för mjölk har legat på en jämn nivå de senaste åren. När sedan grundavräkningspriset på mjölk sköt i höjden 2007 ökade även ekotillägget. Ökningen av ekotillägget kom då att överstiga höjningen av grundavräkningspriset, vilket inte varit fallet tidigare. 2008 har ekotillägget ökat ytterligare.

Merbetalningen för ekologiska ägg (producerade enligt KRAVs regelverk) har minskat kraftigt 2000-2007. 2007 ökade dock merbetalningen jämfört med 2006 och denna översteg höjningen i prisnivån för konventionella ägg.

För ungnöt och lamm har merbetalningen minskat 2002-2007. Samtidigt som merbetalningen minskat har antalet uppfödda ekologiska ungnöt och lamm ökat och kanske är det den goda tillgången som drivit ned priset. För griskött å andra sidan steg merbetalningen kraftigt 2007 som en konsekvens av den inhemska bristsituationen och ökad inhemsk efterfrågan. För 2008 har dock merbetalningen stigit för samtliga köttslag.[52]

I figuren nedan visas det ekologiska priset i förhållande till konventionellt pris 2007 för några animalieprodukter. Prisskillnaden var som störst för gris (90 %) och ägg detta år och i båda fallen finns det en stark efterfrågan på marknaden. Däremot har prisskillnaden varit som lägst för lamm.

[52] Avser vecka 1-20 2008

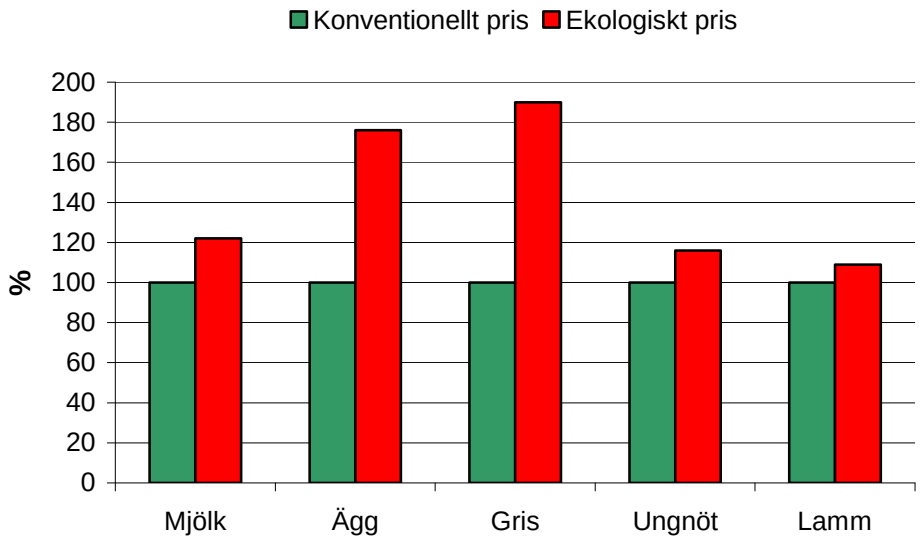

Figur 33. Pris på ekologiska* utvalda jordbruksprodukter i förhållande till konventionellt pris 2007, %
* Avser pris i kr/kg
Källa: Jordbruksverket

3 Analys av det ekonomiska resultatet

3.1 Ekonomiska kalkyler för växtodling och husdjur

I följande avsnitt görs beräkningar över det ekonomiska utfallet i ekologisk odling. Det görs genom att beräkna bidragskalkyler för enskilda produktionsgrenar och genom typgårdsberäkningar. Beräkningarna ska så långt som möjligt fånga upp de verkliga förhållandena i produktionen. Det finns dock en hel del faktorer som är svåra att kvantifiera i fysiska och ekonomiska termer. I avsnitt 3.1.1 och 3.1.2 görs därför en genomgång av vilka risker och hinder det kan finnas men även vilka möjligheter som ekologisk produktion kan ge.

3.1.1 Risker och hinder

För att en jordbrukare ska starta eller ändra en befintlig produktion måste en långsiktig ekonomisk lönsamhet finnas. Vid sidan om de ekonomiska faktorerna kan det även finnas andra skäl till att en producent väljer en viss produktionsinriktning, det kan vara en strävan att uppnå ekologisk uthållighet, flexibel arbetsbelastning och att anta nya utmaningar. Det kan också förutsättas att en producent väljer en välkänd metod med en något lägre lönsamhet framför en mindre väl känd metod med något högre lönsamhet. Ett viktigt skäl till detta beslut är att producenten strävar att så långt som möjligt minimera riskerna i sin verksamhet. I fallet med övergång från konventionell produktion till ekologisk produktion finns det en rad olika faktorer som därför kan upplevas som en risk och ett hinder av jordbrukaren.

Det räcker därför inte att basera ett beslut om ändrad produktionsinriktning på noggranna ekonomiska kalkyler, det måste även göra en riskvärdering av andra faktorer. I det följande görs ett försök att sammanställa olika faktorer som inte på ett enkelt sätt kan beaktas i en lönsamhetsberäkning.

3.1.1.1 Avkastning

Avkastningsnivån i den ekologiska odlingen är lägre än i den konventionella och tenderar även till att variera mer. Skördevariationerna är störst för de grödor som relativt lätt angrips av växtsjukdomar och skadedjur samt där det är svårt och dyrt att bekämpa dessa utan kemiska medel. Exempel på grödor där skörden nästan helt kan gå förlorad efter ett angrepp är oljeväxter och potatis. Även kvaliteten påverkas negativt av angrepp vilket också ökar risken för odlaren.

3.1.1.2 Prisvariation

Marknaden för de flesta ekologiska produkter är fortfarande begränsad och omfattar för de flesta produkter endast några procent av den totala marknaden. Marknadsandelen för mjölk når nästan upp till tio procent, medan den är mindre för övriga produkter. Obalans på marknaden leder lätt till stora prisvariationer redan vid små förändringar i utbud och efterfrågan. Prisvariationer har varit en huvudorsak till varför statsmakterna under lång tid har reglerat marknaden för jordbruksprodukter i syfte att minska risken för både producenter och konsumenter.

3.1.1.3 Produktionsvärde

Ekologisk odling av specialgrödor med högt värde per ytenhet är särskilt utsatt för stor risk både på grund av avkastnings- och prisvariationer. Grönsaker, frukt, bär och rotfrukter är

exempel på produkter med hög risk. För en del produkter kan produktionsvärdet vara flera hundratusen kronor per hektar.

3.1.1.4 Växtnäringstillförsel och ogräs

En balanserad växtodling med ett stort inslag av vallväxter och proteingrödor är nödvändigt för att minska risken för ogräsproblem och underskott av växtnäring. Inledningsvis kan dessa problem vara obetydliga men kan snabbt öka i omfattning om de inte hanteras uthålligt och blir då svåra att bemästra. Rik förekomst av ogräs som tistlar och skräppor kan vara en orsak till varför jordbrukaren väljer att upphöra med den ekologiska odlingen.

3.1.1.5 Försörjningstrygghet med foder till animalieproduktionen

Ekologisk produktion strävar efter ett högt utnyttjande av platsgivna resurser och ett kretsloppstänkande. Ekologisk djurhållning förutsätter i hög grad egen foderproduktion, inte minst för grovfoder, och har därmed ett stort behov att säkra sin foderförsörjning. Inom den ekologiska fjäderfäproduktionen är självförsörjningsgraden generellt sett låg. Lägre avkastning i ekologisk växtodling och krav på en hög andel grovfoder i foderstaten innebär att det krävs en större foderareal per djur i den ekologiska produktionen jämfört med den konventionella. Att arealbehovet ökar i ekologisk produktion kan bli ett problem för den producent som vill lägga om till ekologisk produktion. Om inte foderarealen kan utökas vid omläggningen eller foder kan köpas in måste djurantalet minskas. Inköp av grovfoder är oftast förknippat med stora praktiska problem och kan även komma att bli mer kostsamt framöver.

3.1.1.6 Djurhållning

Regelverket för ekologisk djurhållning innebär att det ställs krav på hur djuren ska hållas. Bland de skillnader som finns gentemot konventionell djurhållning kan nämnas att mjölkkor ska var lösgående fr.o.m. 2011, med undantag för besättningar med färre än 45 kor. Det finns även krav på att en viss del av foderintaget ska utgöras av bete och enbart spaltgolv är inte tillåtna. Enligt KRAVs regler ska kalven hållas tillsammans med kon minst fyra dagar efter kalvningen. Det finns begränsningar i hur många fjäderfän som får hållas per byggnad och vid vilken ålder de får slaktas. För gårdar som inte har byggnader och marker som gör att kraven kan uppfyllas måste investeringar göras för att uppfylla de regler som krävs för att bli ekologiska producenter. Både en nyinvestering samtidigt som man gör en övergång till ekologisk produktion leder till en stor risk för företaget. För att klara beteskravet på ett rationellt sätt måste det finnas lämpliga marker nära stallarna.

3.1.1.7 Djurhälsa

Enligt regelverk för ekologisk djurhållning är det inte tillåtet att behandla djur mot inre parasiter i förebyggande syfte, bara efter att behov konstaterats. För att undvika parasitologiska problem måste därför djuren hållas på beten som är fria från parasiter Detta kräver därmed rotation av betesmarker vilket kräver större areal och noggrann planering av betesdriften. Finns inte tillgång till betesmark i närheten eller möjlighet att byta marker med grannar blir det ett hinder för att expandera den ekologiska djurhållningen.

3.1.1.8 Arbetskraft

Behovet av kompetent arbetskraft är oftast större i den ekologiska produktionen jämfört med den konventionella. I nuläget råder det t.o.m. brist på arbetskraft vilket kan riskera produktionen då det inte finns några alternativa metoder som t.ex. att använda kemiska medel.

3.1.1.9 Kunskapsnivån

Kunskapen om ekologisk odling på såväl forskningsnivå som i den praktiska rådgivningen är begränsad till relativt få personer i landet. Det är dessutom i de flesta fall olika rådgivare som har kunskap om den ekologiska och den konventionella produktionen. Det innebär att producenten måste vända sig till helt andra rådgivare som dessutom ofta finns i andra organisationer när man överväger att byta till ekologisk odling. Tvånget att behöva byta rådgivare kan vara en orsak till att intresset för att skifta till ekologisk odling avtar.

3.1.1.10 Omläggning från konventionell odling till ekologisk odling

I samband med att ett företag övergår från konventionell odling till ekologisk odling ökar riskerna,. beroende bl.a. på att det tar tid att lära sig den nya tekniken vilket kan leda till större minskning i avkastningsnivån än förväntat. Det tar dessutom tid innan det kommer fram produkter från företaget som är godkända att sälja som ekologiska. Det gäller särskilt de produktionsgrenar som har långa omloppstider, t.ex. uppfödning av stutar. För att lindra effekterna vid övergången har en del av handeln betalat ut pristillägget för ekologiska produkter redan under omläggningsperioden.

3.1.1.11 Attityder, allmän opinion

Ekologiska producenter anser att de ibland fortfarande ses med misstro från de konventionella producenterna. Negativa nyheter om den ekologiska produktionen får stort genomslag medan positiva nyheter ges litet utrymme. Även inom utbildningen uppfattar de ekologiska producenterna att det finns en skepticism

De faktorer som omnämns i det föregående är svåra att fånga upp i lönsamhetskalkyler men måste ändå beaktas i de analyser som görs för att klargöra varför den ekologiska odlingen inte ökar.

3.1.1.12 Politisk osäkerhet

Stödet till ekologisk odling ges inom ramen för Landsbygdsprogrammet. Det nationella programmet utarbetas i Sverige men ska godkännas av Kommissionen. Den nuvarande programperioden sträcker från 2007 till 2013. Under löpande programperiod görs normalt inte några förändringar av stödvillkoren. Skulle det visa sig att stödet inte ger förväntat resultat finns dock möjlighet till förändring.

Inför en ny programperiod görs en grundlig utvärdering av de resultat som uppnåtts i förhållande till uppställda mål. Det görs en prövning hur stort behovet av stöd är mellan de olika mål som finns inom Landsbygdsprogrammets ansvarsområde och utifrån detta läggs ett förslag till nya stöd inför kommande period. Det innebär att det inte finns några garantier för att det ska ges stöd till ekologisk produktion för mer än under innevarande programperiod.

3.1.2 Möjligheter för ekologisk produktion

3.1.2.1 Konsumentattityder

Det finns en positiv attityd till ekologiska produkter bland en relativt stor grupp av konsumenterna. Denna grupp av konsumenter förknippar ekologiska produkter med positiva värden som gör att man är villig att betala ett högre pris jämfört med konventionella produkter. Inom fler produktgrupper är bedömningen från handeln att efterfrågan är större än tillgången för närvarande. Ett tydligt tecken på detta är att merbetalningen för ekologiska

produkter har ökat den senaste tiden. Mjölk är kanske det bästa exemplet under 2008 där merbetalningen ökat för den ekologiska produktionen.

3.1.2.2 Statsmakternas ställningstagande

Genom ett politiskt beslut[53] har det fastlagts att den certifierade ekologiska odlingen vid utgången av 2010 minst bör uppgå till 20 % av landets jordbruksmark. Den certifierade ekologiska produktionen av mjölk, ägg och kött från idisslare bör öka markant. Produktionen av griskött och matfågel bör öka kraftigt. För att stimulera konsumtionen av certifierade ekologiska livsmedel bör 25 % av konsumtionen livsmedel i den offentliga sektorn utgöras av ekologiska produkter 2010.

3.1.2.3 Avkastningspotential

Ekologisk produktion är en relativt ny företeelse i dagens moderna jordbruk. Det torde därför finnas en god potential att öka avkastningen genom förbättrade metoder i både växtodling och animalieproduktion. Växtföljder, växtnäringstillförsel, ogräsbekämpning och foderstater kan vara några områden där forskning och försök kan ge ökad avkastning. Ekologisk produktion innebär också ofta lägre produktionskostnader i form av insatsmedel, vilket gör att avkastningen kan vara lägre med bibehållen lönsamhet.

3.1.2.4 Intresse bland producenterna

Det finns flera orsaker till varför jordbrukare väljer att övergå till ekologisk produktion. Ett viktigt skäl i nuläget torde vara att man ser en möjlighet att uppnå ett bättre ekonomiskt resultat jämfört med att fortsätta med den konventionella produktionen. Finns möjligheten att i stort sett bibehålla avkastningsnivån, inte behöva göra några större investeringar och eventuellt inte behöva utöka arealen finns goda möjligheter att uppnå en förbättrad lönsamhet eftersom priserna är högre för ekologiska produkter.

Andra skäl till omläggningen kan vara att man vill skapa ett miljömässigt mera uthålligt företag samt att man vill se nya utmaningar för sitt företagande.

3.1.3 Tidigare gjorda beräkningar över lönsamheten i den ekologiska odlingen

I några studier som utförts under de senaste åren har lönsamheten i ekologisk och konventionell produktionen jämförts. De studier som refereras till är följande:

- Ekologiskt jordbruk – lönsamt för jordbrukaren? SLI – Skrift 2003:5 av Håkan Rosenqvist
- Jämförelsetal och lönsamhet 2003, Studie av KRAV-certifierade gårdar i LRF Konsults datalager av Helle Reeder LRF Konsult Nyköping 2004
- Ekonomisk utvärdering av konventionella och ekologiska odlingsformer baserat på resultat från försöksprojektet ”Miljövänliga och uthålliga odlingsformer” inom Skåne Län 2003-2005 av Sara Löfvendahl, Ingemar Henningsson, Ingemar Larsson
- Ekologiska mjölkföretag på frammarsch, Svensk Mjölk och LRF Konsult 2008.

[53] Regeringens skrivelse 2005/06:88

3.1.3.1 SLI

SLIs studie syftar till att jämföra det ekonomiska resultatet hos ekologiska och konventionellt drivna gårdar med samma yttre förutsättningar. Studien omfattar växtodling och mjölkproduktion i olika delar av landet. I studien ingår endast gårdar som är omlagda till ekologisk produktion. Metoden för studien bygger ett antal typgårdar. Indata till kalkylerna har inhämtats från flera källor som t.ex. Hushållningssällskap, SLU och branschföretag. Prisnivån i kalkylerna avser förhållandena 1999 samt de stöd som förekom inom Landsbygdsprogrammet 2000-2006.

I studien kommer man fram till att de ekologiska jordbruksföretagen har högre lönsamhet än de konventionella företagen med samma produktionsinriktning. Skillnaderna är störst till de ekologiska företagens fördel i de bästa jordbruksbygderna. Skillnaden i lönsamhet förklaras främst av den höga merbetalning som uppnås för de ekologiska produkterna, främst för vegetabilieprodukter. I rapporten diskuteras även de problem som övergången från konventionell till ekologisk odling innebär. Några faktorer som tas upp är problem med att få en fungerande växtföljd och att arealbehovet ökar. Även kunskapen om ekologisk odling är en begränsande faktor för en ytterligare utökning.

3.1.3.2 LRF Konsult

Syftet med studien utförd av LRF Konsult är att skapa jämförelsetal för gårdar med KRAV-certifierad produktion och att göra en jämförelse med konventionell produktion. På grund av det begränsade urvalet av gårdar har studien avgränsats till mjölkföretag. Underlaget till studien baseras på bokslut som utförts av LRF Konsult.

I den del av studien där olika KRAV-gårdar jämförs med varandra framkommer att gruppen med gårdar i storleksintervallet 10-59 mjölkkor har den högsta vinstmarginalen och högst produktionsresultat per ko. Gruppen med 60-120 mjölkkor har störst omsättning på sina gårdar. Eftersom antalet företag som ingår i studien är begränsat dras det inte några långtgående slutsatser av resultaten. De KRAV-certifierade företagen med 10-59 mjölkkor framställs dock i studien som klart framgångsrika.

I jämförelsen mellan KRAV- företag och konventionella företag framgår att driftsresultatet är bättre för KRAV-företagen i södra Sverige medan det är tvärtom i norra Sverige.

3.1.3.3 HS Kristianstad

Sedan 20 år tillbaka pågår en studie i Skåne som syftar till att utveckla och följa upp miljövänliga och uthålliga odlingsformer i konventionell och ekologisk/biodynamisk driftsinriktningar med respektive utan djur. En del av studien omfattar att göra en ekonomisk jämförelse.

Beräkningarna visar att kostnaderna per producerad enhet, generellt sett, är högre i den ekologiska produktionen jämfört med den konventionella. Det förklaras främst med att hektaravkastningen är lägre i den ekologiska produktionen. Täckningsbidragen är däremot överlag högre för den ekologiska odlingen.

3.1.3.4 Svensk mjölk och LRF Konsult

Svensk mjölk har gjort en kartläggning av marknaden för ekologisk mjölk. I studien redovisas bl.a. hur produktionen och antal företag utvecklats. Det visas också på hur djurhälsan är i de ekologiska företagen jämfört med de konventionella. Det finns även en ekonomisk analys av de ekologiska mjölkföretagen som baseras på bokföringsdata från LRF konsult. Drygt 100

företag ingår i den ekonomiska utvärderingen. Till största delen inriktas den ekonomiska analysen mot att studera hur resultatet för de ekologiska företagen utvecklats under perioden 2005-2008. Det görs dock några jämförelser med konventionella företag. Studien visar att de ekologiska företagens lönsamhet, mätt som bruttovinsten i förhållande till omsättningen, ligger några procentenheter högre än de konventionella företagen. De ekologiska företagens vinst ligger i nivå med de konventionella företag som har robotmjölkning. Studien visar också att kostnaderna för djurinköp, foder etc. är lägre bland de ekologiska företagen medan kostnaderna för drivmedel och maskiner är högre.

3.1.4 Lönsamhetsberäkning

3.1.4.1 Metod

Vid lönsamhetsberäkningar inom jordbrukssektorn är oftast bidragskalkyler för olika produktionsgrenar utgångspunkten. För att jämföra ekologisk produktion med konventionell produktion är det dock inte tillräckligt att jämföra t.ex. ekologisk veteproduktion med konventionell veteproduktion. För att kunna jämföra produktionsmetoderna måste helheten beaktas. Det görs genom en lönsamhetsberäkning för en hel växtföljd för ekologisk respektive konventionell odling. I beräkningarna beaktas hur olika grödor inverkar på varandra och att växtnäringstillförseln är balanserad. För de företag som har djurhållning görs även foderbalanser.

För att kunna jämföra lönsamheten i den ekologiska odlingen och den konventionella odlingen görs beräkningar för några typgårdar. Företagen har konstruerats så att de så långt som möjligt liknar de faktiska förhållandena som råder. Som ett underlag för att lägga fast gårdarnas produktionsriktning har faktiska uppgifter från företag som ingår inom Jordbruksverkets projekt ”Greppa Näringen” använts.

Genom att studera statistik över arealer och företagsstruktur framgår att det finns mycket få ekologiska företag som är helt inriktade på vegetabilieproduktion utan att denna kombineras med djurhållning. De vegetabilieföretag som finns kombinerar i en del fall odlingen med specialgrödor som potatis samt frukt och grönsaker. Spannmålsodlingen är för dessa företag mer en avbrottsgröda. De ekologiska typföretagen med enbart växtodling har därför mera karaktären av räkneexempel.

De typgårdar som kombinerar växtodlingen med djurproduktion antas bedriva mjölkproduktion.

Område	Eko utan djur	Eko med djur, mjölk	Konventionell utan djur	Konventionell med djur
Götalands Södra slättbygder	X		X	
Götalands Norra slättbygder	X		X	
Svealands slättbygder	X		X	
Götalands skogsbygder		X		X
Nedre Norrland		X		X

För att öka säkerheten i kalkylerna har det även gjorts känslighetsanalyser genom att variera bl.a. avkastningsnivån och produktpriserna.

Beräkningarna avser att spegla så aktuella förhållanden som möjligt. Produktpriserna för vegetabilier avser perioden t.o.m. 2007 års skörd och för animalieprodukter (mjölk och kött) t.o.m. mars 2008. Priserna för insatsvaror avser 2008 när dessa varit tillgängliga. Kostnaderna för 2008 är påverkade av ett allmänt högt kostnadsläge vilket till en stor del beror på höga produktpriser. Det är dock svårt att göra prognoser över hur kostnaderna kommer att utvecklas vilket gör att senast aktuella kostnadsnivåer använts i kalkylerna.

Underlaget till beräkningarna grundas till stor del på redan gjorda kalkyler som inhämtats från bl.a. Sveriges Lantbruksuniversitet, Hushållningssällskapet och Länsstyrelserna. När det gäller uppgifter om växtföljder och växtnäring har Jordbruksverkets projekt ”Greppa Näringen” använts.

Utöver de faktorer som det har gått att beakta i kalkylerna finns det även annat som påverkar företagens lönsamhet. Dessa faktorer har diskuterats i avsnitt 3.1.1.

3.1.5 Intäkter

3.1.5.1 Grödor

Växtföljd

Växtföljderna på de olika typföretagen har satts samman för att representera en typisk växtföljd för området. När växtföljden satts samman har behovet av växtnäring beaktats så att det totala näringsbehovet kan täckas i växtföljden. Även praktiska aspekter som arbetsbehov under växtperioden har vägts in. För animalieföretagen har hänsyn tagits till djurens foderbehov. På samtliga djurgårdar har grovfoderbehovet varit styrande för hur mycket vall som ska odlas. Om det har funnits areal över sedan behovet av grovfoder, spannmål och proteinfoder har täckts har arealen utnyttjats för avsaluprodukter. I följande tablå visas exempel på några växtföljder som använts för typgårdarna i Götalands norra Slättbygder och i Götalands Skogsbygder, samt de djur som finns på animaliegårdarna. För animaliegårdarna har ett alternativ beräknats där de ekologiska och konventionella gårdarna är lika stora arealmässigt och ett annat alternativ där djurantalet är lika stort. I bilaga 1 (7.3.1) finns växtföljderna för samtliga områden.

Tabell 19. Växtföljder och djur på typgårdar, hektar

Gröda	Götalands Norra Slättbygder – eko utan djur, ha	Götalands Norra Slättbygder – konv. Utan djur, ha	Götalands skogsbygder – eko med djur, ha	Götalands skogsbygder - konv. med djur, ha
Höstvete	15	15		
Korn	15	30	11	12
Havre	15	15	11	12
Höstoljeväxter	0	15		
Proteingrödor	15	15		
Frövall	15			
Vall för grovfoder och bete			58	38
Gröngödslingsgröda	15	0		
Mjölkkor, antal			45	45
Rekrytering, antal			14	14
AREAL	90	90	80	62

3.1.5.2 Avkastning

Jordbruksverket har sedan 2003 tagit fram statistik över hektaravkastningen i den ekologiska vegetabilieproduktionen. I nuläget finns det uppgifter t.o.m. 2006. Uppgifterna för 2007 beräknas att bli publicerade i maj 2008. Uppgifter finns för de vanligast förekommande grödorna och med en fördelning regionalt i landet. Statistiken bygger, i likhet med statistiken för den konventionella odlingen, på uppgifter från jordbrukarna. På grund av att odlingen av vissa grödor är av liten omfattning saknas regionala uppgifter för en hel del grödor.

I beräkningarna används den genomsnittliga avkastningen för perioden 2003-2006. Genom att använda ett genomsnitt elimineras en del av problemen med skördevariationer. Jämförande beräkningar som görs för konventionella grödor baseras på samma tidsperiod. I de fall då det saknas regional avkastningsnivå för den ekologiska odlingen tillämpas samma avvikelse mot den konventionella odlingen som gäller för hela landet.

För vallodling saknas uppgifter om vilken inriktning företaget har på sin animalieproduktion. Det är rimligt att anta att vallens avkastning är högre på mjölkföretagen än på företag med mer extensiv animalieproduktion. Det kan dock inte antas att skillnaderna är större på det ekologiska företaget än på det konventionella. I kalkylerna används de avkastningsuppgifter som redovisas i den officiella statistiken.

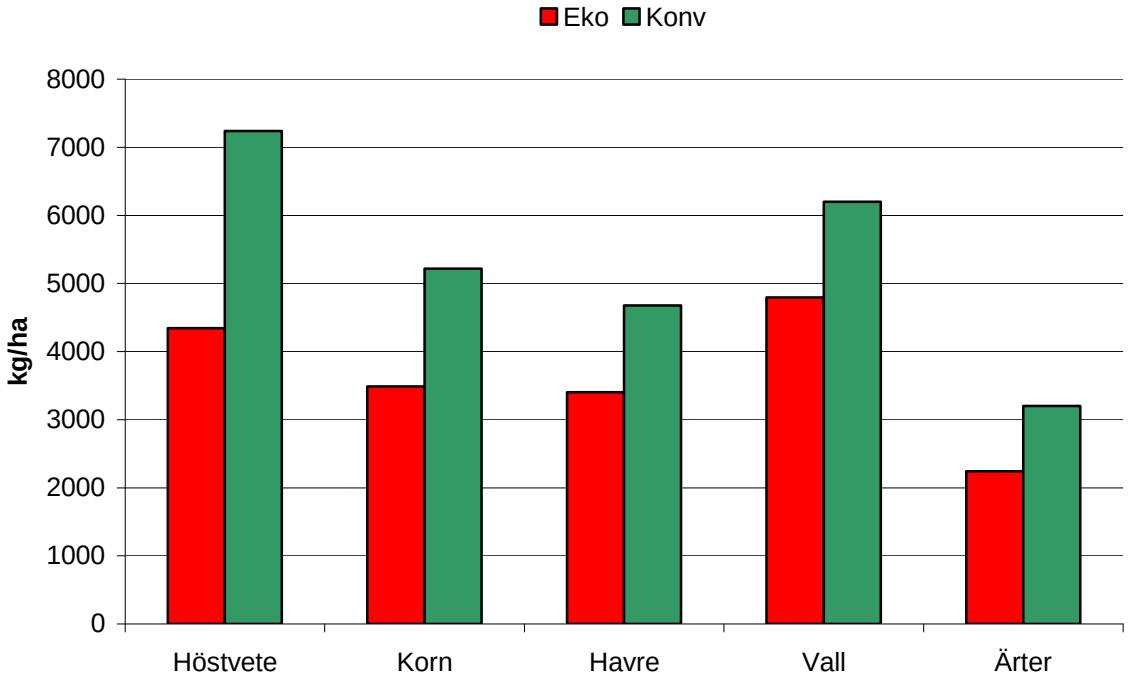

Figur 34. Avkastning i ekologisk resp. konventionell odling genomsnitt 2003-2006, i produktionsområde Götalands södra slättbygder, kg/ha
Källa: Jordbruksverket

Mjölkproduktionen antas ha en högre avkastningsnivå för den konventionella mjölkproduktionen jämfört med den ekologiska. Avkastningen i den ekologiska produktionen antas uppgå till 8 000 kg per ko varav 400 kg används för uppfödning av kalven. I den konventionella besättningen antas produktionen uppgå till 9 000 kg/ko. Det antas att mjölkavkastningen är samma i Götaland och i Norrland.[54]

I bilaga 2 (7.3.1) anges de avkastningsnivåer som använts i kalkylerna

3.1.5.3 Priser

I kalkylerna har priser för ekologiska och konventionella produkter som redovisats av handeln använts. Källorna för prisuppgifterna utgörs av marknadsnoteringar som publicerats av olika företag. Prisuppgifterna avser en period på ca tio år. I beräkningarna har det senast kända produktpriset använts. I känslighetsanalysen görs även beräkningar som grundas på det genomsnittliga priset och det lägsta priset under perioden. 2007/08 års priser är utan undantag det högsta priset som uppnåtts under den senaste tioårsperioden.

I de fall det saknas prisnoteringar från handeln har prisuppgifter från Jordbruksverket använts med pristillägg för ekologiska produkter. Det är främst för nötkött (ko) och för livkalv som Jordbruksverkets prisstatistik använts.

Genom att använda prisnoteringar fångas inte prisvariationer upp som den enskilde jordbrukaren möter. På grund av variationer i kvalitet, leveransmönster, storlek på leveranser kan den enskilde jordbrukaren få både ett högre och ett lägre pris jämfört med det som

[54] Det saknas officiell statistik över avkastningen per ko i ekologiska respektive konventionella besättningar.

redovisas i noteringen. För att beakta variationer på gårdsnivå hade det varit nödvändigt att göra en undersökning bland producenterna vilket inte varit möjligt inom ramen för denna utredning.

I bilaga 3 (7.3.1) anges de kalkylpriser som använts.

3.1.5.4 Stöd

Stöd som ges till den ekologiska odlingen för 2008 års odling har beaktats i kalkylerna.

Tabell 20. Stöd till ekologisk odling

Gröda	Stöd, kr/ha
Spannmål	1 300
Proteingrödor	1 300
Oljeväxter	2 200
Vallfrö	2 200
Djurhållning	1 600 (kr per djurenhet)

Det kopplade stödet till proteingrödor och det nationella stödet till mjölkproduktion för norra Sverige har också räknats in i kalkylerna. Gårdsstödet och andra former av landbygdsstöd har inte beaktats i beräkningarna. Anledningen till att det ekologiska stödet tagits med i beräkningarna är att det är direkt kopplat till produktionen. För perioden fram till 2013 är stöden garanterade på dagens nivå, därefter kommer en ny prövning att göras.

3.1.6 Kostnader

3.1.6.1 Växtodling

En hel del av kostnadsslagen inom växtodlingen är samma för både den ekologiska och den konventionella odlingen. Det gäller för bl.a. transport, torkning, analys, drivmedel samt underhåll av maskiner. Tiden för arbete och maskiner är också densamma i kalkylerna då det antas att tiden som använts till kemisk bekämpning och handelsgödselspridning uppvägs av mer mekanisk bearbetning i den ekologiska odlingen.

Priset för utsäde är högre i den ekologiska odlingen vilket beaktats i kalkylerna. I den konventionella odlingen används kemisk bekämpning. Det används inte några preparat (godkända för användning) för behandling av växtsjukdomar och växtskadegörare i den ekologiska odlingen.

Den stora skillnaden mellan ekologisk och konventionell odling är växtnäringsförsörjningen. I den konventionella odlingen förutsätts att behovet täcks genom tillförsel av handelsgödsel. I den ekologiska odlingen täcks behovet genom att i växtföljden utnyttja proteingrödor och gröngödsling för att klara kvävebehovet. Kalkylerna har belastats med samma kostnad för fosfor och kalium som används i kalkylerna för den konventionella odlingen. Det innebär att det inte görs någon värdering av hur växtnäringen tillförs.

I kalkylerna för den ekologiska odlingen ingår även kostnaderna för att delta i KRAVs certifieringsprogram. KRAVs kostnader för certifiering för 2008 uppgår för växtodling och

djurhållning till 12 kr i rörligt pris per areal åkermark (per hektar och år)[55] samt 400 kr i årligt pris per produktion och år.[56]

Av bilaga 3 (7.3.1) framgår de priser som använts och av bilaga 4 (7.3.1) framgår växtnäringsbalanser för respektive gröda.

3.1.6.2 Mjölkproduktion

Kalkylerna för mjölkproduktionen omfattar mjölkkor och rekryteringsdjur. I beräkningarna antas att värdet på kvigan är lika med uppfödningskostnaden. Kvigan beaktas därför endast vid beräkningen av hur stor areal som företaget behöver.

Det antas att både det ekologiska och konventionella företaget har anpassat sin produktion så att självförsörjning uppnås för grovfoder och foderspannmål. Mjölkföretagen köper in hela behovet av proteinfoder.

På grund av att avkastningen är högre i den konventionella växtodlingen kommer arealbehovet att vara mindre för detta företag. Detta beaktas genom att det gårdsproducerade fodret blir dyrare på de ekologiska företaget då det värderas till produktionskostnaden inkl. ett alternativvärde för marken.

Det antas att avkastningen i den konventionella produktionen är 9 000 kg och i den ekologiska 8 000 kg per ko. I den ekologiska produktionsformen utnyttjas fem procent av mjölkmängden för uppfödning av kalven. Det innebär att foderstaten på de båda företagen har anpassats efter avkastningen.

Kostnader för bl.a. veterinär, semin, försäkring, el, underhåll och arbete är samma för ekologisk respektive konventionell produktion. I kalkylen för ekologisk produktion ingår kostnaden för att delta i KRAVs certifiering. I kostnaderna för grovfoder ingår även ett alternativvärde för marken. Det innebär att grovfodret ska bära den uteblivna vinst som hade uppstått om t.ex. spannmål odlats på samma areal. För den mark som utnyttjas för bete på åkermark i den ekologiska produktionen är det dock rimligt att inte belasta kalkylen med något alternativvärde eftersom det enligt regelverket krävs att en viss del av foderbehovet ska täckas genom betesdrift.

3.1.7 Resultat av gjorda beräkningar

3.1.7.1 Intäkter

Intäkterna som ingår i beräkningarna är dels värdet av produkterna och dels de stöd som är direkt kopplade till produktionen. De stöd som räknas med kalkylerna är stöd till odling av proteingrödor samt stöd till ekologisk odling. Gårdsstödet räknas däremot inte med, se avsnitt 3.1.5.4.

Intäkterna per hektar är större eller i stor sett de samma på det ekologiska företaget jämfört med det konventionella för de grödor som ingår i typgårdsberäkningen. Avkastningen är högre på de konventionella företagen men de ekologiska företagen får ett betydligt högre pris för sina produkter och dessutom ett produktionskopplat bidrag.

---

[55] KRAV-licens. För karensmark och djurhållning tillkommer ingen debitering.

[56] Årligt pris för KRAV-licens – för kunder utan KRAV-godkänd areal. Vid flera produktioner betalas endast en licens.

De kalkyler som gjorts för mjölkproduktionen förutsätter att avkastningen är drygt 10 % högre i det konventionella företaget jämfört med det ekologiska. Avräkningspriset för den ekologiska mjölken är däremot betydligt högre än för den konventionella. Intäkterna per mjölkko är högre för de ekologiska typgårdarna både i södra och norra Sverige jämfört med de konventionella. I norra Sverige är skillnaden mindre pga. att det nationella stödet till mjölkproduktionen gynnar företag med hög avkastning.

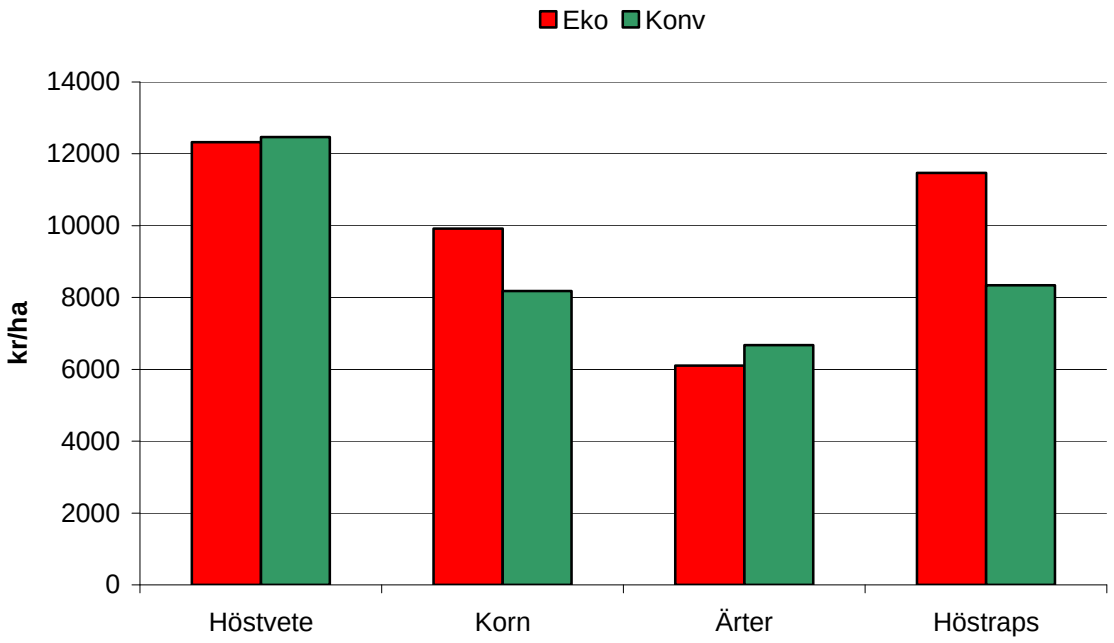

Figur 35. Intäkter per hektar, inkl produktionskopplade stöd, i ekologisk resp. konventionell odling (kalkylerna avser förhållandena i Götalands norra slättbygder med genomsnittliga priser för den senaste tioårsperioden), kr/ha
Källa: Jordbruksverket

Sett till den totala intäkten för de ekologiska respektive konventionella typgårdarna måste det beaktas att de ekologiska företagen måste utnyttja gröngödslingsträda och mera vallodling för att klara växtnäringsförsörjningen. Trots detta har de ekologiska gårdarna en större totalintäkt jämfört med de konventionella. Det gäller för såväl vegetabiliegårdarna som för mjölkgårdarna. Intäkterna för de ekologiska mjölkgårdarna blir större än för de konventionella även om det ekologiska stödet räknas bort.

I tabellen nedan anges respektive företagets totala intäkter baserat på senast aktuella pris för produkterna. I bilaga 5 anges även intäkterna då det genomsnittliga och/eller lägsta produktpriset under den senaste tioårsperioden används.

Tabell 21. Intäkter för olika typgårdar, kr per företag

Företagstyp	Ekologiskt företag[1], kr	Varav ekologiskt stöd[2]	Konventionellt företag, kr[1]
Växtodling, GSS	869 800	111 000	838 500
Växtodling, GNS	820 800	124 500	771 300
Växtodling, SS	756 600	124 500	734 900
Mjölk, GSK	1 848 600	117 600	1 628 000
Mjölk, NN	1 577 200	106 100	1 422 500

[1] Det ekologiska och konventionella mjölkföretaget har samma antal kor

[2] Stöd till ekologisk växtodling och djurhållning ingår

Källa: Jordbruksverket

3.1.7.2 Kostnader

Kostnaderna beräknas för varje enskild gröda. Kalkylerna som upprättats avser olika lång tidsperiod. På den korta sikten, ett år, tas endast de rörliga kostnaderna med, dvs. produktionsmedel som utsäde, gödning och foder. I det något längre perspektivet, 3-5 år tas även underhållskostnader för byggnader och maskiner med i beräkningen och i beräkningen för den ännu längre sikten omfattas även kostnader för kapital och arbete.

Beräkningarna visar att kostnaderna för de ekologiska växtodlingsföretagen är betydligt lägre än för de konventionella företagen. Det beror dels på att det inte används lika mycket insatsvaror i den ekologiska produktionen, dels på att marken används för gröngödsling vissa år under växtföljden.

I mjölkproduktionen är kostnaderna i den ekologiska produktionen något lägre än i den konventionella. Kostnaden per kg fodermedel är högre i den ekologiska produktionen men mängden foder som används per mjölkko är mindre. Lägre avkastning i den ekologiska vallodlingen är orsaken till att kostnaden är högre.

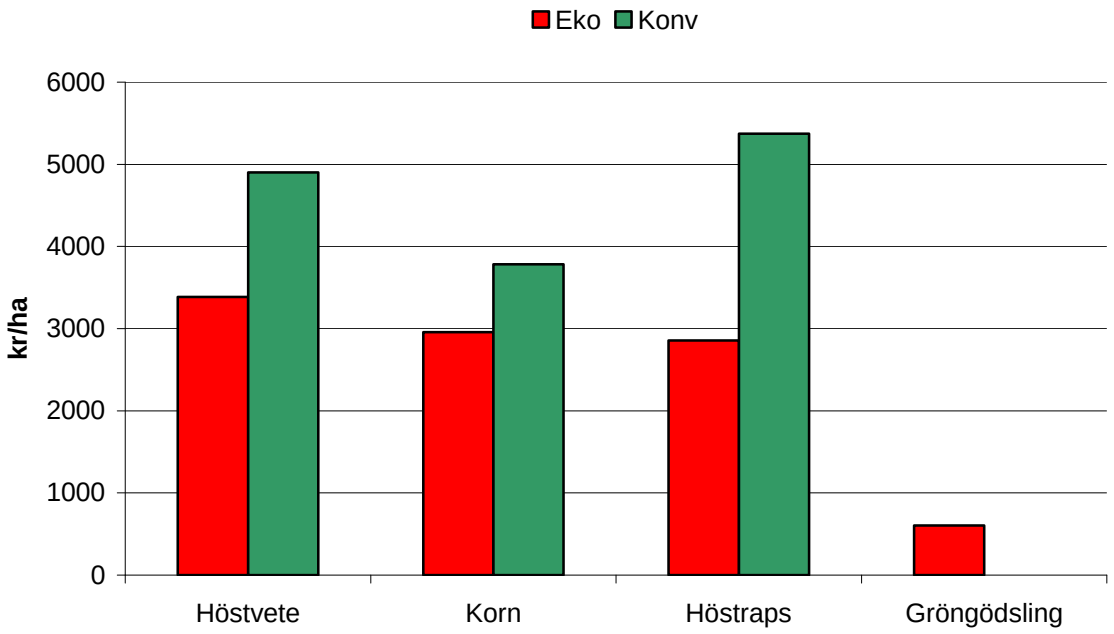

Figur 36. Produktionskostnader för olika grödor i ekologisk resp. konventionell produktion, kr/ha (avser kostnader på medellång sikt)
Källa: Jordbruksverket

I följande tabell redovisas kostnaderna på medellång sikt för respektive företag.

Tabell 22. Kostnader för olika typföretag, kr/företag

Företagstyp	Ekologiskt företag, kr[1]	Konventionellt företag, kr[1]
Växtodling, GSS	270 700	407 000
Växtodling, GNS	256 300	376 100
Växtodling, SS	252 500	393 900
Mjölk, GSK	755 100	779 600
Mjölk, NN	605 700	617 700

[1] Det ekologiska och konventionella mjölkföretaget har samma antal kor
Källa: Jordbruksverket

Görs en beräkning över produktionskostnader per producerad enhet framgår det att kostnaden är högre i den ekologiska odlingen för de flesta grödorna. I följande figur visas produktionskostnaderna för Götalands norra slättbygder. För samtliga grödor, med undantag för höstraps, är produktionskostnaderna högre för den ekologiska odlingen. Figuren visar produktionskostnaderna på medellång sikt. Anledningen till att produktionskostnaderna blir lägre för höstraps är att det utnyttjas mycket kväve och bekämpningsmedel i den konventionella odlingen.

Produktionskostnaden för mjölk är knappt 10 % högre på det ekologiska företaget jämfört med det konventionella. Det beror främst på att avkastningen i den ekologiska mjölkproduktionen är lägre än i den konventionella.

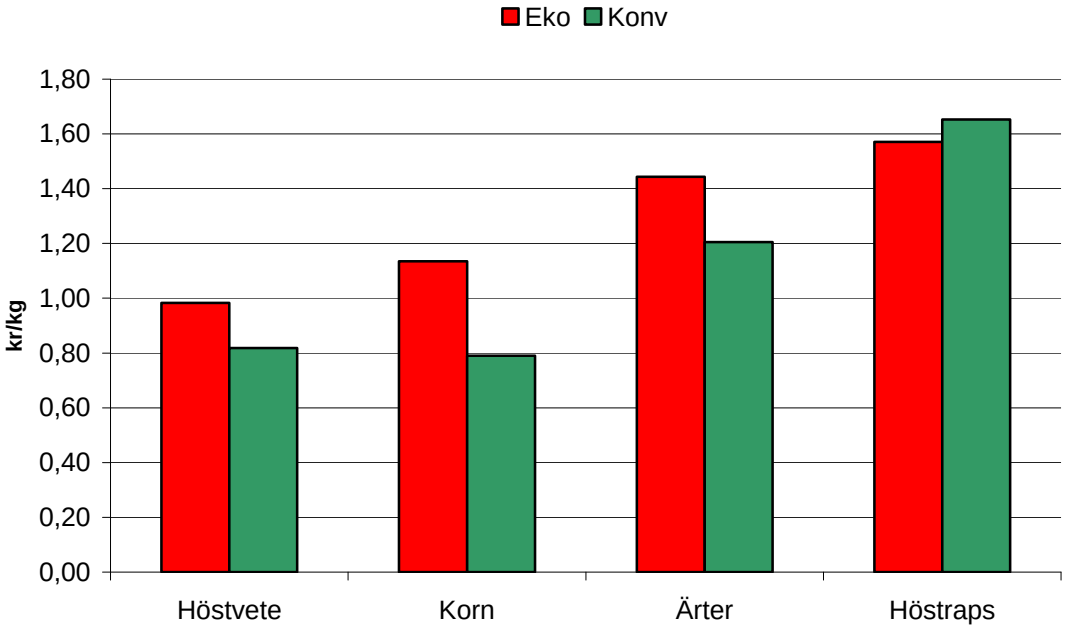

Figur 37. Produktionskostnader i ekologisk och konventionell växtodling (avser kostnaderna på medellång sikt i Götalands Norra Slättbygder), kr/kg
Källa: Jordbruksverket

3.1.7.3 Lönsamhet

Lönsamheten för enskilda grödor beräknade som täckningsbidrag visar på ett bättre utfall för ekologisk odling jämfört med den konventionella odlingen. Högre pris för produkten och lägre kostnader ger totalt ett högre täckningsbidrag per hektar för samtliga grödor som omfattas av beräkningarna.

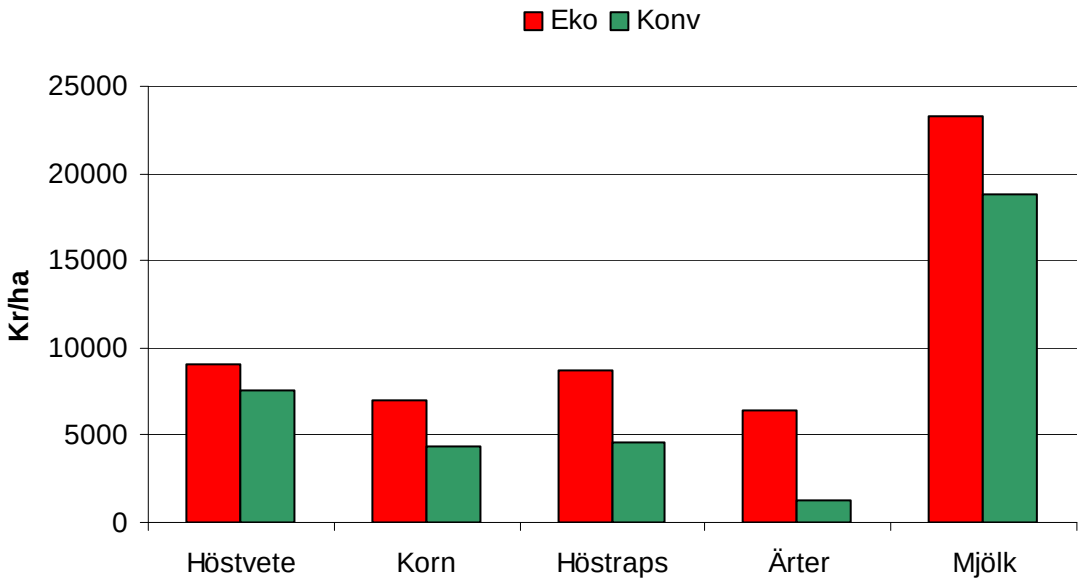

Figur 38. Täckningsbidrag på medellång sikt för olika grödor samt för mjölk i Götalands norra slättbygder (för mjölk i Götalands skogsbygder), kr/ha resp kr/per ko
Källa: Jordbruksverket

Lönsamheten för de olika typgårdarna har beräknats som företagets samlade täckningsbidrag. I följande tabell visas täckningsbidraget på medellång sikt, 3-5 år, vilket innebär att rörliga kostnader inkl. underhåll har tagits med. Senast aktuella priser för produkter och insatsvaror har använts. Överskottet ska räcka för att täcka kostnader för arbete och kapital.

Lönsamheten bör dock inte jämföras mellan olika delar av landet eftersom gårdarnas driftsinriktning varierar.

Kalkylerna visar att de ekologiska typgårdarna har bättre lönsamhet än de konventionella. De ekologiska företagen gynnas av höga produktpriser och låga kostnader men har lägre avkastning och använder träda under växtföljden. I mjölkproduktionen uppvägs högre foderkostnader och lägre avkastning per ko av ett högre produktpris. Skillnaden är mindre i norra Sverige jämfört med södra Sverige pga. att avkastningen i växtodlingen är lägre norrut vilket fördyrar foderkostnaderna. Det nationella stödet till mjölk som betalas ut i norra Sverige gynnar dessutom det konventionella företaget eftersom stödet ges per kg mjölk.

Tabell 23. Lönsamheten för olika typföretag på medellång sikt, kr/företag

Företagstyp	Ekologiskt företag, kr	Konventionellt företag, kr
Växtodling, GSS	599 100	432 600
Växtodling, GNS	564 400	386 600
Växtodling, SS	504 100	341 000
Mjölk, GSK	1 093 500	764 600
Mjölk, NN	971 500	804 800

Källa: Jordbruksverket

3.1.7.4 Känslighetsanalys

Skulle stödet till den ekologiska produktionen tas bort för växtodlingsföretaget utjämnas nästan lönsamhetsskillnaderna helt. Vid borttaget stöd till de ekologiska mjölkföretagen är lönsamheten fortfarande högre jämfört med de konventionella företagen.

De konventionella företagen är förhållandevis känsligare för prisförändringar eftersom den producerade kvantiteten är större. Högre priser gynnar produktion med hög avkastning men även förlusterna blir större vid prisfall. Det arealkopplade stödet till ekologisk produktion ger en grundtrygghet till det ekologiska företag som utjämnar svängningar i avkastning och pris. Det produktionskopplade stödet till mjölkproduktionen i norra Sverige gynnar det konventionella företag som har högre avkastning.

3.1.7.5 Sammanfattning av lönsamhetskalkyler

Kalkylerna för de enskilda grödorna visar att lönsamheten är bättre för den ekologiska produktionen jämfört med den konventionella uttryckt i kronor per hektar. Lägre avkastning i den ekologiska produktionen uppvägs av högre pris och lägre kostnader. Miljöersättningen till den ekologiska produktionen bidrar till att förbättra lönsamheten.

Lönsamheten beräknat för typgårdarna visar en något annorlunda bild. För vegetabilieproduktionen blir lönsamheten bättre för det ekologiska företaget trots att gröngödsling ingår i växtföljden.

Även vid en jämförelse mellan de ekologiska och konventionella mjölkgårdarna får de ekologiska gårdarna den bästa lönsamheten. Den ekologiska mjölkproduktionen gynnas av högre avräkningspris men har lägre avkastning. Under det senaste året har prisskillnaden mellan ekologisk och konventionell mjölk ökat. Foderkostnaderna för den ekologiska

produktionen är högre eftersom det går åt en större areal. Lägre avkastning gör dock att foderbehovet är mindre i den ekologiska produktionen.

3.2 Ekonomiska kalkyler för trädgårdsprodukter

3.2.1 Risker och hinder

Den uppfattade risken med ekologisk produktion är dels odlingsbetingad och dels marknadsbetingad. Volymerna för ekologiska produkter är fortfarande små och det är osäkert hur priset påverkas när volymerna ökar.

Ekologisk växthusodling skiljer sig från konventionell odling när det gäller växtnäringstillförsel och jordbehandling. I konventionell odling odlar man i ett avgränsat, näringsfattigt substrat där växtnäring tillförs kontinuerligt med bevattningsvattnet. För ekologisk odling krävs en odlingsbädd med ett biologiskt aktivt substrat. Växtnäringstillförseln sker i huvudsak med organiska gödselmedel i fast form och mängden substrat är betydligt större än i konventionell produktion.

I en konventionell odling kan växthusets ”golv” vara direkt olämpligt för ekologisk odling då det består av betong, singel eller liknande. Detta gör att omläggningen inte bara praktiskt är svår att genomföra utan den uppfattas också som riskabel och kräver mycket kunskap. Idag certifieras visserligen odlingar med substratet avgränsat från underlaget, men även i dessa system finns problem med växtnäringstillförseln och rotsjukdomar.

Skörden är lägre i ekologisk produktion och varierar mer mellan åren. Ekologisk odling skiljer sig från konventionell odling när det gäller t.ex. ogräsbekämpning, växtskydd och växtnäringstillförsel. Ogräs upplevs ofta som det största odlingsproblemet och det krävs många arbetstimmar för att rensa ogräs under en relativt kort period. Det finns växtskyddsproblem som är svåra att lösa med odlingstekniska åtgärder och biologiskt växtskydd, vilket medför ökade kostnader och mycket mer varierande skördar i ekologisk produktion. Även inom ekologisk produktion har förbättringar i odlingstekniken lett till ökade skördar. Ett exempel är att man inom växthusodlingen börjat använda plantor som ympats på en grundstam.

I både konventionell och ekologisk odling används idag biologiskt växtskydd. Många konventionella tomatodlare använder idag inga kemiska växtskyddsmedel. För gurka finns dock växtskyddsproblem som är svåra att lösa med biologiskt växtskydd och det medför ökade kostnader samt mer varierande skördar i ekologisk produktion.

Många ekologiska grönsaksodlare på friland är små, med en medelareal på drygt ett hektar. En utökning av dessa mindre företag kan öka lönsamheten för enskilda företag men ger litet tillskott till försäljningsvolymen i detaljhandeln. För detta skulle krävas omläggning av befintliga konventionella odlingar eller nyinvesteringar i större odlingar.

3.2.2 Möjligheter för ekologisk odling

Ekologiska grönsaker är efterfrågade på marknaden idag och här finns en potential för den som vill utveckla sitt landsbygdsföretag. För mindre företag som säljer lokalt är ekologiska grönsaker mycket efterfrågade i gårdsbutiker, på bondens marknad osv. och fungerar i praktiken som ett ”dragplåster” som ökar försäljningen av andra produkter från gården. Det kan bidra till att företaget kan utvecklas ytterligare med besöksverksamhet, café och vidareförädling eller andra mervärden.

En ekologisk växthusodling kan förlänga säsongen och ge ökad sysselsättning. Med tomatodlingen som bas kan ett intressant och smakrikt produktsortiment utvecklas med t.ex. melon, chilipeppar, aubergine, örtkryddor, bär, mm.

Bland de större ekologiska och konventionella odlingsföretagen finns en potential att relativt snabbt öka den ekologiska produktionen. Många företag är lokaliserade främst i södra Sverige. De större företagen har den volym, kontinuitet och marknadskanaler som behövs för att kunna leverera till grossister. Flera större producenter odlar och packar både konventionella och ekologiska grönsaker samt anpassar andelen ekologiskt till marknadens efterfrågan. Dessa större producenter är ofta tekniskt mycket duktiga och brukar kunna få fram stora volymer av högklassiga produkter när de väl bestämmer sig för att odla ekologiskt. Ett problem kan vara att tillgången på omställd mark är begränsad och omställningsperioden (karens) är två år. Många löser det dock på så sätt att redan ekologiska odlingsföretag odlar på kontrakt åt större producenter eller åt livsmedelsindustrin. Det större företaget kan ofta tillhandahålla specialmaskiner och kunskap för att få en säker produktion.

Med de högre priser som kan tas ut direkt från konsument och när odlingen bedrivs i kombination med annan verksamhet, kan lönsamhet nås i mindre enheter. Det i sin tur minskar risken för företaget som helhet.

3.2.3 Växthusodling

3.2.3.1 Lönsamhetsanalys

Metod

Bedömning av lönsamheten för konventionell respektive ekologisk växthusodling görs här utifrån en jämförelse med s.k. självkostnadskalkyler. Kalkylerna har upprättats av Jordbruksverket under 2007 i samarbete med SLU, rådgivare samt ekologiska och konventionella odlare.

I kalkylen finns kostnader som kan hänföras till kulturen, även eget arbete, avskrivningar och ränta både på eget och lånat kapital. Intäkterna har beräknats som självkostnadspris. Priset är alltså inte något marknadspris utan ett kalkylerat självkostnadspris där rena försäljningskostnader inte tagits med. Anledningen till detta beräkningssätt är att produkterna säljs på många olika sätt med varierande försäljningskostnader och till varierande priser. Försäljningskostnaden är sannolikt högre för ekologisk odling på grund av de små volymerna och att upparbetade kanaler inte finns på samma sätt som för konventionella tomater. Självkostnadspriset blir då det försäljningspris som behövs för att uppnå nollresultat. Detta självkostnadspris jämförs här med 2006 och 2007 års pris i den insamlade prisstatistiken.

Ekologisk växthusodling bedrivs ofta i relativt liten skala i 200-400 m^2 stora växthus som ett komplement till frilandsodling, men större specialiserade anläggningar finns också. Kostnader och arbetsförbrukning varierar mycket med storleken på växthuset, vilken automatik och andra hjälpmedel man har samt med kulturens längd. Kalkylerna har därför gjorts för tre olika typföretag:

- **Typföretag 1:** Litet kallväxthus med stödvärme, ca 250-500 m^2, där man odlar flera kulturer och säljer lokalt. Försäljning direkt till konsument och butiker.
- **Typföretag 2:** Något större växthus, ca 500-1000 m^2, uppvärmt där man odlar flera kulturer men med en viss specialisering. Försäljning direkt till konsument och butiker.
- **Typföretag 3:** Stort modernt växthus, över 5000 m^2, där man odlar en kultur och säljer till grossist.

Till varje typföretag har en investeringskalkyl upprättats för en växthustyp och utrustning som motsvarar den beskrivna standarden i typföretaget. Skördestatistik för ekologiska trädgårdsprodukter finns inte utan för varje kultur och typföretag har en avkastning uppskattats utifrån växthusets standard, kulturens längd och skördemätningar i ekologiska odlingar.

För typföretag 3 finns självkostnadskalkyler för både ekologisk och konventionell odling och det är främst de kalkylerna som använts i denna analys.

Tomat - jämförelse självkostnadspris och försäljningspris

I Jordbruksverkets kalkyl är självkostnadspriset 10,56 kr/kg för konventionella tomater i storskalig produktion (typ 3). I självkostnadspriset ingår inte försäljningskostnad och vinst. Om det schablonmässigt räknas med en försäljningskostnad på 5 % (ca 0,60 kr/kg) innebär det att självkostnadspriset blir strax över 11 kr och kommer att ligga nära försäljningspriset för de senaste två åren 12,90 kr under 2006 respektive 11,57 kr under 2007. Med de förutsättningar som antagits i kalkylen skulle försäljningspriset i dagsläget ge ett nollresultat men ingen vinst.

Motsvarande självkostnadspris, med tillägg för schablonmässig försäljningsavgift (6 %), för ekologisk odling är närmare 15 kr/kg. Här finns inte samma tillförlitliga prisstatistik men priser på ca 19 kr/kg har varit aktuellt vid försäljning till grossist under 2006 och 2007.

De flesta ekologiska växthusproducenter säljer på en lokal marknad, bl.a. direkt till butik. Exempel på priser för sådan försäljning är 24-26 kr/kg. Dessa företag är mer jämförbara med typföretag 1 och 2 i Jordbruksverkets kalkyler där självkostnadspriset ligger på 35 kr för typföretag 1 och 23 kr för typföretag 2.

Gurka - jämförelse självkostnadspris och försäljningspris

Även för konventionellt odlad gurka gäller att det kalkylerade självkostnadspriset (inkl. tillägg för filmning och försäljningskostnad), ca 8,50 kr/kg, ligger nära försäljningspriset på drygt 9 kr/kg.

För ekologiskt odlad gurka är det kalkylerade självkostnadspriset för typföretag 3 ca 19,70 kr/kg (inkl filmning och försäljningskostnad), vilket är mer än dubbelt så högt som för konventionell produktion. Orsaken är främst den mycket lägre avkastningsnivån i ekologisk odling. Försäljningspriset på 18-19 kr/kg under 2007 täcker således inte ens kostnaderna för produktionen. Försäljningspriset på lokal marknad direkt till butik på drygt 21 kr/kg täcker inte heller det kalkylerade självkostnadspriset för typföretag 2 som är drygt 26 kr/kg (inkl filmning och försäljningskostnad).

Avkastning

Många odlare når inte de skördenivåer som kalkylerna bygger på, speciellt inte i äldre anläggningar. Samtidigt är kapitalkostnaderna lägre för dessa. Exempelvis nås 70 kg/m^2 konventionell gurka bara under optimala förutsättningar. I praktiken skördar många odlare i genomsnitt 60-65 kg/m^2.

Skördarna i den ekologiska produktionen är klart lägre än i den konventionella, speciellt gäller det för gurka där skörden är halverad. Samma erfarenhet finns från danska odlingar. Orsakerna till de låga skördarna är flera, bl.a. angrepp av olika skadegörare och svårigheter att styra växtnäringstillförsel och struktur i jordbädden. Skördarna varierar också mycket mellan åren i den ekologiska produktionen. Många ekologiska företag odlar i växthus av sämre standard vilket också påverkar avkastningen negativt.

Intäkter

I en teoretisk beräkning skulle intäkterna öka vid ekologisk tomatproduktion. Bruttointäkten vid ekologisk produktion med 39 kg/m^2 och ett pris på 19 kr är 740 kr/m^2. Motsvarande bruttointäkt för konventionell produktion med 50 kg/m^2 och 11,60 kr/kg, är 580 kr per m^2.

För gurka är motsvarande bruttointäkt för ekologisk produktion ca 600 kr och för konventionell ca 660 kr/m^2. Här skulle intäkterna minska vid en omläggning.

Kostnader

Arbetet är en den enskilt största kostnaden i växthusproduktionen. Arbetsprestationen har därför stor betydelse för resultatet. Enligt kalkylerna är arbetstidsåtgången 15 % större för tomat och 40 % större för gurka i ekologisk jämfört med konventionell produktion. Arbetsmoment som tillkommer i en ekologisk odling är markbehandling dvs. grundgödsling, manuell tilläggsgödsling, jordbearbetning och ogräsrensning.

Skördeprestationen blir också lägre i den ekologiska odlingen p.g.a. en lägre skörd. Vidare är tidsåtgången för beskärning och annan skötsel samt tillsyn av plantorna större. Även lönenivån varierar, i konventionell gurkodling kan en större del av personalen vara mindre kvalificerad vilket kan minska kostnaderna jämfört med kalkylerna.

Energiåtgång för uppvärmning är en annan stor kostnad och bränsleslaget påverkar mycket. De senaste årens kraftigt höjda energipriser har gjort att många konventionella odlare investerat i energibesparande åtgärder och bytt till biobränsle. Företag som fortfarande använder olja har en sämre lönsamhet. Även en del ekologiska odlare väljer biobränsle och särskilt vid nybyggnation.

3.2.3.2 Resultat av gjorda beräkningar

För såväl konventionell som ekologisk tomat och konventionell gurka ligger de senaste årens försäljningspris nära det kalkylerade självkostnadspriset. För ekologisk gurka ligger försäljningspriset 2007 t.o.m. under självkostnadspriset, se tabell 24. I praktiken varierar lönsamheten mycket beroende på avkastningsnivå, arbetsprestation och bränsle för uppvärmning.

Tabell 24. Jämförelse mellan självkostnadspris och försäljningspris vid konventionell respektive ekologisk produktion av tomat och gurka, kr/kg

Kultur	**Tomat**		**Gurka**	
Produktionsform	Konventionell	Ekologisk	Konventionell	Ekologisk
Självkostnadspris kr/kg[57]	11,10	14,90	8,50	19,70
Försäljningspris 2007 kr/kg[58]	11,57	19	9,39	19
Differens/Resultat	0,47	4,10	0,89	-0,70

Enligt jämförelsen skulle försäljningspriset för ekologisk tomat ligga över självkostnadspriset och verksamheten skulle då kunna ge ett överskott. I de allra flesta företag är dock avkastningen lägre än den i kalkylen och självkostnadspriset därmed högre. Den uppskattade

[57] Inklusive schablonmässig försäljningsavgift, 5 % för konventionell produktion och 6 % för ekologisk produktion, och filmning av gurka 0,80 kr/kg.

[58] Tomat; Blekingegrönt 2007 & gurka; Samodlarna 2007.

skördenivån 39 kg/m^2, kan bara uppnås i växthus med god teknisk standard och med mycket god kunskap om och erfarenhet av ekologisk produktion. Kostnaderna kan också vara betydligt högre i små och orationella anläggningar.

Överskottet i den ekologiska produktionen har hitintills inte varit tillräckligt god för att det ska fungera som ett incitament att öka växthusarealen hos befintliga ekologiska odlare.

För de konventionella tomatodlare som haft dålig lönsamhet har omläggning till ekologisk produktion hitintills inte setts som ett alternativ. Dels har det har inte funnits ekonomiskt utrymme att experimentera med ekologiska odlingsmetoder eftersom inga reserver finns i företagen. Lönsamheten i den ekologiska produktionen har inte heller varit tillfredsställande och den upplevs som riskfylld när det gäller både skördenivåer och pris. Istället har man valt att sänka energikostnaderna genom energibesparingar och övergång till andra bränslen än olja.

En del företag har valt att vidga sitt produktsortiment från runda tomater till att producera körsbärstomater och andra specialprodukter (gula, orange tomater) och därmed kunnat få merbetalning. En del företag har lagts ner eller övergått till att producera gurka. Det är också först under det senaste året som efterfrågan på ekologiska produkter blivit så tydlig.

Många ekologiska växthusodlare är små. 2007 hade hälften av de drygt hundra odlarna en areal under 500 m^2, endast 20 odlare har en areal över 1000 m^2. Växthusodlingen är då ett komplement till frilandsodling för att förlänga säsongen och bredda produktutbudet. Det kan öka lönsamheten för landsbygdsföretagen och bidra till landbygdsutveckling men ger litet tillskott till försäljningsvolymen i detaljhandeln. För detta skulle krävas omläggning av befintliga konventionella odlingar eller nyinvesteringar i större anläggningar (över 1000 m^2) för ekologisk produktion. Exempel på storskalig omläggning och nyetablering finns inom produktionen av kryddor i kruka men för tomat och gurka rör det sig om enstaka företag.

Bilagor:

Bilaga 1 (7.3.2): Driftskalkyl för typföretag 3 tomat, ekologisk odling

Bilaga 2 (7.3.2): Driftskalkyl för typföretag 3 tomat, konventionell odling

Bilaga 3 (7.3.2): Driftskalkyl för typföretag 3 gurka, ekologisk odling

Bilaga 4 (7.3.2): Driftskalkyl för typföretag 3 gurka, konventionell odling

3.2.4 Frilandsodling

3.2.4.1 Lönsamhetsanalys

Metod

Lönsamheten för konventionell respektive ekologisk odling av morot bedöms här utifrån en jämförelse med s.k. självkostnadskalkyler. Kalkylerna har upprättats av Jordbruksverket under 2008 i samarbete med SLU, rådgivare samt ekologiska och konventionella odlare.

Kalkylerna motsvarar dem som finns för ekologisk odling i växthus. En viktig skillnad är dock att i kalkylerna för morot och andra frilandsgrönsaker är självkostnadspriserna inklusive försäljningskostnader. Skördenivåer och arbetsbehov ska motsvara ett normalår. Försäljningspriset till odlaren bör ligga något över självkostnadspriset för att ge en vinst eller buffert som kompensation för företagets risktagande. De kalkylerade självkostnadspriserna jämförs med 2007 års försäljningspriser.

Kalkyler för olika typföretag

Med anledning av strukturen i grönsaksbranschen är kalkylerna gjorda för fyra typföretag:

- **Typföretag 1:** är en liten odling med många grönsaksgrödor på totalt ett hektar, och som främst säljer produkterna direkt till konsument.
- **Typföretag 2:** är något större företag som specialiserat sig på några större volymprodukter till partiförsäljning. De odlar cirka ett hektar av varje grönsaksgröda.
- **Typföretag 3**: är en stor odling med egna specialmaskiner och packeri, som odlar 20 hektar av varje grönsaksgröda och säljer till grossist.
- **Typföretag 4**: odlar grönsaker på kontrakt åt större företag, och har få eller inga egna specialmaskiner.

Kalkyler för morötter finns för de fyra företagstyperna. För typföretag 3 och 4 finns självkostnadskalkyler för både ekologisk och konventionell odling. Det är främst kalkylerna för typföretag 3 som använts i denna analys. För det minsta typföretaget finns kalkyler för morot, rotfrukter i knippe, lök, broccoli, vitkål, sockerärt och brytböna. För typföretag 2 finns kalkyler för morot, vitkål och broccoli. För typföretag 3 finns kalkyler för morot, rödbeta, lök, broccoli och vitkål. För typföretag 4 finns kalkyler för morot, rödbeta, lök och frilandsgurka.

Till varje typföretag finns en investeringskalkyl för maskiner och byggnader. Det finns ingen tillförlitlig skördestatistik för grönsaker utan för varje gröda och typföretag har avkastningen uppskattas utifrån odlarnas egna skördemätningar. Arbetsbehovet har också uppskattats med ledning av uppgifter från odlingar och från andra kalkyler.

I kalkylerna är kostnaden för arbetskraft satt till 200 kr/tim vilket motsvarar en lön på 125 kr/tim (vilket är högre än i växthuskalkylerna, som räknar med 160 kr/tim). För okvalificerat arbete som ogräsrensning, där företagen ofta anlitar särskild personal, har dock en lägre lönekostnad använts, 160 kr/tim, som motsvarar kollektivavtal för yrkeskunnig personal i jordbruk, ca 103 kr/tim. I praktiken används ofta personal med en lägre lön än i kalkylen. Å andra sidan krävs för många arbetsmoment mer kvalificerad personal som har en högre lön.

Försäljningskostnaden är ofta högre för ekologisk odling på grund av de små volymerna.

Strukturen i den ekologiska grönsaksodlingen

De flesta ekologiska grönsaksodlingar är relativt små (mindre än i konventionell odling), i medeltal drygt en hektar grönsaker, och odlar ofta många olika grönsaksgrödor som säljs på den lokala marknaden. Dessa mindre företag säljer huvudsakligen under skördesäsongen och under tidig vinter, eftersom bra teknik saknas för lagring. De småskaliga odlingarna är ofta lågt mekaniserade vilket leder till hög arbetsinsats och höga produktionskostnader. De kan och vill därför ofta inte sälja till grossist utan utvecklar olika former av direktförsäljning till konsument, t.ex. torghandel, gårdsbutik eller lådprenumerationer. Några odlare med lite större arealer specialiserar sig på några grödor, t.ex. morot, vitkål och potatis, och säljer direkt till butik eller storkök.

De stora volymerna av ekologiska grönsaker produceras av ganska få men stora odlingar, främst i södra Sverige. Det finns också antal medelstora odlingsföretag som odlar på kontrakt åt större producenter eller åt livsmedelsindustrin. Flera större grönsaksproducenter hanterar både konventionella och ekologiska grönsaker.

Morot - jämförelse mellan självkostnadspris och försäljningspris

För ekologiska morötter ligger det kalkylerade självkostnadspriset under 6 kr/kg i storskalig produktion (typföretag 3), och något under 8 kr/kg i det medelstora typföretag 2. Försäljningspriserna var ca 7-8 kr/kg under 2007 för ekologiska morötter i påse.[59] Försäljningspriset är således i nivå med självkostnadspriset för typföretag 2, men över självkostnadspriset för det stora företaget. De flesta ekologiska morotsproducenter är dock betydligt mindre än typföretag 3 och har därför ofta högre produktionskostnader. Det kan också behövas ett högre försäljningspris än självkostnadspriset för den högre risken för skördebortfall i ekologisk odling.

För konventionella morötter är det kalkylerade självkostnadspriset något under 4 kr/kg i det stora typföretag 3. [60]

Det finns exempel på högre försäljningspriser på ca 8,50 kr/kg för lokalproducerade ekologiska morötter i Mellansverige, och ca 6 kr/kg för motsvarande konventionella morötter. Dessa högre priser motiveras för att täcka de relativt höga produktionskostnaderna i dessa företag, som ofta är relativt små och har lägre skördenivåer än i södra Sverige.

De flesta mindre ekologiska grönsaksodlare säljer direkt till konsument eller till butik på den lokala marknaden. Priser vid torgförsäljning kan vara i storleksordningen 12-15 kr/kg i lösvikt och 10-25 kr per bunt, beroende på årstid och mängd i bunten. Denna typ av små odlingsföretag motsvarar typföretag 1 där det kalkylerade självkostnadspriset är ca 13 kr/kg för ekologiska morötter i lösvikt, och drygt 21 kr per bunt.

Grönsaksodling generellt

För olika grönsaker ligger de kalkylerade självkostnadspriserna ganska nära försäljningspriserna. För vissa konventionella grönsaker är försäljningspriserna under självkostnadspriserna, medan för ekologisk odling är försäljningspriserna ofta över eller i nivå med de kalkylerade självkostnadspriserna. I praktiken varierar lönsamheten mycket beroende på t.ex. avkastningsnivå och lönekostnader.

Avkastning

Skördarna i den ekologisk odling är betydligt lägre än i den konventionella. Medelskörden i ekologisk morotsodling uppskattas till 42 ton säljbar skörd, vilket är 75 % av motsvarande konventionella skörd på 56 ton/ha (bilaga 1 och 2 (7.3.3)). För andra grönsaksgrödor i kalkylerna är skördenivåerna i ekologisk grönsaksodling i storleksordningen 20-50 % under motsvarande konventionella skördar (tabell 3 (7.3.3)). I praktiken kan skillnaderna variera mycket, både mellan företag och år. Skördarna kan vara högre, speciellt i södra Sverige, men vissa år betydligt lägre i Mellansverige och i norra Sverige. Orsakerna till de låga skördarna är bl.a. konkurrens av ogräs, angrepp av skadegörare samt svårigheter att styra växtnäringstillförsel.

[59] Priser från Samodlarna och från en av Sveriges största morotsproducenter.

[60] Vilket är i nivå med det genomsnittliga försäljningspriset från en av Sveriges största morotsproducenter under 2007.

Intäkter

I avsaknad på aktuella och jämförbara bidragskalkyler för ekologisk och konventionell grönsaksproduktion, kan några jämförelser göras i självkostnadskalkylerna. Om försäljningspriset motsvarar självkostnadspriserna blir intäkterna i en storskalig ekologisk morotsodling ca 229 000 kr/ha, baserat på ett självkostnadspris på 5,32 kr/kg och en säljbar skörd på 42 ton/ha. Motsvarande intäkt i konventionell morotsodling är lägre, ca 206 000 kr/ha, baserat på ett självkostnadspris på 3,68 kr/kg och en säljbar skörd på 56 ton/ha. Kostnaderna är dock motsvarande lägre i konventionell odling. Självkostnadspriset är justerat så att resultatet i självkostnadskalkylerna alltid blir noll.

Skördenivån har mycket stor betydelse för självkostnadspriset, se figuren nedan.

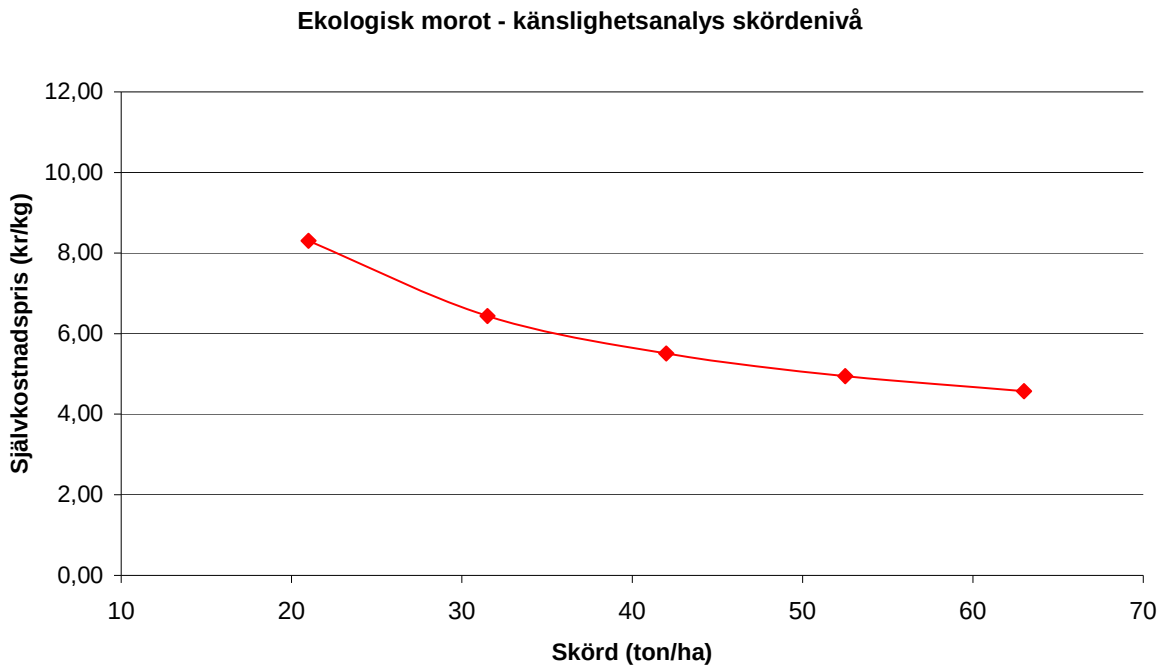

Figur 39. Känslighetsanalys för hur skördenivån (ton/ha) påverkar självkostnadspriset för ekologiskt odlade morötter, typföretag 3, kr/kg
Källa: Jordbruksverket

Miljöersättningen för ekologisk produktion av grönsaker uppgår år 2008 till 5 000 kr per hektar och har beaktats i kalkylerna.

Kostnader

Arbetet är en den enskilt största kostnaden i grönsaksproduktionen. I ekologisk morotsodling är arbetskostnaden i kalkylerna ca 70 000 kr/ha vilket är drygt 40 % av särkostnaderna och drygt 30 % av de totala kostnaderna. Arbetsprestationen och timlönen har därför stor betydelse för produktionskostnaden. Enligt kalkylerna är arbetsbehovet nästan dubbelt så högt i ekologisk odling av morot jämfört med konventionell produktion, vilket främst beror på handrensning av ogräs. Andra arbetsmoment som tar längre tid är exempelvis jordbearbetning och gödsling. Figuren nedan visar att arbetsbehovet har stor betydelse för självkostnadspriset för ekologisk morotsodling.

För den typiska ekologiska grönsaksodlingen skulle en utökning innebära att personal utöver familjen måste anställas samt tillfällig säsongsarbetskraft. Det innebär kraftigt ökade personalkostnader.

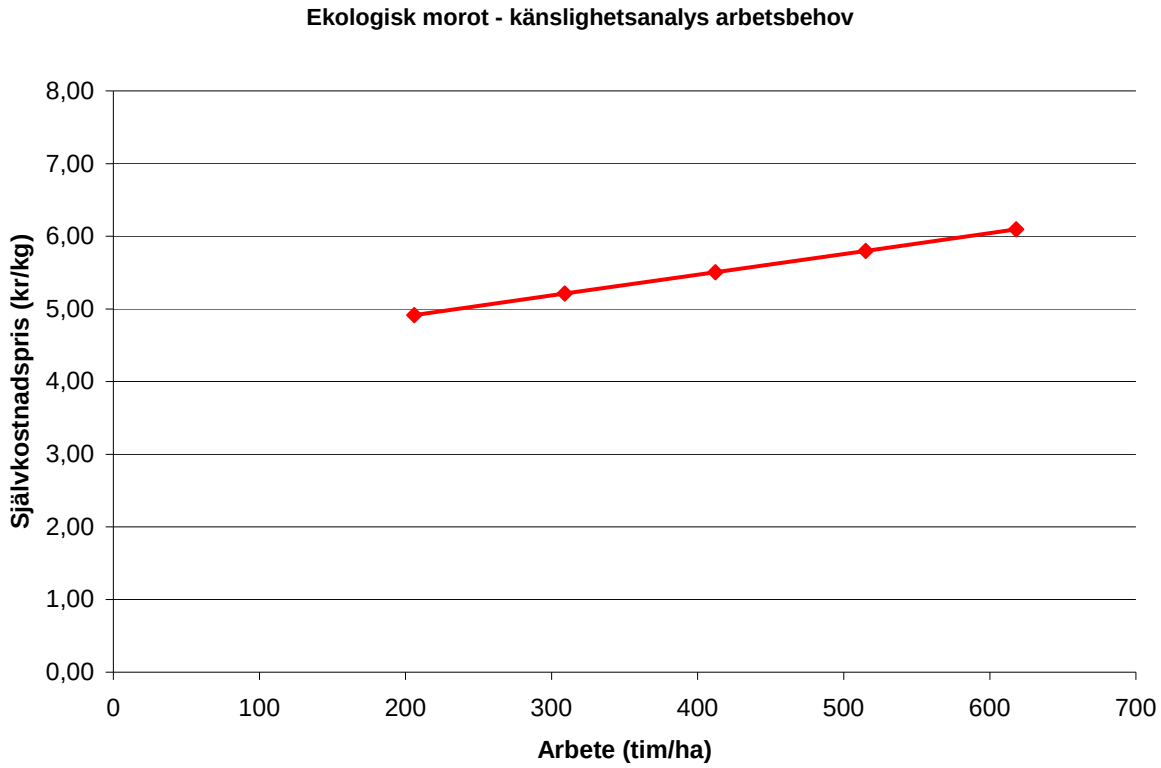

Figur 40. Känslighetsanalys för hur arbetsbehovet (tim/ha) påverkar självkostnadspriset för ekologiskt odlade morötter, typföretag 3, kr/kg
Källa: Jordbruksverket

För den enskilde företagaren innebär övergången från konventionell till ekologisk odling inte bara att arbetsbehovet ökar, utan också att det blir en stor arbetstopp under försommaren med ogräsrensning, vilket normalt kräver extra personal för dessa arbetsmoment. Figuren nedan visar arbetsbehov per vecka i ekologisk morotsodling.

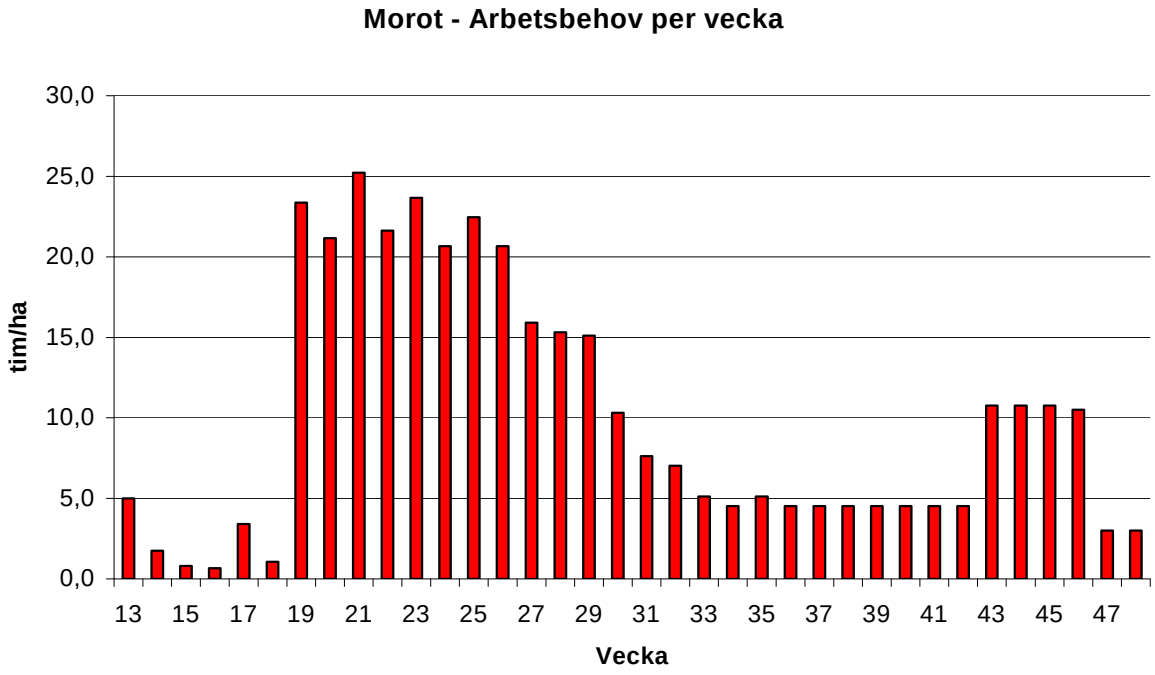

Figur 41. Arbetsbehov per vecka i ekologisk morotsodling, tim/ha
Källa: Jordbruksverket

Skördeprestationen blir också lägre i den ekologiska odlingen på grund av en lägre skörd. Även lönenivån varierar, i många odlingar är en stor del av personalen mindre kvalificerad vilket kan minska kostnaderna jämfört med kalkylerna.

3.2.4.2 Resultat av gjorda beräkningar

För morot och andra grönsaksgrödor i kalkylerna (lök, rödbetor, broccoli och vitkål) är självkostnadspriset för ekologiska grönsaker i storleksordningen 50-100 % högre än för konventionella produkter. Försäljningspriserna är dock ofta dubbelt så höga för många ekologiska grönsaker. Försäljningspriserna för ekologiska grönsaker ligger ofta på samma eller något högre nivå än de kalkylerade självkostnadspriserna, medan försäljningspriserna för konventionella produkter vanligtvis är i samma nivå eller lägre än självkostnadspriserna. För att få lönsamhet, speciellt i konventionell odling, förutsätts att försäljningspriserna är högre än vad de är idag, alternativt att produktionen bedrivs på rationella företag med lägre produktionskostnader än vad kalkylerna räknat med. I praktiken varierar lönsamheten mycket beroende på avkastningsnivå, arbetsprestation och arbetskostnader.

De relativt höga försäljningspriserna för ekologiska produkter tyder på att ekologisk odling kan vara lönsammare än konventionell odling, under förutsättning att man kan producera till de självkostnadspriser som kalkylerna anger. Det finns dock inga tydliga indikationer från branschen att ekologisk odling är lönsammare, t.ex. med tanke på att de som odlar både ekologiska och konventionella grönsaker inte går över helt till ekologisk odling. Detta kan förklaras av att ekologisk odling innebär en högre risk för skördebortfall än i konventionell odling. Det finns t.ex. konventionella grönsaksodlare som odlat ekologiska grönsaker under en period, men slutat pga. odlingsproblem och bristande lönsamhet.

Miljöersättningen för ekologisk produktion har liten betydelse för lönsamhet och pris för odling av grönsaker på friland. Självkostnadspriset för morot ökar exempelvis med 12 öre/kg om stödet tas bort.

Lönsamheten i ekologisk odling förutsätter högre produktpriser, både för att täcka de högre odlingskostnaderna och för att täcka den ofta ökade risken för skördebortfall, jämfört med konventionell odling. De höga produktionskostnaderna i de små företagen förutsätter normalt att produkterna säljs direkt till konsument eller butik utan mellanhänder, eller att företaget inriktar sig på specialprodukter.

En annan förklaring till skillnaderna mellan kalkylerade självkostnadspriser och försäljningspriser kan vara att kalkylerna jämför ekologiska och konventionella produkter på lika stora produktionsenheter (bl.a. för att kunna jämföra produktionskostnader om en konventionell gård ställer om till ekologisk odling). I praktiken sker dock produktionen av konventionella grönsaker ofta på betydligt större gårdar än de ekologiska, vilket gör att de konventionella gårdarna kan utnyttja stordriftsfördelar och sänka produktionskostnaderna. Det innebär att de flesta ekologiska gårdar behöver ett högre pris än det kalkylerade självkostnadspriset för att få lönsamhet. En annan förklaring kan vara att kalkylerna räknar med relativt nya maskiner och byggnader, och relativt välavlönad arbetskraft. I praktiken har många företag äldre maskiner och byggnader och kan ha stor andel lågavlönad arbetskraft för t.ex. ogräsrensning och handskörd.

Ytterligare förklaring till de relativt höga priserna på ekologiska produkter är helt enkelt att det råder brist på ekologiska produkter.

Kalkylerna visar också att lagringskostnaden är relativt hög för många grönsaker, vilket dock inte kompenseras av högre priser på lagrade produkter. För konventionell vitkål är t.ex. det kalkylerade självkostnadspriset över 3 kr/kg för lagrad vitkål, medan försäljningspriset ofta ligger runt 2 kr/kg oavsett om de är lagrade eller inte. Många vitkålsodlare vittnar också om att odlingen inte är lönsam till dessa priser. Detta bekräftas också av många odlare som säger om grönsaksodling i allmänhet att det är produkterna som de säljer direkt på hösten, utan lagring, som de kan tjäna pengar på. Många mindre producenter säljer därför bara produkterna på hösten, eftersom lagringen inte betalar sig. För att som lite större producent vara intressant som leverantör till grossist, butik eller storkök måste man emellertid kunna lagra grönsakerna för att kunna leverera under större delen av året.

Bilagor:

Bilaga 1 (7.3.3): Kalkyl för typföretag 3 morot, ekologisk odling

Bilaga 2 (7.3.3): Kalkyl för typföretag 3 morot, konventionell odling

Bilaga 3 (7.3.3): Sammanställning av kalkylvärden och självkostnadspriser för olika grönsaker i olika typföretag

3.2.5 Sammanfattande orsaksanalys

3.2.5.1 Befintliga ekologiska odlare

De flesta ekologiska trädgårdsodlingarna är relativt små och utspridda i landet. Dessa mindre företag producerar ofta många olika grönsaker och ibland även frukt och bär, till den lokala marknaden. De små företagen har ofta inte den volym och kontinuitet att de kan leverera till centraliserade grossister och offentliga storhushåll.

Olösta problem i odlingen hämmar utvecklingen

Ogräs är ett stort problem som ofta måste lösas med en stor arbetsinsats. Då de små odlingarna också är lågt mekaniserade leder det till höga produktionskostnader. Många upplever arbetet som slitsamt och de har inte heller bra teknik för lagring och packning.

Ett problem har varit låga skördar och varierande produktkvalitet. Angrepp av sjukdomar och skadedjur gör att skördarna också varierar mycket mellan åren. Inom frukt- och bärodlingen kan skörden vissa år utebli helt. Metoder att bekämpa ogräs och vissa skadegörare har visserligen utvecklats men fortfarande finns flera olösta växtskyddsproblem och mer information om metoderna behöver spridas.

Växtnäringsförsörjningen kan också vara problematisk i grönsaksodling på friland och i växthus. Problemen handlar både om tillgång till gödsel och om styrning av växtnäringstillgången. Odlare utan tillgång till stallgödsel och annan lokalt tillgänglig växtnäring är beroende av att köpa in gödselprodukter som är relativt dyra.

Företag utvecklas utan att öka volymen

De stora riskerna och höga kostnaderna i produktionen har gjort att många mindre producenter valt att inte utöka sin produktion. Man har istället valt att utveckla företaget på annat sätt t.ex. genom gårdsbutik, egen förädling och ett stort och intressant utbud av kvalitetsprodukter. Genom försäljning direkt till konsument och på en lokal marknad kan man få ut den merbetalning som krävs för att få produktionen lönsam. Trädgårdsodlingen kombineras då ofta med lantbruk eller arbete utanför gården.

För den typiska ekologiska växthusodlingen med 300-500 m^2 växthus skulle en utökning innebära att personal utöver familjen och tillfällig säsongsarbetskraft måste anställas. Det innebär inte bara kraftigt ökade personalkostnader utan även ökade krav på arbetsledning och ansvar. Situationen är liknande för många små frilandsföretag.

Få stora producenter

De stora volymerna av ekologiska frilandsodlade grönsaker produceras av ganska få men stora odlingar, främst i södra Sverige. Här är odlingsklimatet relativt gynnsamt och det finns närhet till livsmedelsindustri och uppsamlande handel. Det finns också ett antal medelstora odlingsföretag som odlar på kontrakt åt större producenter eller åt industrin. De större företagen har den volym och kontinuitet som behövs för att kunna leverera till grossister. Flera större producenter odlar och packar både konventionella och ekologiska grönsaker och anpassar andelen ekologiskt till marknadens efterfrågan.

Det finns endast några enstaka större fruktodlare som producerar ekologisk frukt som når detaljhandeln. Den ekologiska fruktodlingen har sin tyngdpunkt i Skåne, men det finns även några större producenter i Mellansverige. I brist på svensk ekologisk frukt är det mest importerad ekologisk frukt som säljs i handeln. Det finns ett visst intresse bland konventionella fruktodlare för ekologisk odling men de vill ha mer bevis för att det fungerar praktiskt och är lönsamt. Ett hinder för utvecklingen av fruktodling utanför de stora fruktodlingsdistrikten (i Mellansverige) är brist på odlingstradition, kunskap, rådgivning, tillgång till lämplig teknik, lagerhus och packeri, förädlingsmöjligheter etc.

Potential för större volymer

Bland de större företagen finns en potential att relativt snabbt öka den ekologiska produktionen. Ett problem kan vara att själva omställningen tar lång tid. Tillgången på omställd mark är begränsad och omställningsperioden är två år. För konventionell frukt- och

bärodling är omställningsperioden tre år. Under denna tid uppvägs inte risker och ökade kostnader med någon merbetalning då produkterna inte får marknadsföras som ekologiska.

Större volymer av ekologiska bär produceras också av relativt få producenter, som till stor del är lokaliserade till norra och västra Sverige. För jordgubbar har det varit svårt att få ut merbetalning vid försäljning till grossist och bären har t.o.m. fått säljas som konventionella.

Marknadens krav har förändrats. Handeln vill idag ha tvättade och konsumentförpackade produkter i specialemballage, vilket ställer höga krav på moderna och certifierade packerier. Offentliga storhushåll efterfrågar alltmer skalade produkter. En del av produktionen av grönsaker, frukt- och bär ändrar därför karaktär från att tidigare ha varit renodlade odlingsföretag till att även bli mindre livsmedelsindustri med allt vad det innebär av storskalighet och investeringar.

3.2.5.2 Omläggning av konventionell trädgårdsodling

Höga kostnader och stor risk lockar inte till omläggning

Problemen med låga och varierande skördar samt höga kostnader i den ekologiska produktionen har också medfört att konventionella trädgårdsodlare hitintills inte visat något större intresse för omläggning. De är ofta mer mekaniserade och kan driva en mer rationell produktion men samtidigt har priserna varit lägre vid försäljning av större volymer till grossist.

Många konventionella producenter av frukt, bär och grönsaker har fortfarande en negativ inställning till ekologisk odling. Det pågår dock en attitydförändring. Allt fler inser att det behövs en ökad inhemsk produktion för att täcka efterfrågan på ekologiska produkter. Annars importeras produkterna istället och de svenska odlarna tappar marknadsandelar. Under 2008 har t.ex. LRF-GRO startat en ekogrupp för att utveckla den ekologiska produktionen.

De konventionella växthusodlarna har minskat sin miljöpåverkan genom minskade koldioxidutsläpp, övergång till biologiskt växtskydd och recirkulering av växtnäring. De ser inga ytterligare miljöfördelar med ekologisk produktion.

Utveckling, information och goda exempel behövs

Många är intresserade att odla ekologiskt men är tveksamma om det fungerar praktiskt och om det blir lönsamt. Man saknar möjligheten att få information från rådgivare och leverantörer av insatsmedel om hur den ekologiska produktionen ska bedrivas och det skapar en osäkerhet. Många upplever också att regelverket försvårar odlingen, när det gäller t.ex. växtskydd, gödsling och utsäde. Höga kostnader för ekologiskt utsäde, varierande utsädeskvalitet och begränsat sortiment är problem inom vissa produktionsgrenar.

Många konventionella trädgårdsodlare befinner sig i övre medelåldern Det kan bidra till att inte fler prövar ekologisk odling. Med få yrkesverksamma år kvar minskar benägenheten att förändra produktionen, speciellt om det upplevs som riskfyllt.

Det behövs fortsatt tillämpad forskning och utveckling om odlingssystem och åtgärder som minskar problem med ogräs och skadegörare och förbättrar växtnäringsförsörjningen. Både potentiella och redan etablerade ekologiska producenter behöver också information och rådgivning kring de metoder som faktiskt finns. De goda exempel som finns på ekonomisk lönsam produktion behöver lyftas fram för att skapa ett intresse. Olika insatser behövs för stora och små odlingsföretag.

Särskilda insatser behövs för att stimulera större konventionella odlare att ställa om till ekologisk odling för att få fram större volymer av kvalitetsprodukter till handel, industri och

storhushåll. Etablerade ekologiska företag behöver också stöd i sin fortsatta utveckling. Särskilda insatser bör riktas mot mindre diversifierade företag om både odling, förädling och marknadsföring. Det behövs också information om hur man utvecklar försäljningen på den lokala marknaden med t.ex. lådprenumerationer.

4 Intervjuundersökning

4.1 Intervjuundersökning bland jordbrukare

I syfte av att få en bild av hur jordbrukarna i praktiken ställer sig till ekologiska produktionsformer har Jordbruksverket gjort en intervjuundersökning bland ett antal jordbrukare. Undersökningen har gjorts vid för att omfatta flera olika produktionsinriktningar. Undersökningen har gjorts bland de jordbrukare som redan har ställt om till ekologisk produktion (enligt KRAVs regelverk) samt de som har konventionell produktion. Syftet med undersökningen har inte varit att utvärdera miljöersättningen och därför har inte frågor ställts specifikt om varför de jordbrukare som inte har certifierad produktion inte valt att certifiera denna. Detta är dock en fråga som kan undersökas vidare. Undersökningen har gjorts som en telefonintervju.

Undersökningen har medvetet gjorts så bred som möjligt för att fånga in ett brett spektrum av jordbruksproduktionen. Antalet jordbrukare inom respektive produktionsinriktning har därför blivit ytterst begränsat. Undersökning kan inte göra anspråk på att vara representativ, då antalet intervjuade lantbrukare och företagare är för få och inte slumpvis utvalda. Det går därför inte att dra några säkra slutsatser av de svar som jordbrukarna lämnat. Den sammanfattning som görs av de svar som samlats in ska därför ses som ögonblicksbilder från enskilda jordbrukare.

I intervjuundersökningen har frågor ställts till jordbrukare med följande driftsinriktning:

- Växtodling med tyngdpunkt på spannmål
- Växtodling med tyngdpunkt på specialgrödor
- Växtodling med tyngdpunkt på grönsaksodling
- Mjölkproduktion
- Nötköttsproduktion
- Grisproduktion
- Lammproduktion

Jordbrukarna har valts ut med ledning av jordbruksrådgivare på Hushållningssällskap och Länsstyrelser. Jordbrukarna som deltagit i undersökningen kommer geografiskt från Skåne, Jönköping, Östergötland, Örebro och Västmanlands län. Totalt har omkring 20 ekologiska och 20 konventionella jordbrukare deltagit i undersökningen. Bortfallet har varit endast någon enstaka jordbrukare som inte haft tid att delta eller inte varit möjlig att kontakta.

Av bilaga 7.2 framgår de frågor som ställts till respektive kategori.

4.1.1 Generella intryck från intervjuundersökningen

Nästan utan undantag har alla tillfrågade jordbrukare varit mycket positiva till att delta i undersökningen. Nästan alla av de tillfrågade har gjort egna analyser för och emot ekologisk produktion. Det gäller såväl för de som redan gått över till ekologisk produktion och de som har konventionell produktion. Det ena eller andra driftsalternativet har inte förkastats utan att man gjort en noggrann genomgång av såväl biologiska- och tekniska faktorer som de ekonomiska förutsättningarna.

Trots att gruppen jordbrukare som ingått varit mycket heterogen både vad gäller driftsinriktning och geografisk belägenheten har flertalet faktorer, för och emot ekologisk produktion, varit förvånansvärt samstämmiga. Det ökar tilltron till de slutsatser som görs från intervjusvaren.

Gårdens naturliga förutsättningar i form av jordart, förhållandet mellan åker/bete och de investeringar som redan finns i form av bl.a. byggnader spelar en mycket stor roll för en övergång till ekologisk produktion. Vissa jordarter som t.ex. styv lera och mulljord uppger flera av de tillfrågade producenterna som mycket svåra att ställa om till ekologisk produktion. Det är svårt att få till stånd en effektiv jordbearbetning i rätt tid och ogräsmängden i marken är stor redan före omläggningen.

Regelverkets utformning idag är också en faktor som har stor betydelse för en övergång till ekologisk produktion. Reglerna lyfts fram av producenterna som svåra att uppfylla och inte användbara i praktiken.

En annan viktig faktor som lyfts fram är intresset hos producenten. Det krävs ett stort engagemang vilket innebär att den kvalificerade arbetsåtgången ökar, t.ex. att bedöma såbädd, ogräsförekomst etc. Det är däremot inte säkert att den totala arbetsförbrukningen ökar.

Flera av de konventionella producenterna har framfört att närproducerat är betydligt viktigare för konsumenterna än ekologisk produktion. En liten andel på marknaden kommer att kunna utgöras av ekologiska livsmedel men den merbetalning som krävs för att uthålligt kunna bedriva produktionen kommer inte att kunna betalas av flertalet av konsumenterna.

4.1.2 Mjölkproduktion

4.1.2.1 Konventionell produktion

De tre konventionella mjölkföretagen som ingick i undersökningen hade mellan 70 och 140 mjölkkor. Växtodlingen var helt inriktad på foderproduktion för djuren. Inget av företagen hade någon gång tidigare drivits ekologiskt.

Skälen till varför man inte valt ekologisk produktion varierar. Det framfördes en hel del praktiska problem. De regler som är kopplade till ekologisk produktion ansågs i en del fall inte ta hänsyn till verkligheten. I det följande ges några exempel: En producent hade uppbundna kor och ville inte investera i ett nytt stall. Ett annat skäl som framfördes var att ogräsproblemen bedömdes bli besvärliga eftersom jordarten inte lämpade sig för mekanisk bearbetning. Även djurhälsan bedömdes kunna bli sämre eftersom långa omställningsperioder för mjölken efter en penicillinbehandling kan innebära att man avstår behandlingar.

Det framfördes även en oro för att foderbehovet inte skulle kunna täckas utan att man skulle tvingas minska djurhållningen. Det ansågs fel att inte utnyttja produktionsresurserna så långt som möjligt.

För att övergå till ekologisk produktion ansågs bl.a. att det krävs ett högre pris på produkterna och ett enklare regelverk. Exempelvis ansågs regelverket svårt att uppfylla bland annat vad gäller kravet på lösgående djur och kravet på betesdrift.

4.1.2.2 Ekologisk produktion

De ekologiska producenterna hade också mellan 70 och 140 mjölkkor. Växtodlingen var i högre grad inriktad på vall jämfört med de konventionella gårdarna. En av mjölkproducenterna är under omställning för tillfället medan de andra gårdarna drivits ekologiskt mer än fem år.

Ekonomiska orsaker angavs som det viktigaste skälet av samtliga företag för att övergå till ekologisk produktion. Det framfördes dock att ovilja mot att använda kemikalier blivit allt viktigare med tiden. Omställningsprocessen angavs inte som något större problem eftersom det inte behövdes investeras i nya byggnader. Växtodlingen var också i stort sett oförändrad jämfört med tidigare. De ändringar som gjorts är att grovfoderandelen i foderstaten har ökat liksom den mekaniska ogräsbearbetningen. Växtnäringsbehovet täcks i stort sett med egen stallgödsel.

Problem som togs upp var bl.a. att djuren inte får parasitbehandlas i förebyggande syfte och att det finns ett visst problem med ogräs. Även regelverket uppfattades som komplicerat, särskilt då reglerna ändrades mitt under omställningsperioden.

Det ekonomiska utfallet var man nöjda med. Vid dagens mjölkpris för konventionell mjölk var dock någon av företagarna inte helt säker på om man skulle ha gjort förändringen.

Samtliga företag avsåg att fortsätta med ekologisk produktion. Ett varaktigt högt pris för den konventionella mjölken skulle dock kunna vara ett viktigt skäl att upphöra med ekologisk produktion.

4.1.3 Nötkött

4.1.3.1 Konventionell produktion

De konventionella nötköttsföretagen i undersökningen omfattade två dikoföretag och ett företag med uppfödning av tjurar. Växtodlingen var helt inriktad mot egen foderproduktion. Företagen har inte drivits ekologiskt tidigare.

Det viktigaste skälet till att inte övergå till ekologisk produktion var att djurantalet måste dras ner för att klara foderförsörjningen. I något fall bedömde man att djurantalet skulle halveras. Även ombyggnation av byggnader krävdes i något fall då man hade djuren på spaltgolv.

För att övergå till ekologisk produktion ansåg samtliga att priset måste vara högre och att avsättningen måste säkras under en längre period, gärna en prisgaranti för tio år. Även mer kunskap om ekologisk produktion efterfrågades.

4.1.3.2 Ekologisk produktion

De ekologiska köttproducenterna utgjordes av tre dikoproducenter. Två av företagen hade omkring 20 kor medan det tredje företaget hade mer än 100 kor. De både mindre företagen födde upp tjurkalvarna till slakt medan det större företaget sålde tjurkalvarna, däremot föder man upp de kvigkalvar som inte gick till rekrytering till slakt. Växtodlingen på samtliga företag var till största delen inriktad mot foderproduktion för den egna djurproduktionen. På två av företagen upptog vall mer än hälften av åkerarealen. Ett företag hade viss produktion av avsaluprodukter. Ett av företagen hade drivits ekologiskt i mer än femton år medan de andra båda drivits ekologiskt i 5-10 år.

Skälen till att ställa om till ekologisk produktion varierar mellan företagen. I något fall anges ett allmänt miljöintresse som det viktigaste skälet, ett annat företag uppger att en granne påverkade. Även ekonomiska orsaker har påverkat att starta ekologisk produktion. Ett företag ställdes inför att utöka verksamheten eller hitta en nischverksamhet på den befintliga arealen och valde då att starta ekologisk produktion.

Samtliga företag svarade att kunskaper om ekologisk produktion inhämtats genom särskilda ekologiska rådgivare på bl.a. Länsstyrelser och Hushållningssällskap. Även grannar har varit till hjälp som ”bollplank”.

Samtliga företag har ändrat växtodlingen på så sätt att vallodlingen ökat medan spannmålsodlingen har minskat. Djurskötseln har inte påverkats nämnvärt. Ett företag övergick från mjölkproduktion till dikoproduktion i samband med övergången till ekologisk odling.

Tillförsel av växtnäring uppges vara ett ganska litet problem. Ett företag köper inte alls in någon växtnäring medan de båda andra företagen köper en del godkända gödselmedel.

Ogräs upplevs inte som något problem på ett av företagen, ett företag har hittills inte sett några problem men anser att man måste vara mycket observant på ogräsproblemet.

Det ekonomiska utfallet just nu upplevs som relativt bra av samtliga. Det framförs dock att det är tufft under omläggningsperioden och att det är stora variationer.

Samtliga företag avser att fortsätta med ekologisk produktion. Försämrad lönsamhet är det viktigaste skälet till att sluta med ekologisk produktion men en av producenterna säger att denne ogärna vill sluta eftersom han byggt upp marken för ekologisk produktion och det tar tid att återgå på nytt. Inte något av företagen kan hävda att man påverkat sina grannar till att starta ekologisk produktion.

4.1.4 Växtodling

4.1.4.1 Konventionell odling

Av de konventionella företagen som ingick i undersökningen var ett företag delvis ekologiskt och den intervju som gjordes handlade därför mest om den del av gården som drevs ekologiskt.

De konventionella spannmålsföretagen som ingick i enkäten är inriktade mot främst spannmål och oljeväxter. På företaget i södra Sverige odlas även sockerbetor. På två av företagen finns en relativt stor areal med salix.

Ett företag angav att det saknades naturliga förutsättningar för ekologisk odling eftersom jordarten, mulljord, var svår att ställa om. Ett annat företag hade inriktat sig mot annan verksamhet, hästar, och växtodlingen sköttes till stor del av en granne som bedrev konventionell växtodling. Det var därför svårt att använda ekologiska skötselmetoder då grannföretaget inte gjorde detta.

Som skäl för att ställa om angavs bl.a. att det vid en större förändring av företaget skulle kunna vara aktuellt att pröva ekologisk produktion tillsammans med andra alternativ, t.ex. djurhållning. Även försämrad lönsamhet i nuvarande produktion angavs som skäl för omställning.

4.1.4.2 Ekologisk odling

Fyra ekologiska växtodlingsföretag ingick i undersökningen, ett av företagen hade även konventionell odling. Arealen på de företag som drevs ekologiskt i sin helhet uppgick till 150-200 hektar. Växtföljderna som användes på dessa företag var betydligt mer omväxlande än på de konventionella företagen. Tre av fyra företag använde gröngödsling. Vårvete, raps, ärter och fröklöver var de vanligast förekommande grödorna. Andelen spannmål i växtföljden uppgick till maximalt 50 procent.

Ett företag ställdes om till ekologisk odling redan 1985, övriga företag har odlat ekologiskt mellan fem och tio år. Flertalet valde att ställa om under en övergångsperiod på ca fem år.

Orsakerna till att starta ekologisk produktion varierar bland de tillfrågade företagen. För de företag som ställde om först anges ekonomiska orsaker som mindre viktiga jämfört med de som ställt om under senare år. Bland de företag som ställde om först anges ofta miljöskäl som huvudskäl. Av de företag från södra Sverige som ingick i undersökningen angavs att möjligheten till ekologisk sockerbetsodling var ett viktigt skäl. När denna möjlighet försvann försämrades lönsamheten enligt odlarna. I något fall gavs möjlighet att ersätta sockerbetsodlingen med grönsaksodling.

Kunskap om ekologisk produktion har oftast inhämtats från rådgivare. Utbudet av kurser var dock begränsat när de första företagen ställde om sin produktion. Någon jordbrukare svarade att denne utnyttjat äldre litteratur för att inhämta kunskap om bl.a. växtföljder.

Ogräs är genomgående det svåraste problemet att lösa. Det är särskilt fleråriga ogräs som tistlar och kvickrot som är svåra att hålla tillbaka. Ettåriga ogräs upplevs inte som något problem. Vårplöjning, upprepade jordbearbetningar, hackrensning och en anpassad växtföljd är de medel som används. En del framför att ogrästrycket har ökat över tiden.

Växtnäringen är i allmänhet ett mindre problem. En del köper in stallgödsel och andra tillåtna preparat.

Det ekonomiska utfallet är bra för de flesta företag även om resultatet varierar. Bortfallet av sockerbetsodlingen har dock påverkat det ekonomiska resultatet negativt. Det framförs att kollegor har slutat med ekologisk odling just av detta skäl.

Samtliga av de intervjuade avser att fortsätta med ekologisk odling. Det främsta skälet till att åter börja med konventionell odling är försämrad ekonomi. De flesta anser dock att det måste finnas mycket starka skäl mot ekologisk odling för att upphöra med driftsformen.

De flesta har inte aktivt påverkat sina grannar att starta ekologisk odling men anser inte att det finns något motstånd mot ekologisk odling och flera av grannarna är intresserade.

4.1.5 Potatis- och grönsaksodling

Majoriteten av de företag som ingick i undersökning hade både ekologisk odling av potatis och grönsaker och var således inte specialiserade på det ena eller det andra. Därför har de slagits samman i denna del eftersom det är svårt att skilja synpunkterna åt.

4.1.5.1 Konventionell odling

I undersökningen ingick en konventionell producent av potatis och morötter. Potatis- och morotsproduktionen utgjorde ca tre fjärdedelar av företagets omsättning och därutöver odlades spannmål.

Ett av skälen till att inte övergå till ekologisk produktion angavs vara att det saknades naturliga förutsättningar eftersom jordarten, mulljord, är svår att ställa om. Ekologiskt jordbruk anses inte heller vara hållbart växtnäringsmässigt. Bladmögel och ogräs är svårt att få bukt med. Dessutom talar merarbetet i ekologisk produktion i form av handrensning och mer plöjning emot att lägga om produktionen.

Som skäl till att ställa om till ekologisk produktion angavs bland annat väsentligt ändrade prisförhållanden jämfört med konventionell produktion.

4.1.5.2 Ekologisk odling

De ekologiska företagen som ingick i undersökningen var främst inriktade på potatis, morötter, lök, kål, bönor, palsternacka m.m. Potatis utgjorde den största delen av den

ekologiska odlingen för samtliga företag. Två av företagen var delvis ekologiska då spannmål/oljeväxter odlas konventionellt medan potatis och grönsaker odlas ekologiskt. Sammanlagd ekologisk areal för företagen uppgick till ca 109 hektar.

Samtliga företag ställde om till ekologisk produktion tidigt, ett redan 1990 och de två andra har drivits ekologiskt i mer än tio år. För två av företagen tog omställningen 5 respektive 7 år.

Orsakerna till att övergå till ekologisk produktion varierar bland de tillfrågade företagen. Ekonomiska orsaker samt miljö- och hälsoaspekter anges vara huvudskälen till att företagen ställde om.

Kunskap om ekologisk produktion har till stor del inhämtats på egen hand; självstudier och samtal med andra ekologiska producenter. Här förekommer delade meningar om rådgivarnas insats. Någon jordbrukare svarade att rådgivarna inte varit till någon hjälp medan någon svarade att rådgivarna har varit en fantastisk hjälp under omställningsskedet.

Samtliga jordbrukare tycker att allt är svårare i ekologisk produktion jämfört med konventionell. Det genomgående svåraste problemet att lösa är ogräset. Det är framförallt fleråriga ogräs som kvickrot och tistlar som är svåra att hålla tillbaka. Detta innebär merarbete ute på fälten både i form av fler plöjningar och handrensning. Växtnäringen upplevs också som ett problem. Dåliga potatissorter och problem med bladmögel upplevs som ett stort problem i de ekologiska potatisodlingarna. Dessutom uppfattas pappersarbetet som medföljer ekologisk odling som mer komplicerat än tidigare.

Att inte behöva bespruta potatisen och grönsakerna är det som blivit lättare efter omställningen till ekologisk produktion.

Det ekonomiska resultatet har varierat betydligt mellan de olika företagen. Majoriteten av de tillfrågade är dock nöjda med lönsamheten och anser att det är roligare att arbeta nu när efterfrågan ökat. Någon jordbrukare svarade att denne upphört med ekologisk odling något år på grund av dålig lönsamhet, men startat upp igen. Då det ekonomiska resultatet varierat har miljöersättningen för ekologisk produktion varit viktigt.

Samtliga av de intervjuade avser att fortsätta med ekologisk odling. Den främsta orsaken till att återgå till konventionell odling är försämrad lönsamhet och om ogräsproblemen blir ohanterliga.

De flesta kan inte tänka sig att rekommendera sina grannar att odla ekologiskt, dels på grund av att det finns ett ointresse i bygden, dels på grund av att hålla nere antalet producenter vilket medför ökade priser. De instämmer dock alla i att ekologisk produktion är ett beslut var och en måste komma fram till eftersom det kräver en hel del merarbete.

4.1.6 Lammproduktion

4.1.6.1 Konventionell produktion

De konventionella lammköttsföretagen som ingick i undersökningen hade en produktion på 50-500 tackor per år. Företagen var helt konventionella förutom ett som hade lite ekologisk vall. Ett annat företag hade tidigare haft ekologisk vall.

Ett skäl till att inte övergå till ekologisk produktion som poängterades av alla företag var djurhälsa. Den rutinmässiga avmaskningen och att inte ge fåren kraftfoder anses minska avkastningen och göra djuren svagare. Ett krångligt och osmidigt regelverk ansågs också vara ett starkt skäl till att inte lägga om produktionen. Reglerna är svåra att uppfylla i praktiken. Särskilt uttrycktes otydligheten mellan EUs regler för ekologisk produktion och KRAVs regler. Ytterligare ett skäl som nämndes var markbristen.

För att övergå till ekologisk produktion ansåg majoriteten att lönsamheten måste bli bättre och att efterfrågan på ekologiska lamm måste bli större.

4.1.6.2 Ekologisk produktion

Tre ekologiska lammföretag ingick i enkätundersökningen, två av företagen bedrev även ekologisk växtodling.

Två av företagen startade lammproduktionen i samband med nystart och har således inte bedrivit konventionell produktion tidigare. Företagen har bedrivit ekologisk lammuppfödning i ca tio år. Det tredje företaget valde att ställa om lammproduktionen under en femårsperiod.

Skälet till att lägga om eller starta upp ekologisk produktion för de två företag som bedriver växtodling jämsides med lammproduktion är hanteringen av bekämpningsmedel. Miljöskälen är även viktiga här dvs. gifternas påverkan på miljön. Att lammproduktionen blev ekologisk var ett naturligt steg då växtodlingen bedrevs ekologiskt. Den ekonomiska aspekten anges som skäl för samtliga.

Kunskap om ekologisk produktion har ofta inhämtats från rådgivare och kurser anordnade av dessa. Dessutom nämns att självstudier varit viktiga samt information från utländska rådgivare.

Avmaskningen nämns som det största problemet att lösa. Det betonas dock att problemet inte är svårhanterligt i den bemärkelsen att det kan lösas genom att planera längre i förtid än tidigare. För de två nystartade företagen finns inget att jämföra med sedan tidigare, de ser dock inga stora problem med att bedriva ekologisk lammproduktion.

Det ekonomiska utfallet är som förväntat för samtliga företag. För något företag har samarbetet med Scan fungerat bra med kontrakt om leverans av ekologiska får. För ett annat företag har det varit problem att få Scan ta emot ekologiska lamm och de har därför fått slaktas konventionellt vilket gett mindre betalt.

Majoriteten av de intervjuade avser att fortsätta med ekologisk lammproduktion och ser ingen anledning att övergå till konventionell. Någon svarade dock att det är osäkert om produktionen kommer att fortsätta vara ekologisk eftersom det krävs mer mark om besättningen ska utökas framöver. Skälen till att övergå till konventionell produktion anges vara markfrågan och den ekonomiska lönsamheten. Någon svarade att det inte finns något skäl som i dagsläget kan få denne att upphöra med ekologisk lammproduktion.

Någon har aktivt påverkat sina grannar medan någon inte kan tänka sig att rekommendera produktionsformen vidare på grund av krångligt regelsystem där reglerna är svåra att uppfylla.

4.1.7 Grisproduktion

4.1.7.1 Konventionell produktion

Grisproduktionen bedrivs av de företag som ingick i undersökningen helt konventionellt och produktionen är integrerad. Företagen hade mellan 250-350 suggor. Företagen driver förutom grisproduktionen konventionell växtodling inriktad på foderproduktion.

Samtliga angav att det största skälet till att inte lägga om till ekologisk produktion är att de byggnader som finns på gården idag inte är godkända för ekologisk produktion. Någon svarade att det är svårt att driva ekologisk grisproduktion dels för att produktionen måste ske i mindre grupper dels för att det krävs enorma arealer. Regelverket anses därav hindra en omställning till ekologisk produktion eftersom reglerna anses svåra att uppfylla.

Ett skäl till att ställa om produktionen är om regelverket godkänner inomhusvistelse för grisar i moderna byggnader. Någon svarade att om regelverket förbjuder konventionell produktion först då kan det bli aktuellt att ställa om produktionen.

4.1.7.2 Ekologisk produktion

Av de företag som ingick i intervjuundersökningen var produktionen antingen integrerad eller inriktad på smågrisproduktion. Företagen hade mellan 50-100 suggor i produktion. Förutom grisproduktionen fanns inom företagen även växtodling för foderproduktion. Något av företagen hade både ekologisk och konventionell växtodling idag. Grisproduktionen har drivits ekologisk i ett till åtta år.

Ekonomiska orsaker angavs som det viktigaste skälet av samtliga företag för att övergå till ekologisk produktion.

Samtliga svarade att den ekologiska grisproduktionen är svårare än konventionell. Regelverket uppfattas som komplicerat dvs. svårt att uppfylla vad gäller digivningsperioder, vilket medfört att omlöpningarna har blivit fler. Rekrytering av suggor har blivit mer komplicerat. Merarbete inom produktionen betonas.

På frågan om det ekonomiska utfallet blivit som man tänkt sig varierade svaren. Någon svarade att man inte var nöjd med det ekonomiska resultatet och någon svarade att lönsamheten förbättrats.

Samtliga företag avsåg att fortsätta med ekologisk produktion. En sämre prisbild för ekologiskt griskött är det skäl som skulle få producenterna att övergå till konventionell produktion igen.

Samtliga företag kan tänka sig att rekommendera ekologisk produktion till grannar osv.

4.2 Intervjuundersökning bland rådgivare

Av samma anledning som intervjuundersökningen bland jordbrukarna har Jordbruksverket även gjort undersökning bland rådgivare. Undersökningen omfattar fem rådgivare som är specialiserade på ekologisk produktion och fem ”allmänna” rådgivare. Rådgivarna är inriktade mot både växtodling och animalieproduktion och är geografiskt spridda över landet. Undersökningen har genomförts som en telefonintervju, frågorna framgår av bilaga 7.2.3.

Inriktning	**Rådgivare specialiserade på ekologisk produktion**	**Allmänna rådgivare**
Allmän		
Husdjur	1 st	3 st
Växtodling	4 st	2 st
Trädgård		

4.2.1 Allmänna rådgivare

Bland de rådgivare som inte är specialiserade på ekologisk rådgivning har man i allmänhet få ekologiska producenter som kunder. I något fall har man haft ekologiska odlare tidigare men dessa har övergått till konventionell produktion på nytt.

Som skäl för att övergå till ekologisk odling anger de flesta rådgivare att det är ekonomiska orsaker. Tidigare var det oftare miljöskäl som angavs som skäl. Låga priser på mjölk och spannmål under inledningen av 2000-talet har varit en viktig orsak för jordbrukarna att övergå

till ekologisk produktion. I något fall angavs att jordbrukarna vill minska arbetsbelastningen på företaget och därför utnyttjades en maximal andel av arealen som gröngödslingsträda.

De största problemen med ekologisk odling som lyftes fram var brist på areal, lägre avkastning och problem att finna en fungerande växtföljd. Även brist på tid för att utföra en tillräcklig mekanisk bearbetning samt bristande engagemang angavs som skäl. Dikoproduktion är exempel på en produktionsgren som anses vara förhållandevis enkel att ställa om.

Skälen för att inte övergå till ekologisk produktion är främst rädsla för ett sämre ekonomiskt resultat och ett krångligt regelverk. Även skäl som att man inte ser några miljöfördelar i den ekologiska produktionen framfördes.

4.2.2 Rådgivare specialiserade på ekologisk produktion

Bland de rådgivare som arbetar med ekologisk produktion som ingick i intervjuundersökningen var majoriteten inriktad på växtodling, endast en på husdjur.

Som skäl för att övergå till ekologisk odling anger de flesta rådgivare ekonomiska orsaker. Prisbilden för ekologiska produkter har varit och är idag ett skäl till att fler jordbrukare lägger om till ekologisk produktion. Dessutom nämns den slopade hanteringen av bekämpningsmedel som en betydande orsak. Intresse och utmaning att prova något nytt anges också som starka skäl.

När jordbrukarna väl har bestämt sig att lägga om till ekologisk produktion brukar omläggningen vanligtvis gå fort. Övergången från konventionell produktion till ekologisk produktion kan ske både etappvis (3-5 år), eller med en gång (2 år). Exempelvis har omställningen till ekologisk mjölkproduktionen gått fort. Det finns dock många som väljer att inte ställa om produktionen helt till ekologisk utan väljer att driva vissa delar ekologiskt och andra konventionellt.

De största problemen med ekologisk odling angavs framförallt vara ogräsproblematiken. Det har varit svårt att få bukt med flerårigt ogräs. Ytterligare problem som lyftes fram var problem med näringsförsörjningen till jordarna, parasiter samt långa avstånd till mottagningsplatser för ekologisk skörd. Regelverket uppfattas också ofta som ett problem med regler som är svåra att uppfylla både vad gäller växtodling och animalieproduktion.

Det som gått bättre efter omställningen till ekologisk produktion än förväntat bland jordbrukarna är enligt rådgivarna framförallt gödslingen.

Som skäl för att inte ställa om till ekologisk produktion angavs vara framförallt tradition, det är således enkelt att arbeta på det sätt man alltid gjort, man vet hur det egna företaget fungerar. Ytterligare ett starkt skäl anges vara attitydfrågan dvs. det finns ett tydligt motstånd mot ekologisk produktion bland konventionella jordbrukare idag. Dessutom anges det ofta vara en social fråga, att börja odla ekologiskt innebär ofta att man ställer sig utanför normen som råder i bygden (om det inte finns fler i närheten med ekologisk produktion). Ytterligare skäl för att inte ställa om är att det är svårare att odla ekologiskt; fler regler, merarbete, djurhälsoaspekter samt balans areal och djurtäthet. Den goda lönsamheten inom konventionell produktion idag lyftes också fram.

På frågan om de vanligaste skälen till att byta tillbaka från ekologisk till konventionell odling svarade majoriteten rådgivare att de endast haft någon enstaka jordbrukare som bytt tillbaka. Då har det främst varit ogräsproblematiken, samarbetssvårigheter i bygden med konventionella växtodlare vad gäller gemensam tork- och lagringsplats samt parasitproblem som varit de vanligaste skälen.

5 Slutsatser

Det senaste årets stigande världsmarknadspriser på jordbruksprodukter har medfört prisstegringar för såväl ekologiska som konventionella jordbruksprodukter. **Priset** för ekologiskt producerade jordbruksprodukter har varit och är betydligt högre än för konventionellt producerade produkter. Det i högre grad ökande priset för ekologiska produkter kan ses som en konsekvens av den starka efterfrågan som finns på marknaden idag.

De produktionsgrenar där omställningen till ekologisk produktion är svårare är också de där prisskillnaden i procent mellan ekologiskt och konventionellt producerade produkter är som störst. För vegetabilieprodukter är det framförallt växthusodlade produkter och grönsaker odlade på friland där prisskillnaden är som störst. För växthusodlad gurka är priset på ekologiskt odlad dubbelt så högt som för konventionellt odlad, men volymerna i handeln har hitintills varit små. Prisskillnaden är också högre för oljeväxter än för spannmål vilket kan förklaras med att bekämpningen av skadedjur och ogräs kräver mer åtgärder. På det animaliska området är det framförallt priserna på ägg och griskött där skillnaderna är som störst. För att lägga om till ekologisk produktion krävs för dessa två sektorer oftast nya investeringar i form av byggnader med möjlighet till utomhusvistelse m.m. Däremot är prisskillnaden som lägst vad gäller lamm och ungnöt. För att lägga om till ekologisk produktion för dessa två produktionsgrenar krävs inte investeringar i den grad som för grisar och höns. De metoder som används i konventionell nötkötts- och lammproduktion skiljer sig förhållandevis lite jämfört med den ekologiska.

För produkter där det finns ett stort underskott på marknaden av ekologiska produkter är det lättare att höja priset mot konsument. Hur mycket det går att höja producentpriset beror bland annat på konkurrensen från importerade produkter, vilken betalningsvilja det finns hos konsumenterna samt mellanhandelns vilja och förmåga att höja priserna. En nackdel med den förhållandevis begränsade marknaden som finns för ekologiska produkter är att priserna varierar betydligt mera än för de konventionella produkterna. Redan vid små obalanser på marknaden kan det uppstå stora prissvängningar. Ett bra exempel på detta är ekologisk potatis, där merbetalningen de senaste fem åren har varierat mellan 0,30 och 3,60 kr/kg.

Lönsamhetsanalyserna som gjorts i rapporten baseras på typgårdar. Beräkningarna visar att lönsamheten är betydligt bättre i ekologisk växtodling jämfört med den konventionella uttryckt i kronor per hektar. Lägre avkastning i den ekologiska produktionen uppvägs av högre pris och lägre kostnader. Miljöersättningen till den ekologiska produktionen bidrar till att förbättra lönsamheten. Även vid en jämförelse mellan de ekologiska och konventionella mjölkgårdarna får de ekologiska gårdarna den bästa lönsamheten. Den ekologiska mjölkproduktionen gynnas av högre avräkningspris men har lägre avkastning. Under det senaste året har prisskillnaden mellan ekologisk och konventionell mjölk ökat. Foderkostnaderna för den ekologiska produktionen är högre eftersom det går åt en större areal. Lägre avkastning gör dock att foderbehovet är mindre i den ekologiska produktionen. Intäkterna för de ekologiska mjölkgårdarna blir större än för de konventionella även om miljöersättningen räknas bort.

Lönsamheten i växthusodling varierar mycket beroende på avkastningsnivå, arbetsprestation, bränsle för uppvärmning, teknisk standard och priser. Enligt den analys som gjorts skulle den ekologiska produktionen av tomat kunna ge ett överskott jämfört med konventionell produktion uttryckt i kronor per kilo. Det varierande skörderesultatet i praktiken gör att den ekologiska produktionen är betydligt mer riskfylld än den konventionella. De högre produktionskostnaderna för ekologisk gurka täcks däremot inte upp av det högre priset.

De analyser som gjorts av grönsaker odlade på friland tyder på att ekologisk odling ger inget eller litet överskott uttryckt i kronor per kilo. Lönsamheten i ekologisk odling förutsätter således högre produktpriser, både för att täcka de högre odlingskostnaderna och för att täcka den ofta ökade risken för skördebortfall, jämfört med konventionell odling. Detsamma gäller för ekologisk potatisodling. Miljöersättningen till ekologisk produktion har liten betydelse för lönsamhet och pris i odlingen av grönsaker på friland.

Orsakerna till varför den ekologiska produktionen i Sverige inte ökar tillräckligt och kan möta den inhemska efterfrågan idag är inte en enda utan det finns många orsaker till denna utveckling.

Dels kan det vara så att den certifierade produktionen faktiskt ökar – uppgifter från KRAV om ökande arealer och djur under omställning tyder på detta. Ökningen sker dock sannolikt inte tillräckligt snabbt för att möta efterfrågan på marknaden och heller inte jämnt för olika produkter. Om man snabbt vill öka tillgången på ekologiska produkter på den svenska marknaden bör åtgärder i första hand inriktas på de jordbrukare som har ekologisk produktion men som valt att inte certifiera denna. Dels är ett beslut om omläggning en långsiktig satsning, som beroende på förutsättningarna för det enskilda företaget kan kräva omfattande investeringar, och beslutet bör därför baseras på en långsiktigt stabil efterfrågan på marknaden och en bedömd långsiktig lönsamhet. De starka signalerna om ökad efterfrågan vi ser nu är fortfarande ganska färska. För bara några år sedan stod mjölkproducenter i kö för att lägga om sin produktion, men kunde då inte garanteras merbetalningen för ekologisk mjölk eftersom marknaden vid det tillfället bedömdes som mättad. Som framgått av lönsamhetsanalyserna är det också mycket skiftande lönsamhet för olika ekologiska produktionsgrenar, samtidigt som såväl omställningskostnader som risker varierar med såväl produktionsinriktning som det enskilda företagets förutsättningar.

Den intervjuundersökning som Jordbruksverket genomfört kan inte göra anspråk på att vara representativ, då antalet intervjuade lantbrukare och företagare är för få och inte slumpvis utvalda. Det framkommer ändå en del intressant information ifrån dessa. Inte förvånande ser konventionella lantbrukare generellt fler problem och hinder för omläggning än de som är ekologiska producenter sedan flera år.

Den orsaksanalys Jordbruksverket gjort visar på att det finns flera hinder eller starka skäl till att inte lägga om till ekologisk produktion bland konventionella jordbrukare. Vissa hinder är starkare än andra men samtliga är viktiga att beakta och i detta hänseende av stor vikt för den enskilde producenten. En producent strävar efter att så långt det är möjligt minimera risker i sin verksamhet. Att övergå från konventionell produktion, en välkänd metod, till ekologisk produktion får effekter som kan upplevas som risker och hinder för jordbrukaren. De viktigaste hindren utifrån den analys Jordbruksverket gjort presenteras nedan;

- **Naturliga förutsättningar** i form av produktionsinriktning, jordart, förhållandet mellan åker/bete och de investeringar som redan finns i form av bl.a. byggnader spelar en mycket stor roll för en övergång till ekologisk produktion. De produktionsinriktningar som har lättast biologiskt att ställa om hela företaget till ekologisk produktion är mjölk- eller köttproduktion med ett stort inslag av vall, t ex företag med mjölkkor, dikor eller får. Jordarten har betydelse för såväl ogrästrycket som förutsättningarna att bekämpa ogräsen mekaniskt genom exempelvis ogräsharvning. Den har också betydelse för möjligheten att sprida stallgödsel eller annan godkänd gödsel vid för grödan optimal tid. Såväl jordart som tillgången på betesmark kan också vara viktig för själva djurhållningen. Högre krav på utevistelse för ekologiska djur ställer ytterligare krav på bärigheten på marker och att tillräckligt med betesmark finns tillgänglig inom rimliga avstånd och med tillfredsställande arrondering. Om befintliga byggnader lätt kan anpassas till ekologisk produktion eller om omfattande investeringar krävs

kan också vara avgörande för om den enskilde lantbrukaren väljer att ställa om. För ett större investeringsbeslut kan också brukarens ålder eller om det finns någon som är intresserad att ta över att spela roll.

- **Ogräs och skadegörare** anges av de intervjuade ekologiska odlarna som det svåraste att hantera inom såväl växtodlingen som den fältmässiga trädgårdsodlingen. Det är framför allt de fleråriga ogräsen som kan vara svåra att bemästra. Detta kan i praktiken innebära merarbete ute på fälten i form av exempelvis handrensning. Tillgång till säsongsarbetskraft för detta arbete kan vara en begränsande faktor. Det är även något som avskräcker konventionella producenter från att ställa om. Även växtnäringsförsörjningen uppges som ett hinder av flera konventionella lantbrukare. De intervjuade ekologiska producenterna har dock på olika sätt löst sin växtnäringsförsörjning och ser inte detta som något stort bekymmer.

- Att **avkastningsnivåerna** blir lägre och tenderar att variera mer i ekologisk odling och att skörden till och med kan utebli vissa år är en risk som många jordbrukare inte är villiga att ta. Miljöersättningen för ekologisk produktion kan ses som en riskpremie i detta sammanhang, men i kapital- och arbetsintensiva kulturer som potatis och grönsaker spelar denna en mindre roll. Här blir en stabil avsättning och en tillräcklig merbetalning viktigare och måste även generera ett överskott som täcker inkomstbortfall de år skörden slår fel.

Dessutom finns det problem med omställningen från konventionell produktion till ekologisk produktion som måste beaktas. I samband med omställningen kan jordbrukaren få en svacka i produktionen. Det tar tid att lära sig den nya tekniken vilket kan leda till större minskning i avkastningsnivån än förväntat. Det kan krävas nya investeringar i form av maskiner, arbetskraft och byggnader. Omställningsperioden gör dessutom att det tar tid innan företagets produkter är godkända att säljas som ekologiska och under denna tid uppvägs inte risker och ökade kostnader med någon merbetalning. Ovanstående faktorer ses som ett hinder att lägga om till ekologisk produktion eftersom företagets intäkter oftast minskar under omläggningsperioden. Miljöersättningen betalas dock ut även under karenstiden, utom för växthusodling där miljöersättning saknas helt.

- **Regelverket** som det är utformat nu anges också som ett skäl till att inte övergå till ekologisk produktion. Regler gällande avmaskningar, utomhusvistelser och omställningsperioder uppfattas av många konventionella producenter som svåra att uppfylla och inte fungerande i praktiken.

- **Lönsamhetsförbättring** är idag ett starkt argument för att övergå till ekologisk produktion, det måste på sikt finnas en lönsamhet för att ställa om produktionen. Dagens höga priser för konventionella jordbruksprodukter bidrar dock till att flertalet konventionella jordbrukare är nöjda och därmed överväger de inte en omställning.

- **Attityder** anser många ekologiska producenter att det finns bland konventionella producenter som negativt påverkar omställningen till ekologisk produktion där denna ses som en ”bakåtsträvande” produktionsmetod. Dessutom uppfattas den ekologiska produktionsmetoden leva och upprätthållas genom bidrag till ekologisk produktion. Ekologisk produktion kräver annan och i många delar större kunskap och mer långsiktig planering, eftersom man i första hand måste förlita sig på förebyggande åtgärder för att hantera ogräs växtnäringsförsörjning och sjukdomar. Den mentala omställningen hos den enskilde lantbrukaren i sättet att planera och sköta sin verksamhet blir därför också av stor vikt.

- **Intresse och miljöhänsyn** var de främsta argumenten för de ekologiska jordbrukare som lade om sin produktion för tio år sedan. Denna bild har förändrats och de intervjuade jordbrukare som lagt om produktionen de senaste åren sätter de ekonomiska faktorerna i främsta rummet.

Sammanfattningsvis betyder det enskilda företagets förutsättningar väldigt mycket. Om gården saknar de naturliga förutsättningarna och omläggningen innebär stora investeringar hindrar detta en omläggning. De intervjuade ekologiska lantbrukarna har alla haft naturliga förutsättningar eller i tillräcklig grad lyckats anpassa dessa till en fungerande produktion. Därtill är den enskilde lantbrukarens intresse och engagemang mycket viktigt. Flera av de intervjuade ekologiska lantbrukarna uppgav att det var viktigt med kunskap och att de såg det som en utmaning att klara av ogräs m.m. utan kemiska bekämpningsmedel. Vissa såg det också som stimulerande att möta sina kunder vid direktförsäljning av grönsaker, även om det krävde mycket tid och arbete med denna försäljning.

Att kalkylerna visar på att lönsamheten i många fall är god i ekologisk produktion och i vissa fall bättre än för konventionell produktion behöver inte innebära att fler jordbrukare i Sverige idag överväger att ställa om till ekologisk produktion. Detsamma gäller för dagens prisläge, där merbetalningen för flera produkter ökat i förhållande till priserna på konventionellt producerade jordbruksprodukter. Det är fler faktorer än lönsamhet och höga priser som är viktiga för att fler jordbrukare ska ställa om till ekologisk produktion samt att de ekologiska producenterna ska fortsätta producera ekologiskt. Gårdens naturliga förutsättningar och de investeringar som redan gjorts i kombination med ett stort engagemang hos jordbrukaren är pusselbitar som måste falla på plats samtidigt för att en övergång till ekologisk odling ska ske.

6 Källförteckning

Ascard, J.; Håkansson, B. & Söderlind, M. 2008. Ekonomi i ekologisk odling av grönsaker på friland. I: Ascard, J. & Bunnvik (red.). *Ekologisk odling av grönsaker på friland.* Kurspärm. Jordbruksverket. (Publiceras i juli 2008)

Aktionsplan 2010 – För en ökad ekologisk konsumtion och produktion. Ekologiskt Forum.

Ekokött, *Slaktkropparnas kvalitet i ekologisk uppfödning 2001-2005 – en sammanställning av slaktresultat för ekologiskt uppfödda ungnöt, kalvar, lamm och svin.*

Ekologiska Lantbrukarna, *Växande marknad – försäljning, volymer och trender för ekologisk mat,* 2007

Ekologiska Lantbrukarna, *Ekologiskt Lantbruk (KRAV-slakten),* 9/2006

Ekologiska Lantbrukarna, *Ekologiskt Lantbruk,* Nr 3, april 2008

Ekologiska Lantbrukarna, *Eko-frukt – Hur får vi mer svensk frukt?* Ekologiskt Lantbruk 6/2005

Fast, M. 2003. *Kalkyler 2003 - ekologiskt odlade köksväxter och bär*. Länsstyrelsen Östergötland, Linköping.

George, E. & Eghbal, R. (red.). 2003, *Ökologischer Gemüsebau,* Bioland Verlags GmbH. Mainz. ISBN 3-934239-14-5

Hushållningssällskapet, Kristianstad, *Ekonomisk utvärdering av konventionella och ekologiska odlingsformer baserat på resultat från försöksprojektet "Miljövänliga och uthålliga odlingsformer" inom Skåne Län 2003-2005,* Sara Löfvendahl, Ingemar Henningsson, Ingemar Larsson

Håkansson, B. & Winter, C. 2007. Ekonomi - ekologisk odling i växthus. I: Winter, C. & Bunnvik, C. (red.) 2008. Ekologisk odling i växthus. Kurspärm Jordbruksverket.

Jordbruksverket, *Marknadsöversikt – vegetabilier,* Rapport 2005:22

Jordbruksverket, *Marknadsöversikt – animalier,* Rapport 2006:35

Jordbruksverket, *Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden – Jordbruksmarkens användning 2007,* JO 10 SM 0801.

Jordbruksverket, *Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden – Jordbruksmarkens användning 2007,* JO 10 SM 0702.

Jordbruksverket, *Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden – normskördar för skördeområden, län och riket 2007,* JO 15 SM 0701

Jordbruksverket, *Sveriges officiella statistik, statistiska meddelanden – Skörd av potatis,* JO 17 SM 0701.

Konsumentverket, *Ekologisk potatis,* Handla ekologiskt 2, 2002

Lampkin, N.; Measures, M. & Padel, S. (red.) 2006. *2007 Organic Farm Management Handbook.* 7th Edition. University of Wales, Aberystwith. ISSN 1354-3768 (www.organic.aber.ac.uk)

LRF Konsult, *Jämförelsetal och lönsamhet 2003*. Studie av KRAV-certifierade gårdar i LRF Konsults datalager av Helle Reeder LRF Konsult Nyköping 2004

Mithöfer, D. 2003, *Kalkulationsprogramm und Daten für Planung und Kontrolle im ökologischen Gemüsebau,* Arbeitskreis Betriebswirtschaft im Gartenbau e.V. Hannover.

Regeringens skrivelse 2005/06:88, *Ekologisk produktion och konsumtion – mål och inriktning till 2010,* Stockholm 16 mars 2006

SLI, *Ekologiskt jordbruk – lönsamt för jordbrukaren?* Skrift 2003:5 av Håkan Rosenqvist

SCB/Jordbruksverket, *Jordbruksstatistisk årsbok – med data om livsmedel*, år 2003-2007

Svensk Mjölk och LRF Konsult, *Ekologiska mjölkföretag på frammarsch*, 2008.

Wissman, J.-O., Tallving, B. & Fast, M. 2003. *Kalkyler 2003 i ekologisk odling av grönsaker på friland.* I: Ascard, J. & Rehnstedt, C. (red.). Ekologisk odling av grönsaker på friland. Kurspärm. Jordbruksverket.

Ziegler, J., Engl, G., Schlaghecken, J. & Hölscher, T. 2002. *Freilandgemüsebau. Daten zur Kalkulation der Arbeitswirtschaft und Deckungsbeiträge.* Kuratorium für Technik und Bauwesen in der Landwirtschaft e.V. Darmstadt. ISBN 3-7843-2146-1

Internet – webbsidor

Ekokött, www.ekokott.org, mars-maj 2008

Jordbruksverket, www.sjv.se, mars-april 2008

Jordbruksaktuellt, www.agriprim.com, mars-maj 2008

KRAV, www.krav.se, mars-maj 2008

Lantmännen, www.lantmannen.com, mars-maj 2008

Scan, www.swedishmeats.com, mars-maj 2008

SLU, www.agriwise.org

Svensk Mjölk, www.svenskmjolk.se, mars-maj 2008

Äppelriket, www. Appelriket.se, mars-maj 2008

Artiklar

Land Lantbruk, *Stort intresse för lammproduktionen,* 14 maj 2008

7 Bilagor

7.1 Mötesanteckningar

Jordbruksverket anordnade den 14 april 2008 ett möte där berörda myndigheter och organisationer m.fl. bjöds in för att diskutera uppdragets olika delar samt hur Jordbruksverket på bästa sätt skulle arbeta med uppdraget. Under mötet gavs synpunkter på varför produktionen av ekologiska livsmedel inte ökar i Sverige och dessa synpunkter redovisas kort nedan och finns även med i rapportens orsaksanalys.

Attityder framhölls av flera deltagande som en viktig orsak till varför den ekologiska produktionen inte ökar. Den ekologiska produktionen har gått upp och ned tidigare, men det har aldrig varit en så stor efterfrågan på ekologiska produkter som idag. Det är viktigt att konventionella lantbrukare blir informerade om dagens starka efterfrågan. Det behövs ett mer ekologiskt tänk bland jordbrukare om vi ska få ökad omläggning till ekologisk produktion.

Idag är i genomsnitt den ekologiska jordbrukaren elva år yngre än den konventionella och dessutom finns det fler kvinnor bland de ekologiska lantbrukarna. Flertalet unga lantbrukare är idag inte beredda att ta stora risker och många äldre (som bara har några få år kvar av sitt yrkesverksamma liv) anser att det inte är någon idé att lägga om sin produktion och dessa faktorer bidrar även till att den ekologiska produktionen inte ökar. Medelåldern hos landets mjölkproducenter är idag hög, då blir ett 5 års åtagande en mental spärr, om det inte finns någon yngre i familjen som kan ta över produktionen.

Det finns ca 70-80 **ekologiska rådgivare** i landet och dessa finns inte representerade i den utsträckning som önskas i olika län. Att byta rådgivare när man lägger om till ekologisk produktion kan tyckas vara ett problem. Rådgivare till köttproduktionen är bristfällig och inom trädgårdsområdet finns det idag få rådgivare överhuvudettaget.

Om jordbrukaren redan är tveksam till att lägga om sin produktion leder dagens **regelverk** för ekologisk produktion till ännu större tveksamhet. Dessa anses för stelbenta och inte fungerande i praktiken. Det är därför viktigt att KRAVs och EUs regelverk blir tydligare.

En orsak till att inte fler jordbrukare ställer om till ekologisk produktion ansågs av deltagandena vara att **lönsamheten** för ekologisk produktion är för låg i förhållande till risken och prisutvecklingen på ekologiska produkter har därmed betydelse för en ökad produktion. Inom många områden krävs stora ekonomiska investeringar innan man får utdelning och här är lönsamheten extra viktig. Mervärdena med ekologiska produkter måste lyftas fram ännu mer. Det krävs dock oerhört mycket arbete om man vill ha ut ytterligare mervärde. Goda förebilder i bygden är mycket viktigt.

Det framkom synpunkter på **miljöersättningens** betydelse för den ekologiska produktionen. Åsikter framfördes att vallstödets försvinnande är ett skäl till att det går trögt på ekologiska växtodlingsgårdar idag. Vallen är viktig i ekologisk produktion och flera ekologiska producenter har lagt om sin produktion till konventionell sedan vallstödet försvann. Att få växtodlingsgårdar att lägga om till ekologisk odling i slättbygderna är svårt, särskilt sedan vallstödet togs bort.

7.2 Intervjuundersökning

Frågebatteri som använts vid telefonintervju med ekologiska producenter respektive konventionella producenter.

7.2.1 Intervjuundersökning bland ekologiska producenter

7.2.1.1 Inledande företagspresentation

1. Namn, adress …….

2. Produktionsinriktning……

3. Är hela företaget ekologiskt, fördelning eko/konventionellt?

4. Storlek på företaget samt djurhållning

Arbetskraft, familj och anställda	
Total areal åker och bete, hektar	
Viktigaste grödor	Vall……..., spannmål……., oljev……., proteingrödor……, träda……, rotfrukter, ……., trädgårdsväxt……..
Djur	
Mjölkkor	
Kvigor	
Dikor	
Tjurar, stutar	
Får	
Suggor	
Slaktsvin	
Kyckling	
Värphöns	

5. Har företaget utökats/minskats under den senaste femårsperioden? Hur?

7.2.1.2 Övergång till ekologisk odling

5. Hur många år har företaget drivits ekologiskt?

6. Skäl till omläggning?

Skäl	**Kommentarer**
Påverkan från grannar	
Påverkan från rådgivare	
Utmaning start något nytt	
Ekonomiska orsaker	
Oro för den miljömässig uthålligheten i konventionell odling	
Hälsoskäl	

Konsumenternas efterfrågan
Annat

7. Hur inhämtades kunskap om ekologisk produktion?

Källa	**Kommentarer**
Särskilda ekorådgivare	
De vanliga rådgivarna	
Grannar eller andra kollegor	
Självstudier	
Annat	

8. Hur genomfördes övergången från konventionell till ekologisk produktion?

9. Hur snabbt genomfördes övergången?

7.2.1.3 Driften av företaget i nuläget

10. Har driften av företaget anpassats i samband med omläggningen?

11. Vilket var lättare resp svårare med ekologisk produktion jämfört med konventionellt?…

12. Har det ekonomiska utfallet blivit som förväntat?

13. Har några problem visat sig efter en tid?

7.2.1.4 Framtiden

13. Kommer du att fortsätta med ekologisk produktion?

14. Vad kan få dig att övergå till konventionell produktion?

15. Kan du tänka dig att rekommendera dina kollegor att starta med ekologisk produktion?

7.2.2 Intervjuundersökning bland konventionella producenter

7.2.2.1 Inledande företagspresentation

1. Namn, adress …….

2. Produktionsinriktning……

3. Är hela företaget konventionellt?

4. Storlek på företaget samt djurhållning

Arbetskraft, familj och anställda	
Total areal åker och bete, hektar	
Viktigaste grödor	Vall……., spannmål……., oljev……., proteingrödor……, träda……, rotfrukter, ……., trädgårdsväxt……..
Djur	

Mjölkkor
Kvigor
Dikor
Tjurar, stutar
Får
Suggor
Slaktsvin
Kyckling
Värphöns

7.2.2.2 Övergång till ekologisk odling

5. Hur företaget någon gång drivits ekologiskt helt eller delvis? Skäl till detta?

6. Vilka är skälen till att inte övergå till ekologisk odling?

Skäl	**Kommentarer**
Har ett väl fungerande företag	
Ser praktiska problem? Vilka	
-Foderförsörjning	
-Ogräs	
-Skadegörare	
-Växtnäring	
-Djurhälsa	
-Annat	
Ser ekonomiska problem	
Inget intresse	
Saknar kunskap	
Ingen i omgivningen har eko-produktion	
Finns ingen efterfrågan på produkterna	
Annat	

7. Vad skulle krävas för att start med ekologisk produktion?

Skäl	**Kommentar**
Högre priser	
Höga insatsvarupriser i konv. produktion	
Högre stöd	
Hälsoskäl	
Mera kunskap	
Tydligare/enklare regelverk	
Krav från samhället	
Annat	

7.2.3 Intervjuundersökning bland rådgivare

7.2.3.1 Inledande företagspresentation

1. Namn, organisation …….

2. Inriktning, kundgrupper, antal kunder……

7.2.3.2 Rådgivning till ekologiska odlare

3. Vilken typ av gårdar drivs främst som ekologiska i ditt område?

4. Skäl till omläggning?

Skäl	**Kommentarer**
Påverkan från grannar	
Påverkan från rådgivare	
Utmaning start något nytt	
Ekonomiska orsaker	
Oro för den miljömässig uthålligheten i konventionell odling	
Hälsoskäl	
Konsumenternas efterfrågan	
Annat	

5. Hur brukar övergången från konventionell till ekologisk produktion ske?

	Kommentarer
Hela företaget	
Växtodling/djurhållning	
Övergångsperiod	

6. Hur snabbt brukar övergången ske?……

7. Vilka problem/möjligheter är viktiga att betona inför övergången?

8. Hur har de som övergått till ekologisk odling lyckats, vad har gått bättre respektive sämre än väntat?

9. Vilka är de vanligaste skäl till att inte byta från konventionell till ekologisk odling?

Ointresse	**Kommentar**
Svag kunskap	
Har ett väl fungerande företag	
Praktiska problem, växtnäring, foder etc.	
Tidsbrist	
Osäker ekonomi	
Påverkan från grannar	
Krångliga regler	

10. Vilka är de vanligaste skälen till att byta tillbaka från ekologisk till konventionell odling?

Kommentar
Svagt ekonomiskt utfall
Praktiska problem med foder, ogräs etc.
Tidsbrist
Krångliga regler
Påverkan från grannar

7.3 Analys av det ekonomiska resultatet

7.3.1 Växtodling och husdjur

Områden i Sverige där kalkyler finns över typgårdar som antas bedriva växtodling och djurproduktion.

Område	Förkortning
Götalands södra slättbygder	GSS
Götalands norra slättbygder	GNS
Svealands skogsbygder	SS
Götalands skogsbygder	GSK
Nedre Norrland	NN

Bilaga 1. Växtföljder på typgårdarna

Gröda	Götalands Södra Slättbygder utan djur - eko	Götalands Södra Slättbygder utan djur - konventionell	Götalands Norra Slättbygder utan djur - eko	Götalands Norra Slättbygder utan djur - eko
Höstvete	15	15	15	15
Höstoljeväxter	0	15	15	15
Korn	15	30	15	30
Havre	15	15	0	15
Ärter	15	15	15	15
Frövall	15		15	
Gröngödsling	15		15	
Summa	**90**	**90**	**90**	**90**

Gröda	Svealands Slättbygder utan djur - eko	Svealands Slättbygder utan djur - konventionell	Götalands Skogsbygder med djur - eko	Götalands Skogsbygder med djur - konventionell
Höstvete	15	30		
Vårraps	15	15		
Korn	0	15	11	12
Havre	15	15	11	12

Ärter	15	15		
Frövall	15			
Gröngödsling/Vall	15		58	38
Summa	**90**	**90**	**80**	**62**
Kor			45	45
Rekrytering			14	14

Gröda	**Nedre Norrland med djur – eko**	**Nedre Norrland med djur – konventionell**
Korn	13	9
Havre	13	8
Vall	54	42
Summa	**80**	**59**
Kor	35	35
Kvigor	11	11

Bilaga 2. Avkastningsnivåer, genomsnitt för perioden 2003-2006, kg/ha

	Höstvete	**Korn**	**Havre**	**Vall**	**Ärter**	**Oljeväxter**	**Vitklöver/ rödklöver**
GSS, eko	4 343	3 488	3 403	4 793	2 242		150
GSS, konv	7 238	5 216	4 679		3 203	3 425	
GNS, eko	3 445	2 685	2 308		2 390	1 817	180
GNS, konv	5 994	4 786	4 459		3 251	3 146	
SS, eko	3 428	2 618	2 380		2 250	680*	180
SS, konv	5 591	4 356	4 129		3 175	1 464	
GSK, eko		2 600	2 185	3 990	1 560		
GSK, konv		3 595	3508	5 369	3139		
NN, eko		1 963	1 863	3 448			
NN, konv		2 722	2 620	5 369			

Bilaga 3. Kalkylpriser

Ekologiska produktpriser, kr/100 kg

Gröda	**Medel**	**Högsta**	**Lägsta**
Vete	1,79	3,20	1,18
Foderkorn	1,69	3,21	1,15
Foderhavre	1,57	2,81	0,97
Grynhavre	1,71	2,95	1,06
Ärter	2,01	3,55	1,53
Vitklöver	48	56	40

Rödklöver	30	55	25
Oljeväxter	3,97	5,1	2,7
Matpotatis			
Mjölk	345	463	322
Nötkött**	1883	2371	1652
Livkalv***	2087	2427	1840

** Källa: SJVs prisstatistik för kokött inkl KRAV-tillägg på 100 kr/kg
*** Källa: SJVs prisstatistik inkl. KRAV-tillägg på 200 kr/st

Konventionella produktpriser, kr/100 kg

Gröda	**Medel**	**Högsta**	**Lägsta**
Vete	1,13	2,08	0,94
Foderkorn	0,98	1,71	0,81
Foderhavre	1,00	0,72	1,57
Grynhavre	1,14	0,97	1,67
Ärter	2,03	1,9	1,01
Oljeväxter	1,20	2,65	2,01
Matpotatis			
Mjölk	293	368	271
Nötkött	1783	2271	1552
Livkalv	1820	2160	1573

Produktionsmedelspriser

Insatsvaror	**Eko**	**Konventionellt**
Handelsgödsel		
Kväve, kr/kg		9,30
Fosfor, kr/kg	18,05	18,05
Kalium, kr/kg	3,45	3,45
Rörlig timkostnad för traktor, kr/h	105	105
Ensilage, kr/kg ts	1,54	1,19
Fodersäd, egen, kr/kg	2,10	1,51
Koncentrat, kr/kg	4,27	2,65
Arbete, kr/ha	175	175
Räntesats, %	7	7

Bilaga 4. Växtnäringbalans

Gröda	**Område**	**Driftsform**	**Avkastning**	**Behov, kg**	**Behov, kg**	**Behov, kg**
			Kg/ha	N	P	K
Höstvete	GSS	Konv	7 238	160	20	40
Höstvete	GSS	EKO	4 343	80	10	10

Höstraps	GSS	Konv	3 425	130	20	40
Korn	GSS	Konv	5 216	90	20	30
Korn	GSS	EKO	3 488	55	10	10
Havre	GSS	Konv	4 679	70	20	30
Havre	GSS	EKO	3 403	55	10	10
Ärter	GSS	Konv	3 203		20	40
Ärter	GSS	EKO	2 242		10	10
Vitklöver	GSS	EKO	150		10	10
Höstvete	GNS	Konv	5 994	140	15	30
Höstvete	GNS	EKO	3 445	65	10	10
Höstraps	GNS	Konv	3 146	130	15	20
Höstraps	GNS	EKO	1 817	100	10	10
Korn	GNS	Konv	4 786	90	15	20
Korn	GNS	EKO	2 685	45	10	10
Havre	GNS	Konv	4 459	70	15	20
Ärter	GNS	EKO	3 251		10	10
Ärter	GNS	Konv	2 390		15	30
Rödklöver	GNS	EKO	180		10	10
Höstvete	SS	Konv	5 591	130	15	30
Höstvete	SS	EKO	3 428	70	10	10
Vårraps	SS	Konv	1990	105	15	30
Vårraps	SS	EKO	1 400*	80	10	10
Korn	SS	Konv	4 356	80	15	20
Havre	SS	Konv	4 129	75	15	20
Havre	SS	EKO	2 185	45	10	10
Ärter	SS	Konv	3 175		15	30
Ärter	SS	EKO	2 250		10	10
Rödklöver	SS	EKO	180		10	10
Korn	GSK	Konv	3 595	70	15	25
Korn	GSK	EKO	2 600	45	10	10
Havre	GSK	Konv	3 508	65	15	20
Havre	GSK	EKO	2 185	45	10	10
Ärter	GSK	Konv	3 139		15	30
Ärter	GSK	EKO	1 560		10	10
Vall	GSK	Konv	5 369	90	15	60
Vall	GSK	EKO	3 990	50	10	30
Korn	NN	Konv	2 722	55	15	25
Korn	NN	EKO	1 963	40	10	10
Havre	NN	Konv	2 620	50	15	25

Havre	NN	EKO	1 863	40	10	10
Vall	NN	Konv	4 419	75	10	40
Vall	NN	EKO	3 448	40	10	20

Bilaga 5. Intäktsberäkning, kr per företag

Företag	Medelpris	Aktuellt pris	Lägst pris
Götalands Södra Slättbygder utan djur - eko	573 300	869 800	440 600
Götalands Södra Slättbygder utan djur - konventionell	521 900	838 500	412 700
Götalands Norra Slättbygder utan djur – eko	547 500	820 800	437 000
Götalands Norra Slättbygder utan djur - konventionell	483 400	771 300	382 300
Svealands Slättbygder utan djur – eko	509 800	756 600	407 000
Svealands Slättbygder utan djur - konventionell	445 200	734 900	351 500
Götalands Skogsbygder med djur – eko, 45 kor	1 848 600	1 418 000	1 324 800
Götalands Skogsbygder med djur – konventionell, 45 kor	1 628 000	1 297 300	1 193 600
Nedre Norrland med djur – eko, 35 kor	1 577 200	1 242 300	1 169 800
Nedre Norrland med djur – konventionell, 35 kor	1 422 500	1 165 300	1 084 600

7.3.2 Växthusodling

Bilaga 1. Driftskalkyl för typföretag 3 tomat, ekologisk odling

Driftskalkyl för typföretag 3, tomat.
Stor ekologisk odling med uppvärmning, lång kultur.

Växthus: 5 000 m^2 i block, modell Venlo täckt med 16 mm polykarbonat i väggar och glas i taket.
Kulturtid: v. 2–44
Skördenivå: 39 kg/m^2

	Enhet	Per 5 000 m^2 Antal	à-pris	Summa	Per 1 000 m^2
Intäkter	kg	195 000	14,04	2 737 445	547 489
Kostnader					
Arbete	tim	5 623	160	899 666	179 936
Bränsle, flis	m^3	2 470	140	345 800	69 160
Bränsle, olja	m^3	7	4 000	28 000	5 600
El	kWh	60 000	0,5	30 000	6 000
Plantor	st	6 500	30	195 000	39 000
Diverse material	m^2	5 000	5	25 000	5 000
Substrat	m^3	150	320	48 000	9 600
Gödsel	kg	7 500	5	37 500	7 500
Vatten	m^3	4 500	6	27 000	5 400
CO_2	kg	80 000	1,5	120 000	24 000
Biologiskt växtskydd				20 000	4 000
Humlor	samhälle	16	625	10 000	2 000
Analyser				8 000	1 600
Ränta driftskapital	kr	1 000 000	3,0%	30 000	6 000
Emballage (5,5 kg retur)	st	35 455	3	106 364	21 273
Transporter	kg	195 000	0,4	78 000	15 600
Försäljningskostnad					
Summa särkostnader				**2 008 344**	401 669
TB				**729 101**	145 820
Samkostnader					
Certifiering				10 900	2 180
Administration		5 000	30	150 000	30 000
Underhåll		5 000	10	50 000	10 000
Avskrivning växthus		4 460 000	5 %	223 000	44 600
Avskrivning inventarier				99 000	19 800
Räntor				196 201	39 240
Summa samkostnader				**729 101**	145 820
Resultat				**0**	0

Arbete, timmar

Moment	Arealbundet	Skördebundet	
Förberedelser	250		
Plantering/uppbindning	200		
Pincering/nedläggning	1 473		
Avbladning	539		
Tillsyn	1 123		
Skörd/packning		1 788	
Utrivning/sanering	250		
Försäljning			
Transporter externt			
Summa	3 835	1 788	Summa arbete 5 623

Bilaga 2. Driftskalkyl för typföretag 3 tomat, konventionell odling

Driftskalkyl för typföretag 3, tomat.
Stor konventionell odling med uppvärmning, lång kultur.

Växthus: 5 000 m² i block, modell Venlo täckt med 16 mm polykarbonat i väggar och glas i taket.
Kulturtid: v. 2–44
Skördenivå: 50 kg/m²

	Enhet	Per 5 000 m² Antal	à-pris	Summa	Per 1 000 m²
Intäkter	kg	250 000	10,56	2 638 804	527 761
Kostnader					
Arbete	tim	4 969	160	795 040	159 008
Bränsle, flis	m³	2 470	140	345 800	69 160
Bränsle, olja	m³	7	4 000	28 000	5 600
El	kWh	60 000	0,50	30 000	6 000
Plantor	st	12 500	16	200 000	40 000
Diverse material	m²	5 000	5	25 000	5 000
Substrat (stenull)	m²	5 000	10	50 000	10 000
Gödsel	m²	5 000	8	40 000	8 000
Vatten	m³	4 500	6	27 000	5 400
CO_2	kg	100 000	1,40	140 000	28 000
Biologiskt växtskydd				20 000	4 000
Humlor	samhälle	16	625	10 000	2 000
Analyser				8 000	1 600
Ränta driftskapital	kr	1 000 000	3 %	30 000	6 000
Emballage (5,5 kg retur)	st	20 833	3,25	67 708	13 542
Transporter	kg	250 000	0,20	50 000	10 000
Försäljningskostnad					
Summa särkostnader				**1 866 548**	373 310
TB				**772 255**	154 451
Samkostnader					
Certifiering				6 500	1 300
Administration		5 000	30	150 000	30 000
Underhåll		5 000	10	50 000	10 000
Avskrivning växthus		4 460 000	5 %	223 000	44 600
Avskrivning inventarier				134 000	26 800
Räntor				208 755	41 751
Summa samkostnader				**772 255**	154 451
Resultat				**0**	0

Arbete, timmar

Moment	Arealbundet	Skördebundet	
Förberedelser	200		
Plantering/uppbindning	200		
Pincering/nedläggning	1 310		
Avbladning	618		
Tillsyn	334		
Skörd/packning		2 106	
Utrivning/sanering	200		
Försäljning			
Transporter externt			
Summa	2 863	2 106	Summa arbete 4 969

Bilaga 3. Driftskalkyl för typföretag 3 gurka, ekologisk odling

Driftskalkyl för typföretag 3, gurka.
Stor ekologisk odling med uppvärmning, lång kultur.

Växthus: 5 000 m^2 i block, modell Venlo täckt med 16 mm polykarbonat i väggar och glas i taket.
Kulturtid: v. 6–44
Skördenivå: 32 kg/m^2

	Enhet	Per 5 000 m^2 Antal	à-pris	Summa	Per 1 000 m^2
Intäkter	kg	160 000	17,78	2 845 357	569 071
Kostnader					
Arbete	tim	6 685	160	1 069 600	213 920
Bränsle, flis	m^3	2 050	140	287 000	57 400
Bränsle, olja	m^3	4	4 000	16 000	3 200
El	kWh	60 000	0,50	30 000	6 000
Plantor	st	16 000	13	200 000	40 000
Diverse material	m^2	5 000	4	20 000	4 000
Substrat	m^3	150	320	48 000	9 600
Gödsel	kg	7 500	5	37 500	7 500
Vatten	m^3	4 500	6	27 000	5 400
CO_2	kg	60 000	2,00	120 000	24 000
Biologiskt växtskydd				60 000	12 000
Kemisk bekämpning					
Analyser				6 000	1 200
Ränta driftskapital	kr	1 000 000	3 %	30 000	6 000
Emballage (5,5 kg retur)	st	22 857	3,25	74 286	14 857
Transporter	kg	160 000	0,50	80 000	16 000
Försäljningskostnad					
Summa särkostnader				**2 105 386**	421 077
TB				**739 971**	147 994
Samkostnader					
Certifiering				10 900	2 180
Administration		5 000	30	150 000	30 000
Underhåll		5 000	10	50 000	10 000
Avskrivning växthus		4 460 000	5 %	223 000	44 600
Avskrivning inventarier				107 000	21 400
Räntor				199 071	39 814
Summa samkostnader				**739 971**	147 994
Resultat				**0**	0

Arbete, timmar

Moment	Arealbundet	Skördebundet	
Förberedelser	375		
Plantering/uppbindning	400		
Beskärning	3 260		
Tillsyn	750		
Skörd/packning		1 600	
Utrivning/sanering	300		
Försäljning			
Transporter externt			
Summa	5 085	1 600	Summa arbete 6 685

Bilaga 4. Driftskalkyl för typföretag 3 gurka, konventionell odling

Driftskalkyl för typföretag 3, gurka.
Stor konventionell odling med uppvärmning, lång kultur.

Växthus: 5 000 m^2 i block, modell Venlo täckt med 16 mm polykarbonat i väggar och glas i taket.
Kulturtid: v. 3–44
Skördenivå: 70 kg/m^2

		Per 5 000 m^2			Per 1 000 m^2
	Enhet	Antal	à-pris	Summa	
Intäkter	kg	350 000	7,29	2 551 494	510 299
Kostnader					
Arbete	tim	4 750	160	760 000	152 000
Bränsle, flis	m^3	2 300	140	322 000	64 400
Bränsle, olja	m^3	7	4 000	28 000	5 600
El	kWh	60 000	0,50	30 000	6 000
Plantor	st	16 000	13	200 000	40 000
Diverse material	m^2	5 000	4	20 000	4 000
Substrat (stenull)	m^2	5 000	10	50 000	10 000
Gödsel	m^2	5 000	8	18 000	3 600
Vatten	m^3	4 500	6	27 000	5 400
CO_2	kg	120 000	1,40	168 000	33 600
Biologiskt växtskydd				30 000	6 000
Kemisk bekämpning				10 000	2 000
Analyser				8 000	1 600
Ränta driftskapital	kr	1 000 000	3 %	30 000	6 000
Emballage (5,5 kg retur)	st	25 000	3,5	87 500	17 500
Transporter	kg	350 000	0,2	70 000	14 000
Försäljningskostnad	%				
Summa särkostnader				**1 858 500**	371 700
TB				**692 994**	138 599
Samkostnader					
Certifiering				5 500	1 100
Administration		5 000	30	50 000	10 000
Underhåll		5 000	10	50 000	10 000
Avskrivning växthus		4 460 000	5 %	223 000	44 600
Avskrivning inventarier				150 000	30 000
Räntor				214 494	42 899
Summa samkostnader				**692 994**	138 599
Resultat				**0**	0

Arbete, timmar

Moment	Arealbundet	Skördebundet	
Förberedelser	150		
Plantering/uppbindning	200		
Beskärning	1 260		
Tillsyn	190		
Skörd/packning		2 800	
Utrivning/sanering	150		
Försäljning			
Transporter externt			
Summa	1 950	2 800	Summa arbete 4 750

7.3.3 Frilandsodling

Bilaga 1. Kalkyl för typföretag 3 morot, ekologisk odling

		Ekologisk Morot		Typföretag 3, stor odling
Areal		1	ha	4 omgångar
Skördenivå		60 000	kg/ha	
Säljbar andel		70 %		
	enhet	**kvantitet**	**á-pris**	**summa**	**kommentar**
Intäkter					
Säljbara morötter	kg	**42 000**	**5,32**	223 549	Självkostnadspris, 1 kg påse
Miljöstöd		1	5 000	5 000	
Summa intäkter				**228 549**	
Särkostnader					
Arbete arealbundet	tim	38	200	7 600	
Arbete handrensning	tim	200	160	32 000	
Frö	fpn	12	550	6 600	
Fiberduk	m2	1 500	0,80	1 200	
Stallgödsel	kg	20 000	0,12	2 400	
Gröngödsel		1	5 056	4 277	
Biofer/Bina-produkter	kg	600	3,20	1 920	
Kalimagnesia 25-6	kg	200	2,45	490	
Drivmedel traktor arealbundet	tim	24	120,00	2 880	
El bevattning	kWh	600	0,80	480	
Gasol för flamning	kg	60	20,00	1 200	
Analyser	st	0,2	400,00	80	
Ränta rörelsekapital	kr	61 419	4 %	2 457	
Summa arealbundna kostnader				**63 876**	
Arbete skörd och inlagring	tim	30	200	6 000	
Arbete packning	tim	124	200	24 800	
Drivmedel traktor skörd.	tim	18	120	2 160	
El för kyl och packeri	kWh	2 500	0,80	2 000	
Lagerlådor	kg	60 000	0,30	18 000	
Plastpåsar tejp etiketter (1 kg/påse)	påse	42 000	0,40	16 800	
Returbackar användaravgift (15 kg/låda)	låda	2 800	4,20	11 760	
Transport	kg	42 000	0,30	12 600	Schablon
Försäljningskostnader	kg	42 000	0,40	16 800	Schablon ca 7 %
Summa skördebundna kostnader				**110 920**	

Summa särkostnader			**174 796**
Täckningsbidrag			**53 753**
Samkostnader			
Basmaskiner	1	9 221	9 221
Specialmaskiner	1	3 583	3 583
Tvätt/sortering/packlinje	1	22 142	22 142
Lagerbyggnad	1	6 947	6 947
Packeri och övriga byggnader	1	3 810	3 810
Arrende/jordränta	1	5 000	5 000
Certifieringsavgift (50 ha)	0,01	5 000	50
Administration	1	3 000	3 000
Summa samkostnader			**53 753**
Resultat			**0**

Bilaga 2. Kalkyl för typföretag 3 morot, konventionell odling

		Konventionell Morot		Typföretag 3, stor odling
Areal		1	ha	4 omgångar
Skördenivå		80 000	kg/ha	
Säljbar andel		70 %		
		kvantitet	**á-pris**	**summa** **kommentar**
Intäkter				
Säljbara morötter	kg	**56 000**	**3,68**	206 168 Självkostnadspris, 1 kg påse
Summa Intäkter				**206 168**
Särkostnader				
Arbete arealbundet	tim	23	200	4 600
Frö	fpn	12	550	6 600
NPK 11-5-18	kg	900	6,15	5 535
Kalimagnesia 25-6	kg	500	3,91	1 955
Drivmedel traktor arealbundet	tim	15	120	1 800
El bevattning	kWh	600	0,80	480
Herbicider (blandning)	ggr	3,5	250	875
Fungicider	ggr	1	460	460
Insekticider (pyretroid)	ggr	2	100	200

Analyser	st	0,2	400	80	
Ränta rörelsekapital	kr	22 585	4 %	903	
Summa arealbundna kostnader				**23 488**	
Arbete skörd och inlagring	tim	32	200	6400	
Arbete packning	tim	144	200	28 800	
Drivmedel traktor skörd.	tim	19	120	2 304	
El för kyl och packeri	kWh	2 500	0,80	2 000	
Lagerlådor	kg	80 000	0,30	24 000	
Emballage plastpåsar (1 kg/påse)	påse	56 000	0,40	22 400	
Returbackar användaravgift (15 kg/låda)	låda	3 733	4,20	15 680	
Transport	kg	56 000	0,30	16 800	Schablon
Försäljningskostnader	kg	56 000	0,20	11 200	Schablon ca 5 %
Summa skördebundna kostnader				**129 584**	
Summa särkostnader				**153 072**	
Täckningsbidrag				**53 095**	
Samkostnader					
Basmaskiner		1	9 221	9 221	
Specialmaskiner		1	2 930	2 930	
Tvätt/sortering/packlinje.		1	22 142	22 142	
Lagerbyggnad		1	6 947	6 947	
Packeri och övriga byggnader		1	3 810	3 810	
Arrende/jordränta		1	5 000	5 000	
Certifieringsavgift (50 ha)		0,01	4 500	45	
Administration		1	3 000	3 000	
Summa samkostnader				**53 095**	
Resultat				**0**	

Bilaga 3. Sammanställning av kalkylvärden och självkostnadspriser för olika grönsaker

Morot		**Ekologisk**				**Konventionell**	
		Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 4	Typ 3	Typ 4
	Enhet	Litet	Medel	Stort	Kontrakt	Stort	Kontrakt
Arealbundet arbete	tim/ha	360	261	238	231	23	16
Skördebundet arbete	tim/ha	650	163	154	2	176	2
Summa arbetstid	**tim/ha**	**1 010**	**424**	**392**	**233**	**199**	**18**
Summa särkostnader	kr/ha	389 780	182 764	174 796	52 564	153 072	15 052
Summa samkostnader	kr/ha	71 200	87 543	53 753	14 199	53 095	14 194
Summa kostnader	**kr/ha**	**460 980**	**270 307**	**228 549**	**66 763**	**206 167**	**29 246**
Skörd, netto	ton/ha	35	35	42	42	56	56
Självkostnadspris	kr/kg	13,03	7,58	5,32	1,49	3,68	0,52

Lök		**Ekologisk**			**Konventionell**	
		Typ 1	Typ 3	Typ 4	Typ 3	Typ 4
	Enhet	Litet	Stort	Kontrakt	Stort	Kontrakt
Arealbundet arbete	tim/ha	550	211	109	29	21
Skördebundet arbete	tim/ha	670	138	14	143	14
Summa arbetstid	**tim/ha**	**1 220**	**349**	**123**	**172**	**35**
Summa särkostnader	kr/ha	492 620	178 503	109 952	112 669	51 424
Summa samkostnader	kr/ha	71 200	52 203	22 530	51 974	22 525
Summa kostnader	**kr/ha**	**563 820**	**230 706**	**132 482**	**164 643**	**73 949**
Skörd, netto	ton/ha	32	32	32	40	40
Självkostnadspris	kr/kg	17,46	7,05	3,96	4,12	1,85

Broccoli		**Ekologisk**			**Konventionell**
		Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 3
		Litet	Medel	Stort	Stort
Arealbundet arbete	tim/ha	330	161	114	62
Skördebundet arbete	tim/ha	330	200	156	192
Summa arbetstid	**tim/ha**	**660**	**377**	**270**	**254**

Summa särkostnader	kr/ha	328 980	150 644	112 725	106 509
Summa samkostnader	kr/ha	71 200	48 393	22 962	22 957
Summa kostnader	**kr/ha**	**400 180**	**199 037**	**135 687**	**129 466**
Skörd, netto	ton/ha	8	6	6	9
Självkostnadspris	kr/kg	49,40	32,34	21,78	14,01

Vitkål		**Ekologisk**			**Konventionell**
		Typ 1	Typ 2	Typ 3	Typ 3
		Litet	Medel	Stort	Stort
Arealbundet arbete	tim/ha	340	152	104	56
Skördebundet arbete	tim/ha	400	345	404	319
Summa arbetstid	**tim/ha**	**740**	**497**	**508**	**375**
Summa särkostnader	kr/ha	342 080	226 210	189 196	149 852
Summa samkostnader	kr/ha	71 200	61 612	29 739	29 530
Summa kostnader	**kr/ha**	**413 280**	**287 822**	**218 935**	**179 382**
Skörd, netto	ton/ha	35	35	35	49
Självkostnadspris	kr/kg	11,67	8,08	6,11	3,30

Jordbruksverkets rapporter 2008

1. Terminshadel med jordbruksprodukter – *översikt*
2. Förädlade livsmedel på den internationella arenan – *studie över handeln med livsmedelsindustriprodukter 1995–2005*
3. Växtskyddsmedel och miljöeffekter – *rapport från projektet CAP:s miljöeffekter*
4. Myndigheters kostnader och åtgärder vid hanteringen av EG-stöd 2007
5. Mervärden för svenskt kött – *studie 2007*
6. Jordbruksverkets foderkontroll 2007 – *Feed Control by the Swedish Board of Agriculture 2007*
7. Kartläggning av mark som tagits ur produktion
8. Utformning av stöd till biogas inom landsbygdsprogrammet
9. Kartering av jordbruksmark med höga naturvärden (HNV) i Sverige

Rapporten kan beställas från
Jordbruksverket,
551 82 Jönköping
Tfn 036-15 50 00 (vx)
Fax 036 34 04 14
E-post: jordbruksverket@sjv.se
Internet: www.sjv.se

ISSN 1102-3007
ISRN SJV-R-08/10-SE
SJV offset, Jönköping, 2008
RA08:10